

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Jūratė Klizaitė

**KOLEGIJOS STUDENTŲ PASIRENGIMAS TENKINTI MOKINIŲ
SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas-
doc. dr. Algirdas Ališauskas*

2008

TURINYS

Santrauka	4
Įvadas	5
1 skyrius. PEDAGOGO KOMPETENCIJOS – (TEORIJOS IR PRAKTIKOS SĄVEIKA UGDANT SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIUS MOKINIUS)	8
1.1. Pedagogo profesinės kompetencijos teorinės prielaidos ir definicija.....	8
1.2. Profesinės kompetencijos, atskleidžiančios gebėjimus tenkinti moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius, mokytojų rengimo standartuose.....	10
1.3. Pedagogo kompetencijos profesinėje veikloje tenkinant moksleivių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.....	13
1.3.1. Atpažinti ir tenkinti moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius.....	13
1.3.2. Mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas.....	14
1.3.3. Mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius.....	16
1.3.4. Bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis.....	18
1.3.5. Vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams.....	20
1.3.6. Profesinių kompetencijų turinys pedagogų rengimo studijų programų moduliuose.....	21
2 skyrius. STUDENTŲ, STUDIJUOJANČIŲ NEUNIVERSITETINIO LYGMENS AUKŠTOSIOSE MOKYKLOSE, PASIRENGIMAS TENKINTI MOKINIŲ SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS	23
2.1. Tyrimo metodika.....	23
2.2. Respondentai.....	22
2.3. Gebėjimas atpažinti raidos ypatingumą sąlygotus mokymosi sunkumus ir priežastis (studentų atsakymai).....	26
2.4. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas (studentų atsakymai).....	29
2.4.1. Gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių specialiuosius ugdymo poreikius.....	30
2.4.2. Gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti.....	30
2.4.3. Gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius.....	31
2.4.4. Gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei	

ugdymo institucijomis.....	33
2.4.5. Vertybinės nuostatos ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams.....	34
2.4.6. Apibendrinta specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimo analizė.....	35
2.5. Specialiojo ugdymo kompetencijos vertinimas (mokytojų atsakymai).....	36
2.5.1 Studentų gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius.....	36
2.5.2. Studentų gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti.....	37
2.5.3. Studentų gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius.....	38
2.5.4. Studentų gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis.....	39
2.5.5. Studentų vertybinės nuostatos ir gebėjimai sudaryti saugią mokymo(si) aplinką specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ugdytiniams.....	40
2.5.6. Apibendrinta specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimo analizė	41
2.6. Studentų specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas (duomenų palyginimas).....	42
2.6.1. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas: pradinių klasių mokytojų ir studentų duomenų palyginimas.....	42
2.6.2. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas: užsienio kalbų mokytojų ir studentų duomenų palyginimas.....	47
Išvados	54
Pasiūlymai	56
Literatūra	57
Summary	60
Priedai	61

SANTRAUKA

Darbe atlikta analizė padėjo atskleisti pedagogo kompetencijas tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Iškelta hipotezė, kad kolegijos studentai nėra pakankamai pasirengę tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Apklausa raštu metodu nustatytas ir įvertintas kolegijos studentų pasirengimas tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Tyrimo duomenų statistinė analizė atlikta taikant Mann'o ir Whitney testą, Stjudento kriterijus.

Empirinėje dalyje lyginami studentų ir mokytojų apklausos duomenys, siekiant sužinoti, kaip jie vertina studentų pa(si)rengimą tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius, kokius jų gebėjimus reikėtų tobulinti.

Tyrimu nustatyta, kad kolegijų realizuojamose pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programų bendrųjų dalykų (pedagogikos, psichologijos) moduluose akcentuojami profesiniai gebėjimai išmanyti individualiuosius vaiko ugdymo(si) poreikius bei ugdymo specifiką, pritaikyti mokymo(si) turinį, taikant modifikuotos ir adaptuotos programos sudarymo principus, bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais, tačiau pasigendama bendravimo su SUP turinčiais tėvais. Pradinio ugdymo pedagogikos studijų programos dalykų didaktikos moduluose labiau, nei užsienio kalbų, akcentuojami gebėjimai keisti arba pritaikyti bendrąsias programas pagal mokinių poreikius, taikyti alternatyvius mokymo metodus.

Studentų apklausa parodė žemą jų informuotumo lygį apie dažniausiai pasitaikančius mokymosi sunkumus ir jų priežastis.

Studentai nurodė, jog trūksta šių kompetencijų: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, adaptuoti mokymo(si) turinį, atsižvelgiant į realųjį mokinio pasiekimų lygį, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis.

Pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojai pozityviai vertina studentų vertybines nuostatas į SUP turinčius mokinius ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką. Pradinio ugdymo pedagogikos studentų SUP tenkinimo kompetencijų lygis, ypač mokymo(si) strategijų taikymo srityje, aukštesnis, lyginant su užsienio kalbų studentų įgytomis kompetencijomis.

Hipotezė, kad kolegijos studentai nėra pakankamai pasirengę tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pasitvirtino. Stokojama šių kompetencijų: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, pritaikyti mokymo(si) turinį, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis. Labiau šių gebėjimų stokojama rengiant studentus vyresnėse klasėse.

Esminiai žodžiai: specialiojo ugdymo kompetencija, studentų pa(si) rengimas, specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokymas, heterogeninė klasė.

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas

Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių skaičius 2004-2005 m. sudarė 10,4% visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių. Specialiosiose mokyklose, klasėse ir ugdymo centruose 2004-2005 m. m. mokėsi 11,7% specialiųjų poreikių turinčių mokinių. Kiti 88,3% mokėsi integruotai bendrojo ugdymo klasėse. Pastaruoju metu daugėja turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių bendrojo lavinimo mokyklose (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/apzvalgos.htm).

Šiandien specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose – sudėtinga socialinė, psichologinė, pedagoginė problema. Mokytojams dažnai kyla klausimai: kaip mokyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus? Kaip veikti naujos kompleksinės realybės sąlygomis, kai vienu metu klasėje yra keletas vaikų besimokančių pagal skirtingas ugdymo programas? Kaip individualizuoti veiklą klasėje? Kaip geriausiu būdu padėti atsiskleisti kiekvieno vaiko dvasinėms ir fizinėms galioms? Kaip kurti tarpusavio pagalbos santykius klasėje? Kaip vertinti SUP turinčių vaikų pasiekimus? Kokios pagalbos galima tikėtis iš mokykloje dirbančių specialistų (specialiųjų pedagogų, logopedų, socialinių pedagogų)? (Ruškus, 2002). Pasigirsta nuomonių, kad bendrojo lavinimo klasėje yra per daug mokinių, todėl mokytojui sudėtinga skirti papildomą dėmesį specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiam mokiniui (ypač jeigu tokių mokinių klasėje ne vienas), nes nuskriaudžiami gabesnieji. Tikimasi, kad problemą galėtų sušvelninti mokytojų pagalbininkai (ŠMM Mokytojo padėjėjo pavyzdinis pareigybės aprašymas, 2005), kurie turėtų dirbti su mokiniu ar mokinių grupe, turinčiais didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, bendradarbiauti su mokytoju, auklėtoju, specialiuoju pedagogu, logopedu ir kitais specialistais. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams sudaroma galimybė pagal savo jėgas ir gebėjimus mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, bendrauti bei perimti bendraamžių patirtį, įgyti socialinių įgūdžių, adaptuotis visuomenėje, o jų bendraamžiai mokosi priimti tokius draugus, toleruoti žmonių įvairovę. Šiandien pirmenybė teikiama ne ypatingoms didaktinėms aukštumoms, bet socializacijos ir socialinės adaptacijos tikslams.

Integruoto ugdymo erdvėje susitinka įvairių sričių pedagogai: dalykų mokytojai, specialiosios pedagoginės- psichologinės, socialinės pagalbos teikėjai.

Viena esminių sėkmingos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje prielaidų yra psichologinis-pedagoginis ir profesinis požiūris, tinkamai parengti, kompetetingi mokytojai. Pedagogai stokoja žinių ir įgūdžių, kaip moksleivių SUP sieti su vaikų raidos ypatumais, kaip identifikuoti ugdytinio taikomas kognityvinės veiklos ir mokymosi strategijas, įvertinti jų efektyvumą, mokyti moksleivį taikyti racionalesnes mokymosi strategijas (Ališauskas, 2004). Šiandien kinta tradiciniai pedagogo atliekami vaidmenys, todėl kokių iš esmės naujų gebėjimų, įgūdžių

reikia mokytojui? Pedagogų rengimą šiuo metu reglamentuoja LR švietimo įstatymas (1991, 2003), LR aukštojo mokslo įstatymas (2000), Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001), LR mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymas (2002), aukštųjų mokyklų nuostatai, statutai ir kiti teisiniai dokumentai. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos pagrindiniams švietimo plėtotės siekiams įgyvendinti numatytos ir priemonės švietimo kokybės užtikrinimui, susijusios su mokytojų rengimo ir darbo atnaujinimu. Pedagogų kompetencijos aktualizuojamos Kvalifikaciniuose reikalavimuose mokytojams (2004), Pedagogų rengimo koncepcijoje (2004), Mokytojo kompetencijos apraše (2007). Europos komisijos dokumentuose: Bendrieji Europos mokytojų kompetencijų ir kvalifikacijų principai (2005), Europos kvalifikacijų sąrangos projektas (2005). Pagrindiniame „Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos įgyvendinimo 2003-2005 metais priemonių plane“ vienas iš strateginių tikslų: užtikrinti mokytojų pa(si)rengimą dirbti su įvairaus amžiaus SUP turinčiais asmenimis. Vienas šio tikslo uždavinių buvo garantuoti, kad neuniversitetinės aukštosios mokyklos ir universitetai, rengiantys pedagogus, „savo studijų programose laiduotų tinkamą studentų pasirengimą ugdyti SUP turinčius asmenis“ (Ambrukaitis, 2005). Nuo studentų specialiosios ugdymo kompetencijos įgijimo priklauso SUP ugdytinių ugdymo proceso kokybė. Todėl pedagogų rengimo turinyje turėtų būti skiriama pakankamai dėmesio vienam dešimtdaliui mokinių, kurių savo klasėje ras kiekvienas būsimasis mokytojas ir kuriuos neišvengiamai teks mokyti. Lietuvoje įgyvendinama dvinarinė (neuniversitetinio ir universitetinio) aukštojo mokslo sistema. Apžvelgus pedagogų rengimo aukštosiose mokyklose tyrimus, Žibėnienė (2003, 2006), Saulėnienė, Žydžiūnaitė, Katiliūtė (2006), galima teigti, jog iki šiol nebuvo atlikta išsamių tyrimų, analizuojančių pedagogų rengimą darbui su SUP mokiniais neuniversitetinio lygmens aukštosiose mokyklose.

Probleminiai klausimai:

1. Ar kolegijų studijų programų moduliai (pedagogikos, psichologijos, dalykų didaktikos), jų turinys sudaro galimybes tinkamai parengti studentus tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius?
2. Kokių žinių, gebėjimų ir įgūdžių kolegijos studentams pakanka tenkinant mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius?
3. Kokių žinių, gebėjimų bei praktinių įgūdžių stokoja kolegijos studentai tenkindami mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius?

Tyrimo objektas – kolegijos studentų pasirengimas tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Hipotezė – tikėtina, jog kolegijos studentai nėra pakankamai pasirengę tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Tyrimo tikslas – nustatyti ir įvertinti kolegijos studentų pasirengimą tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pedagogo kompetencijas, įtakojančias darbą su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais.
2. Įvertinti studentų žinias atpažinti raidos ypatingumą sąlygotus mokymosi sunkumus ir priežastis.
3. Įvertinti, kaip kolegijos pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentai vertina savo pasirengimą tenkinti specialiuosius ugdymo(si) poreikius.
4. Nustatyti, kaip bendrojo lavinimo mokyklos mokytojai vertina kolegijos studentų pasirengimą tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Tyrimo dalyviai – tyrimo imtį sudaro dvi tiriamųjų grupės: studentai ir bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai, t.y. 172 dalyvių: 69 pradinio ugdymo pedagogikos studentų, 53 užsienio kalbų studentų (pusiau standartizuota apklausa) bei 20 pradinių klasių mokytojų ir 30 užsienio kalbų mokytojų (standartizuota apklausa). Pasirenkant tiriamuosius naudota tikslinė tyrimo imtis. Buvo atrenkami kolegijos studentai, studijuojantys pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogiką, mokytojai, kurie vertina studentų pagrindinę ir specializacijos praktiką. Tyrime dalyvavo studentai iš Klaipėdos, Vilniaus, Panevėžio, Kėdainių kolegijų.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Taikyta mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė bei apklausa raštu, naudojant standartizuotą klausimyną.

Nagrinėtos pradinės mokyklos ir pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojų rengimo standartuose išskirtos pedagogo profesinės veiklos sritys, kompetencijos ir gebėjimai, kurie padeda tenkinti mokinių SUP.

Apklausiant studentus ir bendrojo lavinimo mokyklos mokytojus naudotas uždaro tipo klausimynas, kurį sudarė 6 blokai: demografinis blokas ir 5 kompetencijų vertinimo blokai: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP; mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas; mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius; bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis; vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas SUP ugdytiniais. Panaudota 30 teiginių, kurių vertinimui pritaikyta Likert matavimo skalė: labai trūksta, ko gero trūksta, nežinau, ko gero netrūksta, visai netrūksta. Duomenys apdoroti SPSS (Statistical Package for Social sciences) programine įranga, programiniu paketu EXCEL. Tyrimo duomenų statistinė analizė atlikta taikant Mann'o ir Whitney testą, Stjudento kriterijus dviems nepriklausomoms imtims.

Tyrimo metodologija grindžiama socialinės interakcijos paradigma, kuri orientuota į įtraukimą, įgalinimą, partnerystę.

Studentams buvo pateikti 4 atviro tipo klausimai, kuriais siekta nustatyti, kokius pagrindinius požymius studentai nurodo apibūdindami asmenis, turinčius mokymosi negales, ribotą intelektą, sutrikusį

intelektą bei nurodyti mokymosi sunkumų priežastis. Studentų pateikti teiginiai buvo kategorizuojami taikant turinio (content) analizę.

1. PEDAGOGO KOMPETENCIJOS – (TEORIJS IR PRAKTIKOS SĄVEIKA, UGDANT SPECIALIŲJŲ UGDYMOŠI POREIKIŲ TURINČIUS UGDYTINIUS)

1.1. Pedagogo profesinės kompetencijos teorinės prielaidos ir definicija

Šiuolaikinėje visuomenėje, kai mokslo ir technologijų pažangos sparta sąlygoja individo poreikį naujų žinių, įgūdžių, gebėjimų įgijimui, tobulinimui, kompetencijos samprata tampa vis aktualesnė bei platesnė. Šiandien pedagogo veiklai keliami vis nauji reikalavimai, kurie neatskiriami nuo kompetencijos erdvės. W. Van Til klausia (cit. Kavaliauskienė, 2001): kas yra profesionalas? Profesionalą, teigia jis, apibūdina tokie žodžiai: kvalifikuotumas, kompetencija, įgūdžiai, patyrimas. Kol visuomenė nematys mokytojų sąlyčio su šiais dalykais, mažai tikėtina, kad mokytojas bus vadinamas profesionalu, kaip, pavyzdžiui, gydytojas ar teisininkas. Šiuolaikinių pokyčių kontekste keliami platesni ir aukštesni reikalavimai visų profesijų žmonėms. Be abejo, ir mokytojai taip pat nėra išimtis. Pokyčiai sukuria iš esmės naują mokytojo veiklos erdvę, kurioje mokytojas turi imtis naujų, neįprastų vaidmenų. Nepakanka būti vien geru dalyko mokytoju, būtinas multidisciplininis požiūris, plati mokytojo erudicija įvairiose srityse. Kompetencijos dėsniumai ir turinys domina daugelį mokslininkų pateikiamos įvairios jų apibrėžtys, kurias nagrinėja Laužackas, Stasiūnaitė, Teresevičienė (2005), Jovaiša (2007), Jucevičienė, Lepaitė (2000), Kavaliauskienė (2001), Adamonienė (2002), Šereivienė, Čiužas (2005), Šereivienė, Žydzūnaitė (2005), Anužienė, Anužis, Ramanauskaitė (2005), Kaffemanienė, Šadbaraitė (2005), Neifachas (2006), Myklebust (2006), Wight, Chaparo (2008) ir kt. Kompetencija yra sudėtingas struktūrinis reiškinys, kurio prasmę lemia žinios, gebėjimai, individo asmenybė bei vertybinės nuostatos. Vykstant švietimo reformai, stengiamasi aiškiai įvardyti bendrakultūrinės, perkeliamašias, bendrąsias ir specialiąsias pedagogines kompetencijas, kurias siekia įgyti studijų metais. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų profesinės veiklos turinys yra labai įvairus, todėl reikalauja įvairių kompetencijų. Kompetencija (lot. *competentia*) – „funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą“ (tarptautinių žodžių žodynas, 2001). Jucevičienė, Lepaitė (2000), (cit. Laužackas, 2005) kompetencija - tai žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, nulemtas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių, vertybių. Kompetencija yra integruotas darinys: skirtingai veiklai atlikti reikia skirtingos kompetencijos. Jeigu konkrečioje profesijoje žmogus atlieka daug skirtingų funkcijų, vadinasi, jis turi turėti daug skirtingų kompetencijų. Kompetencijos apilanko sąvoka yra nauja konceptuali pozicija. Moksliniame lygmenyje kompetencija dažniausiai traktuojama kaip socialinių įgūdžių visuma, veiksminga reakcija atitinkamose gyvenimo situacijose. Praktiniame lygmenyje kompetenciją galima apibūdinti kaip gebėjimą spręsti kylančias problemas, prisitaikyti prie konkrečių aplinkos sąlygų, laikytis nustatytų elgesio normų, paklusti taisyklėms, turint atitinkamų žinių bei įgūdžių, puoselėti tarpusavio

santykius. Laužackas (2005) teigia, kad tarp kvalifikacijos ir kompetencijos terminų didelio skirtumo nėra. Kompetencijos pagrindas yra kvalifikacija, nors keli skirtumai būdingi: kvalifikacija nepriklauso nuo konteksto (ji įgyjama kartą ir visam laikui); kvalifikacija Vakarų Europoje yra nuolatinis kolektyvinių derybų objektas, nes atsižvelgiant į kvalifikaciją sudaromos kolektyvinės sutartys. Kompetencija yra apibrėžta konkrečiau konteksto ir labiau yra individo veiklos vertinimo nei derybų objektas. Realiajai žmogaus profesinės veiklos pusei išreikšti yra naudojama artimai su kvalifikacija ir kompetencija susijusi sąvoka – kompetentingumas, kuriame akcentuojamas pirminis „gebėjimų, suvokimo, supratimo“, leidžiančių spręsti apie vienokios ar kitokios kompetencijos ar kvalifikacijos turėjimą demonstravimas (Lepaitė, 2001).

Bendrųjų Europinių principų mokytojų kompetencijoms ir kvalifikacijos (2005) dokumente kompetencijos yra suprantamos taip:

1. Kognityvinės kompetencijos apima teorijos ir sąvokos vartojimą bei neformalųjį numanomą žinojimą, pagrįstą patyrimu.
2. Funkcinės kompetencijos apima įgūdžius ir technines žinias, t.y. tokius dalykus, kuriuos asmuo turėtų sugebėti padaryti veikdamas tam tikroje darbo, mokymosi ar socialinės veiklos srityje.
3. Asmeninių kompetencijų pagrindas – žinojimas kaip elgtis tam tikroje situacijoje.
4. Etinių kompetencijų pagrindas yra tam tikros asmeninės ir profesinės vertybės.

Pedagogo profesinį kompetentingumą apibūdina jo profesinis, pedagoginis ir psichologinis pasirengimas, kuris būna skirtingas. Todėl kompetencijų charakteristikos būna nevienodos, pedagogo profesinėje veikloje nuolat kinta. Kompetentingas mokytojas aiškiai apibrėžia savo nusimanymo lygį, jo dinamiką, savo funkcijas.

Pedagoginė kompetencija, anot Adamonienės (2002), - tai pedagogo profesionalumas įvairiose srityse: pedagoginių technologijų įvaldymas; pedagoginis mokslumas – mokslo krypties raidos žinojimas, dalyvavimas moksliniuose tyrimuose, atvirumas profesinei raidai; pedagoginis meistriškumas – profesionalus veiklos atlikimas. Jucevičienė, Bagdonienė (2000) (cit. Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006) analizuodamos būtinas mokytojo kompetencijas, išskiria asmenines savybes (teisingumas, taktiškumas, lankstumas, optimizmas, iniciatyvumas, atvirumas, tolerancija, pasitikėjimas, darbštumas, kantrybė, nuoširdumas) bei dalykinę (dalykinės žinios, gebėjimas naudotis savo žiniomis, gebėjimas atnaujinti žinias ir plėsti tezaurą), pedagoginę (švietimo politikos siekimas, lyderiavimo išmanymas, psichologijos išmanymas, didaktikos išmanymas), komunikacinę (naudojimas šiuolaikinėmis technologijomis, poveikio menas, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai) kompetencijas. Pedagogo veikla yra tikslinga, tačiau neapibrėžta. Situacija bendrojo lavinimo mokykloje nuolat kinta. XXI amžiaus mokytojui būtinas platesnis pareigų spektras. Reikalingi mokytojo gebėjimai teikti papildomą ugdymo pagalbą socialinių problemų turintiems vaikams, mokyti specialiųjų poreikių

vaikus, dirbti su gabiais mokiniais, mokyti suaugusiuosius, teikti neformalaus, papildomo švietimo paslaugas bei kita (Švietimo gairės 2003-2012 metai). Pedagogas turi tapti ne tik dalyko mokytoju, bet ir informacijos perteikėju, konsultantu, specialiuoju pedagogu. Pavyzdžiui, pedagogui veikiant mokykloje, „judančioje mozaikoje“ (arba organizacijos nepastovumas, t.y. vyrauja ne pareigos, o tam tikri veiklos derinių rinkiniai), kupinoje naujovių, neapibrėžtumo ir kitų pavojų, labai svarbu gebėti atsirinkti konkrečiai klasei, situacijai tinkančias mokymo strategijas bei deramai jas pritaikyti (Tumėnienė, Janiūnienė, 2004). 2004 m. „Pedagogų rengimo koncepcijoje“ apibrėžtos trys mokytojų kompetencijos grupės. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad mokytojo kompetencijos pagrindą sudarančios sritys yra bendrakultūrinė, dalykinė, profesinė:

1. Bendrakultūrinė – tai žinios, gebėjimai, požiūriai, vertybės ir kt. asmeninės savybės, kurios lemia sėkmingą žmogaus veikimą konkrečioje(se) kultūroje(se).
2. Dalykinė. Tai mokytojo žinios, gebėjimai, požiūriai, vertybės ir kitos asmeninės savybės, lemiančios sėkmingą veiklą konkrečioje ugdymo srityje. Dalykinės kompetencijos (ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo, pradinio ugdymo, pagrindinio ir vidurinio ugdymo, specialaus ugdymo, profesinio ugdymo, neformalaus ugdymo).
3. Profesinė. Tai mokytojo žinios, gebėjimai, požiūriai, vertybės ir kt. asmenybės savybės, kurios būtinos sėkmingai bendrai ugdymo veiklai, neskirstant jos pagal ugdymo sritis.

Šio dokumento paskirtis – nustatyti vieningus mokytojų rengimo ir kvalifikacijos reikalavimus, grindžiamus mokytojų kompetencijomis. Mokytojo profesijos kompetencijos apima bendrakultūrinę, profesines, bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007). Šiandien pedagogo kompetencijų portfelyje svarbios vertybinės nuostatos, žinios, praktiniai gebėjimai. Pedagogo profesines kompetencijas sudaro trys pagrindiniai komponentais: 1) kognityvinis (išsilavinimas, žinios); afektyvinis (emocinis, motyvacinis) - pedagogo asmenybės savybės ir vertybių sistema; 3) konatyvinis – specialūs pedagoginiai, profesinės raidos gebėjimai (Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2005). Mokytojo profesija reikalauja iš specialisto profesionalumo, kuris neatskiriamas nuo kompetencijos.

1.2. Profesinės kompetencijos, atskleidžiančios gebėjimus tenkinti mokinių SUP, mokytojų rengimo standartuose

Šiuolaikiniame intensyviai besikeičiančiame pasaulyje, susiduriame su vis naujais kompetencijos reikalavimais. Perėmus Europos patirtį ugdyti neįgaluosius kartu su nesutrikusios raidos bendraamžiais, kiekvienam pedagogui iškilo poreikis įgyti ir papildomos kompetencijos – žinių, gebėjimų, praktinių įgūdžių ir tam tikro psichologinio nusiteikimo, ryžto ugdyti vaikus, turinčius išskirtinių, ypatingų, specialiųjų poreikių (Ambrukaitis, 2005). Mokytojo rengimo poreikius tenkina mokykla, kuri ir

kontroliuoja kompetencijų įgijimą. Svarbu, jog studentai, studijuodami specialybės disciplinas, pasirengtų būsimai profesijai, išmoktų įgyjamas žinias bei gebėjimus perkelti į bendrojo lavinimo mokyklos pedagoginį procesą, gebėtų sėkmingai taikyti įgytas kompetencijas veikloje, teorines žinias integruotų į praktinę veiklą bei išugdytų poreikį nuolat mokytis ir tobulinti turinčias kompetencijas.

Pradinių klasių ir pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojų rengimo standartai apibrėžia mokytojo rengimo reikalavimus: profesines kompetencijas ir gebėjimus, studijų tikslus, baigiamąjį įvertinimą (Pradinių klasių mokytojo rengimo standartas, 2001; Pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartas, 2002). Standartų turinio elementas – profesinės veiklos sritys, kompetencijos ir gebėjimai. Pradinių klasių mokytojo rengimo standarte (2001) išskirtos trys veiklos sritys: pradinių klasių moksleivio ugdymas; bendravimas ir bendradarbiavimas su kitais ugdytojais ir ugdymo institucijomis; asmeninės ir profesinės kompetencijos tobulinimas. Pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojų rengimo standarte (2002) išskirtos keturios veiklos sritys: užsienio kalbų mokymas; ugdymo proceso vykdymas; bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais; profesinės kompetencijos tobulinimas.

Specialųjį ugdymą teikia tam pasirengę pedagogai. Buvo įprasta, kad jis teikiamas specialiojo ugdymo erdvėje, į vieną grupę sutelkus tuos pačius poreikius turinčius mokinius. Šiuo metu ši ugdymo forma išlieka kaip viena iš galimų. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 15 straipsnio 3 punktas teigia, kad specialųjį ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos (LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003). Specialiojo ugdymo sistema jungiasi su bendrojo ugdymo sistema. Kompetencija ugdyti specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus neatsiranda savaime, be kryptingo pasirengimo, tikslingų pastangų bei praktinės patirties. Kita vertus, pedagoginės veiklos kokybę, efektyvumą lemia ne tik įgytas išsilavinimas, bet ir pedagogo intelektualumas, moralinės savybės, profesionalumas, nuolatinės profesinės raidos nuostatos, kurios padėtų įvertinti ir tenkinti ugdytinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius bendrojo lavinimo mokykloje.

Pradinių klasių ir pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartuose (2001, 2002) identifikuotas gebėjimas pažinti specialius vaikų poreikius ir išmanyti korekcijos, reabilitacijos ir integracijos galimybes (2001), gebėti pastebėti individualias skirtybes, išmanyti ugdymo specifiką įvairiais asmenybės raidos laikotarpiais (2002). Akcentuojamas mokytojo gebėjimas apibūdinti vaiko ugdymo(si) poreikius (bendruosius ir specialiuosius), mokymosi negalių pobūdį, numatyti jų tenkinimo etapus bei integruoto ugdymo formas bendrojo lavinimo mokykloje. Mokytojas yra pagrindinė figūra, kuri atsakinga už vaiko ugdymą. Kiti specialistai yra jo pagalbininkai, patarėjai (Ališauskas, 1996). Svarbus mokytojo gebėjimas rengti mokymo programas, kurios būtų pritaikytos prie besimokančiųjų poreikių. Standartuose identifikuotas gebėjimas diferencijuoti ir individualizuoti ugdymo turinį ir procesą, atsižvelgiant į vaikų socialinę, pažintinę patirtį bei gebėjimus (2001), rengti ir taikyti

individualiausias bei integruotas ugdymo programos (2001), išmanyti individualiųjų programų rengimo principus (2002). Mokytojui svarbus gebėjimas keisti programą, atsižvelgiant į bendruosius ugdytinio gebėjimus pritaikant modifikuotas ar adaptuotas programos sudarymo bendruosius principus. Mokytojas turi sugebėti įvertinti specialiuosius ugdytinių poreikius, atitinkamai pritaikyti mokymo programas ir įvairiomis pagalbinėmis priemonėmis lavinti vaikų sugebėjimus (Samsonienė, 2006). Mokinio poreikių atpažinimas ir jų sprendimas reikalauja iš mokytojo gebėjimų derinti ugdymo turinio reikalavimus prie mokinio pažintinės veiklos ypatumų, mokymo(si) procese naudoti naujausias technologijas ir kurti kiekvienam mokiniui palankią ugdymo aplinką. Standartuose orientuojamasi į gebėjimą parinkti ir modeliuoti ugdymo turinį ir metodus, integruojant ir individualizuojant ugdymo procesą (2001), vertinti vaiko ugdymo(si) pažangą bei pasiekimus (2001), gebėti organizuoti grupinį ir individualų darbą (2002), pasirengti organizuoti į moksleivį sutelktą mokymą, taikyti aktyvius mokymo ir mokymosi metodus bei įvairias bendravimo formas pamokose (2002), mokėti individualizuoti ir diferencijuoti moksleivių mokymosi veiklą įvairiais aspektais (2002), ugdyti moksleivių savikontrolę taikant įvairius vertinimo būdus, skatinančius moksleivį mokytis ir įvertinti, planuoti bei koreguoti savo veiklą. Šiandien ryškus naujas požiūris į mokymo(si) procesą. Esmė yra ne surūšiuoti protus į labiau ar mažiau tinkamus, o visus juos lavinti. Tada mokymasis tampa efektyvesnis. Orientuojamasi į mokytojo gebėjimą parengti mokymo programą, kuri atlieptų SUP, palaikytų mokymosi motyvaciją, taikant alternatyvius, aktyvius mokymo(si) metodus, būdus, individualizuotą mokymosi rezultatų vertinimą. Specialiajame ugdyme yra svarbu, kad mokytojas gebėtų dirbti ar prisidėtų prie darbo komandoje. Dettmer ir kt. (cit. Miltenienė, 2004) pabrėžia, jog visų ugdymo proceso dalyvių aktyvus įsitraukimas ir dalyvavimas identifikuojant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, planuojant veiklą, teikiant numatytą pagalbą ir vertinant jos rezultatus skatina tarpusavio pasitikėjimą ir pagarbą, leidžia išvengti nepagrįstų lūkesčių ir siekti bendradarbiavimo bei partnerystės. Standartuose identifiкуotas gebėjimas pažinti ugdymo proceso dalyvius, tobulinti bendravimo įgūdžius (2001), analizuoti ir vertinti kartu su šeima įvairias vaikų ugdymo problemas, ieškant jų sprendimo galimybių (2001), konsultuoti tėvus apie paramą teikiančias institucijas ir pagalbos vaikui būdus (2001), susipažinti su specialiųjų poreikių vaikų integruoto ugdymo formomis, suvokti įvairių specialistų bendradarbiavimo svarbą (2002), žinoti kaip teikti tėvams pedagoginę ir psichologinę konsultaciją (2002). Mokytojui svarbu tėvus priimti kaip lygiaverčius partnerius vaiko ugdymo procese, todėl specialusis ugdymas yra būtent ta sritis, kur partnerystė yra reikalingiausia. Miltenienė (2004) pabrėžia, jog pedagogai vieningai pripažįsta svarbų specialistų vaidmenį mokykloje ugdant SUP turinčius mokinius, tačiau nepasitenkinimą sukelia vaidmenų (funkcijų) neapibrėžtumas, nepasidalijimas jais ir atsakomybe, informacijos stoka. Standartuose išryškėja orientacija į vaiko, tėvų, mokytojo ir kitų specialistų bendradarbiavimą. Kompetencijų definicijoje yra svarbios mokytojų vertybinės nuostatos bei saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas.

Žmogiškosios būties esminis komponentas (prigimtinė galia skirti gėrį ir blogį), leidžia išvelgti kiekvieno žmogaus nelygstamą vertingumą, neatsižvelgiant į jo mokymosi ar elgesio pasiekimus, socialinę padėtį. Standartuose identifiкуotas gebėjimas priimti specialiųjų poreikių vaiką ir sudaryti jam saugią aplinką (2001), sugebėti suteikti pirminę pagalbą skurdo, nelaimės ištiktiems, neįgaliems bei socialinę atskirtį patyrusiems vaikams (2001), ugdyti pedagogui reikalingas asmenines savybes (gebėti modeliuoti mokytojo idealą) (2001), įgyti žinių, kaip spręsti bendravimo problemas ir konfliktus (2002), suvokti mokytojo asmenybės įtaką moksleivių ugdymui (2002). Vertybės mokytojams yra profesinės veiklos pamatas, kuris sieja ugdytojus ir ugdytinius ir taip leidžia siekti mokymo(si) kompetencijų. Mokymosi aplinka turi būti tinkama didaktiniu požiūriu.

Europos kvalifikacijų sąrangos dokumente (2005) nurodomos kompetencijos (kognityvinės, funkcinės, asmeninės, etinės), kurios pasiskirsto pradinį klasių ir pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartuose. Pradinių klasių ir pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartuose funkcinės, asmeninės, etinės kompetencijos labiausiai atskleidžia mokytojo gebėjimą tenkinti mokinių SUP. Nuo studentų specialiojo ugdymo kompetencijų įgijimo priklauso SUP mokinių ugdymo proceso kokybė.

1.3. Pedagogų kompetencijos profesinėje veikloje tenkinant moksleivių specialiuosius ugdymo(si) poreikius

Specialiojo ugdymo kompetencijos nagrinėjamos remiantis Kvalifikaciniais reikalavimais mokytojams (2004): nuostata laikytis socialinės sąveikos ir gebėjimas diegti jos principus neįgaliųjų ugdymo praktikoje; specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemos (etapų ir institucijų) išmanymas, gebėjimas atlikti ugdytinių, turinčių SUP, individualiosios raidos struktūros bei jų specialiųjų ugdymo(si) poreikių testinį įvertinimą; specialiojo ugdymo didaktinių sistemų ir technologijų išmanymas, gebėjimas jas parinkti ir taikyti savo veikloje, atsižvelgiant į individualiuosius, bendruosius bei specialiuosius ugdymo(si) poreikius; gebėjimas adaptuoti bei individualizuoti bendrąsias ugdymo programas, rengti, adaptuoti mokomąsias priemones, taikyti alternatyvius (specialius) ugdymo metodus siekiant SUP ugdymo kokybės; taikyti kompensacines priemones ugdant sutrikusios regos, klausos, kalbos bei kitų negalių turinčius vaikus.

1.3.1. Atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP

Iš prigimties kiekvienas vaikas yra individualybė, todėl jo pažinimas – sudėtingas procesas. Mokytojui svarbu išmanyti ne tik esamas vaiko fizines bei psichines savybes, bet ir išsiaiškinti jo vystymosi dinamiką, tolesnes jo tendencijas. Mokantis mokinį mokytojas stebi jį mokymosi veikloje: dalyvavimą pamokose, bendravimą ir bendradarbiavimą su kitais mokiniais, savarankišką darbą, įsitraukimą į mokymosi veiklą. Mokymasis yra svarbiausias vaiko darbas, nes mokydamasis jis užmezga

svarbiausius ryšius su visuomene, susiformuoja pagrindines mokymosi savybes (protinį aktyvumą ir savarankiškumą, atkaklumą, tikslingumą, atsakomybę, susikaupimą, organizuotumą ir kt.) ir įvairius psichikos procesus (Samsonienė, 2006). Mokinio poreikių atpažinimas ir jų sprendimas reikalauja iš mokytojo gebėjimų derinti ugdymo turinio reikalavimus prie mokinio pažintinės veiklos ypatumų, mokymo procese naudoti naujausias technologijas ir kurti kiekvienam mokiniui palankią ugdymo(si) aplinką. Mokinio pažinimo ir jo pripažinimo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas atpažinti specialiuosius mokinių poreikius suteikiant papildomą pagalbą; pripažinti mokinio individualumą kaip vertybę laiduojančią mokymosi pažangą (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007), todėl būtina atrasti tokių mokymo formų, kurios atsižvelgtų į kiekvieno vaiko ir jų grupės ypatumus, padėtų išvengti ugdytinių niveliacijos. Šią problemą padeda spręsti diferencijavimo principas, kai ugdymo proceso metu atsižvelgiama į ugdytinių individualius ir grupinius ypatumus.

Specialieji ugdymo(si) poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka asmens, turinčio specialiųjų poreikių, galimybių. Ališauskas (2003) teigia, jog specialiuosius ugdymo(si) poreikius geriau būtų apibūdinti kaip pagalbos ir paslaugų reikmes, kurių tenkinimas garantuoja optimalią individualią ugdytinio raidą ir mokymosi pasiekimų lygį. Vaikų įvertinimas ir naujų poveikio būdų taikymas neįmanomas be gilesnių tyrimų. Mokytojas turi gebėti įvertinti specialiuosius ugdytinių poreikius, atitinkamai pritaikyti mokymo programas ir įvairiomis pagalbinėmis priemonėmis lavinti vaikų sugebėjimus. Standartuose identifikuotas gebėjimas išmanyti vaiko pažinimo metodus ir gebėti jais naudotis pedagoginėje veikloje (Pradinių klasių mokytojo rengimo standartas, 2001), išmanyti pedagoginių tyrimų specifiką ir ugdytinių mokslinio pažinimo metodus (Pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartas, 2002). Orientuojamasi į pedagogo gebėjimą pasirinkti adekvačią tyrimo strategiją ir metodus, kurie padėtų atpažinti vaiko problemą ir tenkinti jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius taip, kad vaikas jį supančioje aplinkoje nesijaustų kitoks.

Mokytojas yra pagrindinė figūra, kuri atsakinga už vaiko ugdymą, kiti specialistai yra jo konsultantai, patarėjai. Mokytojui svarbu išmanyti vaiko ypatingumų pažinimo ir įvertinimo sistemą, gebėti analizuoti raidos sutrikimų kategorijas, įvertinti specialiuosius ugdymo(si) poreikius, naudojantis vaikų pažinimo ir įvertinimo principais: kompleksiško, visapusiško, individo ypatingumų fiksavimu veikloje, individualumu, tęstinumu (Ališauskas, 1996), gebėti parinkti ir taikyti savo veikloje, atsižvelgiant į specialiuosius ugdymo(si) poreikius, mokymo(si) strategijas. Holistinio požiūrio šalininkai vadovaujasi nuostata, kad sutrikusios raidos vaiko ugdymas negali būti orientuojamas vien tik į trūkumų šalinimą. Svarbu pripažinti vaiko individualumą bei specifinius gebėjimus ir vertinti vaiką atsižvelgiant į artimiausią jo aplinką. Įgytos kompetencijos pritaikymas gali padėti pasiekti tikslingo socialinio efekto bei kompetentingo mokymosi rezultato, turinio keitimo (pritaikymo vaiko reikmėms), atsižvelgiant į realųjį vaiko pasiekimo lygį.

1.3.2. Mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas

Dabartiniu metu organizuojant ugdymo procesą svarbios tampa mokymo(si) turinio, mokymo(si) metodų, pamokos tobulinimo problemos. Aktualios tampa specialiojo ugdymo problemos, kurias tyrinėjo Ališauskas, 1996, 2002; Ambrukaitis, Ruškus, 2003; Ruškus, 2002; Kaffemanienė, 2001; Galkienė, 2005. Bendrojo lavinimo mokytojai vis dažniau susiduria su SUP turinčiais vaikais, didėja jų atsakomybė bei reikalavimai jų kompetencijai – gebėti keisti mokymo(si) turinį, atsižvelgiant į moksleivio bendruosius gebėjimus pritaikant modifikuotos ir adaptuotos programos sudarymo principus. Mokymo/si proceso valdymo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas dalyvauti kuriant ir įgyvendinant integruotų specialiųjų poreikių mokinių ugdymo/si programas (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007).

Šiuolaikinės didaktikos požiūriu, mokymo turinys turi atitikti šiuolaikinius mokymo(si) tikslus, remtis nauju požiūriu į mokymą, jo santykiu su mokymusi bei mokytojo ir mokinio paritetine sąveika (Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006). Anot Rajecko (1999) mokymo turinys turi atitikti mokslo svarbiausius žmonijos laimėjimus, visuomenės išsivystymą, kita vertus, mokymo turinys turi būti mokiniams prieinamas, atitikti jų amžiaus ypatumus, galimybes, t.y. užtikrinti teisę pagal savo galimybes, interesus ir poreikius pasirinkti mokymosi programų turinį, išlaikant privalomą „kamieną“ – konkrečių mokymui reikalingų žinių kiekį, kuris būtinas, kad mokymo(si) programa būtų identifikuota kaip atitinkamos mokslo krypties, šakos ar specialybės studijų programa.

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko ugdymas bendrojo tipo klasėje reikalauja naujų didaktinių technologijų, nes yra sudėtinga mokyti visus visko ir vienodai – vaikai dirba pagal skirtingas programas, jiems keliami skirtingi reikalavimai, skirtingai vertinami ir pasiekimai. Tyrimai Ambrukaičio, Ruškaus (2003); Ambrukaičio (2005) atskleidžia, jog daugelis bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų kaip vieną iš svarbiausių problemų nurodo didaktinį pasirengimą dirbti integruoto ugdymo sąlygomis. Maždaug du trečdaliai apklaustųjų mokytojų pripažįsta, kad rengti (adaptuoti, individualizuoti, modifikuoti) ugdymo programas jiems kelia didesnių ar mažesnių sunkumų. Didesnė dalis mokytojų mano, jog parinkti ir pritaikyti mokomąsias priemones SUP vaikui arba pritaikyti jam ugdymo programą kur kas paprasčiau, negu parengti ugdymo programą. Praktikai aktualus tampa didaktinių paradigimų pasirinkimo ir realizavimo, individualizuotų programų rengimo klausimai, kurie padėtų spręsti specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų ugdymo kokybę.

Ugdymo individualizavimas sukuria išskirtinius ugdymo realybės bruožus. Individualizuojant mokinių, turinčių specialiųjų poreikių ugdymą, svarbūs ugdymo realybės komponentai: mokinio mokymosi charakteristika, jos aspektai (pozityvieji asmens gebėjimai, kurie padeda apsispręsti dėl individualizavimo lygmens); specialieji poreikiai, kurių pagrindu nustatomas specialiosios pagalbos poreikis, pobūdis, intensyvumas bei specialiųjų įgūdžių formavimo būtinumas; specialioji pagalba, kuri

ugdymo realybėje veikia dviem kryptimis: 1) į asmens poreikius; 2) į ugdymo turinį (Galkienė, 2005). Bendrųjų ir individualizuotų programų įgyvendinimas vienu metu ir vienoje ugdymo erdvėje reikalauja iš mokytojų lankstumo ir metodologinio profesionalumo, nes anot Galkienės (2005) modifikuota programa įgalina keisti dalyko turinį, prisitaikyti prie asmens pažintinių, sensorinių ar mąstymo ypatumų, bet išlieka svarbi sąlyga – suteikti žinias ir suformuoti įgūdžius, bent minimaliai atitinkančius išsilavinimo standartų reikalavimus. Adaptuota programa rengiama bendrosios programos pagrindu, orientuojantis į individualią mokinio mokymosi charakteristiką (mąstymo, suvokimo, atminties, motorikos ir kitas psichosomatines ypatybes). Rengiant tokias programas mokytojas turi gebėti pertvarkyti mokymo turinį taip, kad užduotys reikalaujančios abstraktaus mąstymo būtų transformuojamos į užduotis, grindžiamas mąstymo konkretumu, mokinio gyvenimo patirtimi, atsisakant perkeltinės prasmės, įmantrių meninės išraiškos priemonių. Sudarant programą sprendimus dėl turinio priimti mokytojui turėtų padėti atsakymai į klausimus: Ko mokinys nepajėgia išmokti?, Ar tikslinga reikalauti, kad tai išmoktų? Kokia turėtų būti strategija, derinant individualiuosius ir visos klasės poreikius? Kaip individualizuoti mokymosi rezultatų vertinimą? Atsakymai į šiuos klausimus atskleidžia mokytojo gebėjimą apibūdinti vaiko ugdymo(si) poreikius, modeliuoti mokymosi sunkumus ir negales, ieškoti efektyvesnių, racionalesnių mokymosi strategijų, mokėti parengti programą, kuri tenkintų SUP, taikant individualizuoto vertinimo kriterijus. Specialios mokymo priemonės, jų taikymas, mokymo(si) aplinkos pertvarka, specialūs mokymo(si) metodai, strategijos padeda kompensuoti asmens veiklos trūkumus ir jungtis į bendrą ugdymo turinį. Labai svarbus tampa pedagoginio pasirengimo prioritetas – mokymosi strategijų taikymas, gebėjimas realizuoti mokymo individualizavimą įvairių mokymo programų vienoje klasėje kontekste.

1.3.3. Mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius

Vienoje ugdymo erdvėje tuo pačiu laiku išryškėjantys skirtingi mokinių poreikiai skatina naujos didaktinės krypties – heterogeninių grupių didaktikos formavimąsi. Heterogeninė ugdymo aplinka reikalauja mokytojo kompetencijų: gebėjimo taikyti naujus mokymo metodus, kurie būtų grindžiami metakognityvine didaktika; naudoti partnerystės metodus, kurti partnerystės tinklus tarp mokyklos ir šeimos ir kitų institucijų; valdyti administravimo metodus, siekiant heterogeninėms grupėms sukurti saugią mokymo(si) aplinką, gebėti vertinti visų ugdytinių, įprastai besivystančių ir turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių ugdymo kokybę. Dalyko turinio planavimo ir tobulinimo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas atrinkti mokymo(si) metodus, tinkamus mokymo(si) tikslams pasiekti; mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas pasirinkti mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tipus, būdus ir metodus plėtojant mokinių mokymosi pajėgumus; mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas

padėti mokiniams spręsti mokymosi problemas (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007). Integruoto ir inkluzinio ugdymo situacija verčia peržiūrėti tradicinių didaktikų ir į vaiko ugdymo(si) strategijas orientuotų didaktikų santykį pastarųjų naudai (Ališauskas, 2007).

Pagrindinis švietimo kaitos ir mokyklos tobulinimo veiksnys – mokytojas, kurio veikla – tai raktas į sėkmingą mokinių gyvenimą, sėkmingą visuomenės ateitį. Šiuolaikinėje didaktikoje kinta požiūris į mokymąsi, t.y. šalia mokymo yra mokymasis, kuris grindžiamas konstruktyvizmo bei sociokultūros teorinėmis idėjomis. Jos yra sąveikaujančios veiklos rūšys. Mokymo strategijos yra glaudžiai susijusios su profesiniais gebėjimais.

1 lentelė

Mokymo strategijos ir profesiniai gebėjimai

Šiuolaikinė mokymo strategija	Profesiniai gebėjimai
Mokytojo padedami, mokiniai patys imasi atsakomybės už mokymąsi ir pamažu susiformuoja mokymosi gebėjimus.	Darbuotojai patys imasi atsakomybės, nustatydami problemas ir ieškodami jų sprendimo; nuolat mokydami, jie prisitaiko prie vykstančių pokyčių.
Svarbiausia – ieškoti alternatyvių situacijų ir problemų sprendimo būdų.	Darbuotojai geba analizuoti ir spręsti problemas, su kuriomis anksčiau nėra susidūrę.
Idėjos, principai ir faktai pristatomi, suvokiami ir pritaikomi plačiame prasmingame kontekste.	Darbuotojai geba priimti sprendimus, reikalaujančius plačiau suvokti savo darbo ir įmonės prioritetų kontekstą.

Berryman (1997). Šaltinis: Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas, p. 74.

Šiuolaikinio mokytojo kompetencijos – pasirengimas pripažinti kiekvieno mokinio unikalumą ir priimti individualius ugdymo tikslus. Bendrojo ir specialiojo ugdymo samplaikos aktualizuoja mokinio individualumo pripažinimą, tikslų siekį, diegiamo mokymo turinio, vertinimo funkcionalumą, metodologinį lankstumą ir bendradarbiavimo kultūrą bei skatina mokytoją išmokti valdyti šiuolaikinės ugdymo tikrovės procesus. Heterogeninių grupių didaktika labiau akcentuoja veiksmų kooperavimo, koordinavimo ir bendradarbiavimo kultūrą. Keičiasi vadovavimo mokymo(si) procesui stilius – nuo nuoseklaus žinių išdėstymo ir išmokymo einama link metakognityvinių metodų taikymo ir komandinio sprendimo ieškojimo. Mokytojo darbas su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais reikalauja individualaus mokymo, tačiau kai klasėje 25 ir daugiau mokinių, tai įgyvendinti yra sudėtingiau.

Šiuolaikinės bendrojo lavinimo klasės realybė – skirtingus ugdymosi poreikius turintys mokiniai sukuria situacijų, todėl mokytojui sunku klasikinės didaktikos metodais organizuoti sėkmingą mokymo(si) procesą. Metodas – didaktinė kategorija. Mokymo metodų įvairovę lemia besikeičiantys mokymo stiliai, kiekvieno jų savita struktūra (Galkienė, Cijūnaitienė, 2007). Šiuolaikinių mokymo metodų skalė labai plati. Pastaruoju metu ypač akcentuojami aktyvūs mokymo(si) metodai, kuriais dirbant keičiasi mokytojo ir mokinio vaidmuo mokymo(si) procese, skatina bendradarbiavimą, tarpusavio pagalbą, kritinį mąstymą, mokinių aktyvumą ir kt. Bižys, Linkaitytė, Valiukevičiūtė (1996);

Talijūnienė, Visockienė, Šiaučiukėnienė (2006); Ambrukaitis, Ruškus (2002); Hallahan, Kauffman (2003) aptardami mokymo organizavimą akcentuoja metakognityvinius metodus, kurie skatina ne tik įgyti žinių, bet ugdo gebėjimą mokytis sąmoningai. Mokytojai turi bendradarbiauti su mokiniais, būti lankstūs, leisti vaikams patiems ieškoti ir atrasti, kaip mokytis. Rogers (cit. Ališauskas, Miltenienė, 2001) teigia, jog socialiai naudingiausia yra išmokti, kaip mokytis, nes tik tai garantuoja atvirumą pasikeitimams nuolat besikeičiančiame pasaulyje. Būtinai mokytojo gebėjimas taikyti aktyviuosius mokymo(si) metodus, kurie įgalintų specialiųjų poreikių mokinį tapti labiau autonomišku, nepriklausomu ir aktyviau kontroliuojančiu savo išmokimo, pažinimo procesą. Tai pasiekti galėtų padėti tikslingas, nuoseklus metakognityvinių įgūdžių formavimas. Mokymasis bendradarbiaujant vaikui ir mokytojui yra labai reikšmingas dirbant su vaikais turinčiais SUP. Įprastai besivystantis vaikas turi daugiau galimybių būti patenkintas savimi, nes jo veiklą nuolat lydi sėkmė. Tai ugdo vaiko savigarbos jausmą. Butkienė, Kepalaitė (1996) teigia, jog mokinys gali suprasti ar darbas sėkmingas, ar nesėkmingas, lygindamas savo rezultatus su kitų mokinių, dirbusių panašiomis sąlygomis, rezultatais. Mokytojas (parinkdamas užduotis, saikingai pagirdamas nors ir už mažas sėkmes) gali padėti mokiniui kitaip, nors ir už mažas sėkmes, pažvelgti į save, pakilti mokytojo, draugų ir savo akyse.

Mokymo(si) strategijų realizavimas orientuotas į mokytojo gebėjimą identifikuoti ugdytinio mokymosi stilių ir tuo remiantis realizuoti individualų jo mokymosi procesą. Svarbu gebėti plėtoti ugdymo technologijų sritį, kur viena iš strateginių sričių – mokymo metodologija.

1.3.4. Bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis

Gyvenimas pateikia vis daugiau situacijų, kurias sudėtinga arba neįmanoma išspręsti vienam specialistui. Jos sprendžiamos konsultuojantis, bendraujant, bendradarbiaujant, dirbant komanda. Jovaiša (2007) bendravimo sąvoką aiškina: 1) žmogaus socialinės būties forma, pasireiškianti kontakto tarp žmonių užmezgimu ir palaikymu; draugystė, partnerystė; 2) keitimasis informacija, patirtimi, jos turtinimas naudojantis žodžiais ir nežodiniais ženklais (signalais). Bendravimas yra bendradarbiavimo pagrindas. Ugdymo procese būtina derinti veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką, socialinės mikro- ir makro aplinkos įtakas. Bendradarbiavimas (angl. collaboration) – tai darbas kartu, sujungus intelektines jėgas, pagalba vienas kitam, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas (Ališauskienė, Miltenienė, 2004). Labai svarbu, kad mokyklose vyrautų bendradarbiavimo atmosfera, jei norima, kad žmonės pasijustų kviečiami kurti ilgalaikę partnerystę. Partnerystė apima pasidalijimą žiniomis, įgūdžiais, patirtimi. Vaikas vystysis ir ugdysis gerokai sparčiau ir kokybiškiau, jei tėvai ir specialistai vaikui padės kartu, o ne izoliuotai. Į specialiojo ugdymosi poreikių vertinimo bei tenkinimo procesą pirmuoju (klasės ir dalyko mokytojas) ir antruoju (ugdymo įstaigos specialiojo ugdymo komisija) lygiais vis daugiau įsitraukia ugdymo proceso dalyvių (mokytojai, specialistai, tėvai,

ugdytiniai). Ugdant heterogenines mokinių grupes, individualūs mokinių poreikiai susisieja į grupės ar klasės poreikių kompleksą, kuris reikalauja daug glaudesnio specialistų bendravimo ir bendradarbiavimo. Efektyvi specialioji pedagoginė pagalba pasiekama tose ugdytojų bendruomenėse, kuriose yra kryptingai koordinuojama specialistų ir pedagogų veikla, kai kiekvienas specialistas savo veikloje realizuoja koordinavimo-komunikavimo funkciją, kurią sudaro: bendravimo, informacijos perdavimo, ryšių palaikymo veikla, todėl ji lemia specialiosios pedagoginės pagalbos lankstumą ir sąveikos ryšius tarp specialiosios pagalbos teikėjų, mokytojų, mokinių ir jų šeimų (Galkienė, 2005). Vienas pagrindinių partnerystės akcentų – suprasti, ką ir kiek tėvai ir specialistai turi bendra ir kiek jie turi išmokti vienas iš kito.

Bendravimas su tėvais – viena iš didžiausių plėtros potencialą turinčių švietimo organizacijos veiklos sričių. Mokyklos darbo veiksmingumas labai priklauso nuo tėvų dalyvavimo jos veikloje. Pasak Želvio (2003) tėvai – pati gausiausia ir įtakingiausia tiesiogiai su mokykla susijusi, arba vidinė, interesų grupė. Pasak Ainscow ir Muncey (cit. Želvys, 2003), moksleivių tėvus galima suvokti kaip: 1) Kliūtį. Pavyzdžiui, galima laikytis nuomonės, kad dauguma tėvų yra abejingi vaikų auklėjimui ir net trukdo jų pažangai arba blogina jų padėtį. 2) Potencialius pagalbininkus. Galima traktuoti tėvus kaip vertingą išteklių šaltinį, galintį padėti vaikams mokytis, o mokyklai – tinkamai organizuoti darbą. 3) Vartotojus. Jei tėvai suvokia mokyklą kaip paslaugas teikiančią organizaciją, jie neišvengiamai atsiduria vartotojų vaidmenyje. Siekiant, kad ugdymas ir bendravimas būtų sėkmingas reikia išmanyti, ko kiekvienas ugdymo proceso dalyvis nori ir kokios jo kompetencijos. Vertinant ir apibūdinant SUP turinčius vaikus visais lygiais (ugdymo įstaigos SUK, PPT ir kt.) dominuoja orientacija į teorinę normą, nukrypimą nuo teorinės normos ir su tuo susijęs sutrikimo požymių, negatyvių vaiko savybių akcentavimas (Ališauskas, 2007). Tenkinant vaiko specialiuosius poreikius nepakankamai įvertinami tėvų poreikiai, nevisiškai panaudojamos ir ugdomos tėvų kompetencijos. Tėvų apklausos duomenys (Ališauskienė, Miltenienė, 2004) liudija, jog tėvai iš pedagogų dažniausiai gauna informaciją, susijusią su vaiko mokymo(si) sunkumais (79 proc. tėvai). Rečiau aptariama šeimai reikalinga pagalba, šeimos galimybės padėti vaikui. O juk daugelis tėvų supranta situaciją, anot Farrel (2003), „tėvai turi tokių žinių ir informacijos apie savo vaiką, kuri gali neatsiskleisti mokyklos aplinkoje, bet ji gali būti svarbi jo mokymuisi“ (p. 135). Tėvai galėtų būti lygiaverčiais ugdymo proceso partneriais, gebėtų adaptuoti sąlygas vaiko poreikiams. Sąveika dažnai yra svarbesnė už turinį. Vabalas-Gudaitis (1983) pedagoginę sąveiką apibūdina kaip „dinamišką žmonių bendravimo sistemą, kurios nariai geriau pastebi vienas kito poelgius, stipriau vienas kitą veikia, tarp narių yra funkciniai santykiai, o psichinė indukcija bei įtaiga vyksta lengviau ir abipusiškai“ (p. 96). Palanki institucija visiems ugdymo proceso dalyviams bendradarbiauti, įtraukti ugdytinius ir jų tėvus į specialiųjų ugdymo(si) poreikių vertinimą ir tenkinimą – specialiojo ugdymo komisija, tačiau anot Ruškaus, Mažeikio (2007), įstaigų vadovai dažniausiai mielai palaiko, remia

asmenis, dirbančius su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, tačiau nepakankamai įvertina socialinę kooperaciją bei komandinio darbo metodus. PPT veikloje labai svarbūs bendradarbiavimo aspektai (bendradarbiavimas su ugdymo įstaigų specialistais, bendradarbiavimas konsultuojant mokyklos bendruomenės narius). Jos funkcija yra ne tik diagnostinė, bet ir rekomendacinė, pedagogams rekomenduojamos vienos ar kitos edukacinės priemonės, resursai vaiko ugdymo problemoms spręsti, tačiau dabar užuot tėvams, pedagogams rekomendavus, kaip stiprinti vaiko galias ir gebėjimus, jiems pranešama ne tik apie vaiko patologiją, bet netiesiogiai ir apie vaiko negebėjimus, nemokėjimus, ugdymo neperspektyvumą. Tokie vertinimo prioritetai, rekomendacijos prieštarauja įgalinimo idėjai: neskatina ugdymo proceso dalyvių (pedagogų ir ypač ugdytinių bei jų tėvų) patiems siekti prisiimti atsakomybę, valdyti problemines situacijas, aktualizuoti ir realizuoti savo kompetencijas, siekti kuo didesnio savarankiškumo (Ruškus, Mažeikis, 2007). Visi SUP turintys asmenys turi teisę ugdytis ir būti ugdomi pagal savo gebėjimus, todėl tik visų ugdymo proceso dalyvių poreikių, kompetencijų išmanymas, keitimasis informacija gali būti svarbi prielaida numatyti ugdymo proceso dalyvių sąveikos kryptis, teikti įgalinančią informaciją, konflikto paradigmą derinant su komunikacinio veiksmo ir konstravimo paradigma.

1.3.5. Vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas SUP turintiems moksleiviams

Pedagoginiame vyksme pedagoginių kompetencijų sklaida remiasi mokytojų vertybinėmis nuostatomis ir situacijomis, kuriose pastarosios aktualizuojasi. Vertybes psichologai dalija į dvi grupes: tarpinės, arba instrumentinės ir galutinės. Nelygstamos, galutinės vertybės, tokios kaip vidinės harmonijos siekis, pagarba laisvei ir lygybei, glūdi pačioje asmenybės šerdyje, tačiau kūrybingumas, atsakingumas, sąžiningumas yra tos vertybės, kurių nebrangindami ir nepuoselėdami žmonės netampa atsakingais ir sąžiningais, patikimais (Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2006). Mokytojui nesunku įrodyti mokiniais, kad jis protingas ir daug žino. Akademinės dalyko žinios yra svarbu, tačiau labiausiai mokinį domina ar mokytojas yra doras, ar sugeba suprasti mokinį, ar moka užjausti, ar myli vaikus (Kavaliauskienė, 2001). Ugdymo/si aplinkų kūrimo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas: kurti saugią, mokinio emocinį, socialinį, intelektualinį, dvasinį vystymąsi palaikančią ugdymo(si) aplinką; kurti toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią aplinką, kurioje mokinys turi galimybę rodyti iniciatyvą, veikti savarankiškai ir atrasti bendraminčių; kurti pokyčiams palankią ugdymo(si) aplinką, kurioje mokinys jaučiasi saugus ir pasitikintis savimi bei kitais (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007). Mokymosi aplinka nagrinėjama penkiais aspektais: fizinė, psichologinė, socialinė, intelektualinė, administravimo (Teresevičienė, Gedvilienė, Zuzavičiūtė, 2006). Mokymasis susijęs su konkrečiu individu ir yra individualus procesas, todėl svarbų vaidmenį vaidina sąveika tarp kognityvinių,

metakognityvinių ir emocinių/motyvacinių aspektų. Ruškus (2001) teigia, jog socialinė nuostata yra žmogaus pozicija objekto (asmens, grupės, situacijos, vertybės) atžvilgiu. Ji daugiau ar mažiau atvirai reiškiasi įvairiais simptomais ar rodikliais (žodžiais, tonais, gestais, veiksmais ar jų nebuvimu). Būtent dėl nuostatų žmogus užsiima poziciją kitų žmonių ar įvykių atžvilgiu. „Nuostata yra paprasčiausias asmenybės dispozicijų darinys. Sudėtingesnėmis dispozicijomis laikomos pažiūros ir įsitikinimai. Aukščiausia asmenybės dispozicija laikoma vertybinė orientacija, nes ji apibūdina subrendusios asmenybės parengtį veikti pagal vertybes, kurių pagrindas – reikšmingos pažiūros, įsitikinimai, nuostatos, pozicijos“ (Jovaiša, 2007, p. 185). Mokinys pajutęs mokytojo teigiamas nuostatas, jausis saugesnis, suprastas, bus atviresnis ir pasiryžęs bendradarbiauti. Nuostatos turi įtakos SUP mokymosi galimybėms, jų asmenybei, savivaizdžiui, elgesiui. Neigiamas mokinių veiklos vertinimas gimdo neigiamą savęs vertinimą, neigiamos mokytojo nuostatos formuoja neigiamą mokinių nuostatą. Anot Brophy, Goodo (cit. Ruškus, 2002), ne tiek pačios nuostatos turi įtakos mokiniams, kiek nuostatų raiška per elgesį. Klasėje šis procesas vyksta taip:

- 1) Mokytojas iš kai kurių mokinių tikisi vienokio ar kitokio elgesio ir rezultatų.
- 2) Kadangi lūkesčiai yra skirtingi, mokytojas su vaikais elgiasi skirtingai.
- 3) Mokytojas elgiasi su mokiniais pagal tai, ko jis tikisi iš jų. Tai veikia mokinių savęs suvokimą, sėkmės motyvaciją, aspiracijų lygį.
- 4) Jei mokytojo nuostata trunka ilgą laiką ir jei mokinys nesipriešina, tikėtina, jog mokinys perims jam siūlomą elgesio modelį. Tada neigiamų mokytojo nuostatų paveiktų mokinių motyvaciją, elgesys pasuks nepalankia linkme.
- 5) Po kiek laiko mokinių elgesys ir pasiekti rezultatai vis labiau atitiks mokytojo nuostatas.

Neigiamų vaiko charakteristikų akcentavimas gali įtakoti nepalankias ugdymo proceso dalyvių nuostatas į vaiką, turėti neigiamos įtakos vaiko, turinčio SUP savivertei ir jos raidai, todėl orientacija į vaiką kaip asmenybę svarbi dirbant su visais mokiniais, bet ypač tai svarbu, dirbant su moksleiviais, turinčiais SUP. Svarbu atsisakyti nuostatos, kad mokytojas turi išmokyti visus to paties. Mokytojas gali išmokyti to ir tiek, kiek gali ir sugeba vaikas, tačiau Gribačiauskas, Merkys (2003) akcentuoja, jog pedagogų segregacinės nuostatos pasireiškia šiomis tarpusavyje susijusiomis dimensijomis: 1) pedagogų polinkiu orientuotis į didaktiškai pajėgesnius mokinius silpnesniųjų ugdytinių sąskaita; 2) pedagogų nepritarimų neigiamų moksleivių integracijai į bendrojo lavinimo mokyklą; 3) polinkiu atsiriboti nuo nepažangių ir pedagogiškai apleistų ugdytinių. Dauguma Lietuvos mokytojų į specialiųjų poreikių moksleivių integravimą žiūri teigiamai, (Ambrukaitis, 1999, 2004; Ališauskienė, Miltenienė, 2004) vertindami bendresnius teorinius teiginius pedagogai rodo didesnę toleranciją, jie moka būti atlidūs, kantrūs, pakantūs, dėmesingi, geba kurti ir palaikyti gerą emocinį klimatą klasėje, teigiamai skatinti mokinius, diplomatiškai spręsti konfliktines situacijas, iškilusias problemas, moka įsijausti į vaikų vidinę

būseną, valdyti savo neigiamas emocijas ir vaikų elgesį, neprarasti savitvardos, nors pabrėžia žinių ir profesinių įgūdžių trūkumą parinkti adekvačias užduotis, garantuoti šių mokinių psichologinį ir fizinį saugumą klasėje, fiksuoti, ugdymosi pokyčius, įvertinti jų mokymosi sunkumus, taikyti teorines žinias pedagoginiame darbe (Ambrukaitis, 2004). Praktika pradeda susisieti su metodologinėmis nuostatomis, tačiau lėčiau vyksta specialiųjų poreikių tenkinimo kokybės pokyčiai, kuriuos lemia žmogiškieji ištekliai.

1.3.6. Profesinių kompetencijų turinys pedagogų rengimo studijų programų moduliuose

Nuolat besikeičiant sąlygoms atsiranda naujų reikalavimų rengiant pedagogus. Į šias sąlygas pirmiausia reaguojama kreipiant dėmesį į kompetencijas ir kvalifikacijas. Neuniversitetinių studijų programos rengiamos vadovaujantis iš anksto nustatytais studijų programos tikslais, kurių studijuojantysis turėtų siekti, kad įgytų pakankamai dalykinių ir profesinių žinių bei profesinių kompetencijų, gebėtų įsigilinti į pedagoginius reiškinius ir edukacines veikas, gebėtų įgytas kompetencijas taikyti profesinėje savo veikloje. Kvalifikacijai pasiekti studijų programa rengiama vadovaujantis principu: nuo profesinių kompetencijų prie bendrųjų studijų programos tikslų, nuo bendrųjų tikslų – prie atskirų dalykų tikslų, nuo dalykų tikslų – prie jų turinio. Pedagoginių studijų metu asmens įgytos kompetencijos turėtų atitikti mokytojų rengimo standartuose, Mokytojų profesijos kompetencijos apraše (2007) numatytas kompetencijas. Kaip kolegijų studentai įgyja reikiamų, žinių, gebėjimų ir įgūdžių dirbti su SUP turinčiais ugdytiniais, atskleidžia dalykai (moduliai).

Būsimajam mokytojui būtina pažinti mokinius, individualią vaiko raidos struktūrą, įvertinti vaiko raidos sutrikimų sąlygotus mokymosi sunkumus. Atlikus profesinių gebėjimų analizę atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programų moduliuose išryškėjo, jog daugiausia šių gebėjimų savo turinyje akcentuoja raidos ir pedagoginės psichologijos, bendrosios ir asmenybės psichologijos bei specialiosios pedagogikos moduliai. Moduliuose išskirtas gebėjimas vadovautis psichologijos teorijomis, kurių dėmesio centre individas bei procesai, apibūdinantys individualią kaitą. Šios teorijos (biheavioristinė, kognityvinė, humanistinė), jų supratimas padeda studentui labiau orientuotis į vaikų mokymąsi ir pažintinius ypatumus bei gebėti pritaikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Specialiosios pedagogikos modulyje numatomas gebėjimas atpažinti intelekto, mokymosi negalių įvairovę, elgesio, emocijų, socialinės raidos sutrikimus, suvokti kalbos ir kt. komunikacijos, regos, klausos, judesio ir padėties vystymosi ypatumus bei išmanyti ugdymo specifiką. Moduliuose mažiau dėmesio skiriama mokymo programos pritaikymui mokinių poreikiams. Mokymo turinio rengimo, jo modifikavimo ir adaptavimo profesiniai gebėjimai labiau identifikuoti pedagogikos pagrindų ir didaktikos moduliuose, kuriuose išskiriamas mokymo(si) turinys, jo pagrindiniai bruožai, siekiant individualizuoti ugdymo procesą. Pradinio ugdymo

pedagogikos studijų programoje lietuvių kalbos, matematikos mokymo moduliai numato studentų gebėjimą keisti arba pritaikyti bendrąsias programas ugdytiniams, turintiems matematikos, skaitymo, rašymo mokymosi sunkumų. Studijų metu būsimas pradinį klasių ir užsienio kalbų mokytojus siekiama supažindinti su įvairiais mokymo(si) metodais, būdais, pasirinkimo kriterijais, vertinimo formomis, mokymosi motyvacijos skatinimo būdais, kurie labiau išryškėja pedagogikos pagrindų ir didaktikos modulyje, alternatyvių (specialių) metodų taikymo kriterijai labiau akcentuojami pradinio ugdymo pedagogikos studijų programos matematikos, lietuvių kalbos mokymo moduluose bei individualių būdų taikymo aspektus įvertinant vaikos raidos sutrikimų sąlygotus mokymosi sunkumus. profesinis gebėjimas naudoti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius mokymo(si) labiau įvardinamas pradinio ugdymo pedagogikos studijų programoje. Kuriant ugdymo(si) prielaidas, svarbus mokytojo bendravimas ir bendradarbiavimas ne tik su ugdytiniais, bet ir su kolegomis bei kitais mokyklos specialistais, tačiau profesinis gebėjimas bendrauti su mokinių tėvais ar globėjais pripažįstant jų vaidmenį, išskiriant mokyklos ir šeimos sąveikos problemas minimas raidos ir pedagoginės psichologijos, hodegetikos moduluose, tačiau pasigendama orientacijos į bendravimo ir bendradarbiavimo su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių ugdytinių tėvais, pripažįstant jų vaidmenį ir bendradarbiavimo inicijavimo gebėjimų ugdymą. Profesinis gebėjimas bendradarbiauti su ugdymo institucijomis vertinant ugdytinio mokymosi sunkumus ir galias paminėtas pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programų specialiosios pedagogikos modulyje: vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo etapai ir institucijos. Profesinis gebėjimas vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas minimas raidos ir pedagoginės psichologijos, pedagogikos pagrindų ir didaktikos, hodegetikos moduluose, kuriuose išskiriama edukacinės aplinkos svarba mokymosi motyvacijai, individualizuojant ugdymo procesą atsižvelgiant į mokinių poreikius, gebėjimus, interesus, mokytojo asmenybės bruožai, akcentuojant pedagoginės sąveikos principus, mokykliniai konfliktai ir jų sprendimo būdai. Apibendrinus pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programų modulius, kuriuose akcentuojami profesiniai gebėjimai dirbti su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais, galima daryti išvadą, jog daugiau šių gebėjimų akcentuoja pradinio ugdymo pedagogikos studijų programa. Šios programos moduluose, t.y. bendrųjų ir dalykų didaktikos minimos mokymo(si) turinio rengimo, jo modifikavimas ir adaptavimas, mokymosi strategijų taikymo tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius kompetencijos. Pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programose išskiriama kompetencija atpažinti ir tenkinti moksleivių poreikius, tačiau mažiau dėmesio skiriama bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis kompetencijos ugdymui.

2. STUDENTŲ, STUDIJUOJANČIŲ NEUNIVERSITETINIO LYGMENS AUKŠTOSIOSE MOKYKLOSE, PASIRENGIMAS TENKINTI MOKINIŲ SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS

2.1. Tyrimo metodika

Atliekant tyrimą, naudoti mokslinės literatūros analizės, dokumentų analizės, apklausos raštu, taikant standartizuotą klausimyną, metodai.

Mokslinės literatūros analize buvo siekiama išanalizuoti pedagogų kompetencijų modelius, įtakojančius darbą su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais. Dokumentų analize buvo siekiama atrinkti svarbiausius dokumentus (įstatymus ir poįstatyminius aktus), reglamentuojančius specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimą specialiuju ugdymo(si) poreikių turintiems ugdytiniais, kurių turinys grindžiamas inkluzinio ugdymo metodologija bei pedagogų rengimą, kuris tampa nuolat kintančia socialine – edukacine sistema. Atlikta analizė padėjo atskleisti pedagogų rengimo bendruosius ir specifinius ypatumus, kurie įtakoja pedagogo profesinius gebėjimus dirbant su SUP ugdytiniais. Apklausa raštu, naudojant standartizuotą klausimyną, leido per palyginti trumpą laiką ir sąlyginai nedidelėmis sąnaudomis surinkti didelį informacijos apie tiriamą fenomeną kiekį. Taikant šį tyrimo metodą buvo siekiama įvertinti kolegijos studentų teorinį pasirengimą darbui su SUP mokiniais bei nustatyti specialiosios ugdymo kompetencijos raišką įvairiose pedagoginės veiklos srityse (atliekant pagrindinę ir specializacijos praktiką).

Tyrimas atliktas 2007 metais. Tyrimo pradžioje buvo atliktas žvalgomasis tyrimas (dalyvavo 14 asmenų), kurio metu patikrinta, ar kolegijos studentai supranta jiems pateiktus klausimus ir teiginius. Žvalgomojo tyrimo metu nustatyta, jog respondentai supranta klausimų ir teiginių formulavimą bei dalyvaus tyrime kaip atskiri asmenys. Vykdam apklausą buvo taikomi šie principai: pagarbos aukštojo neuniversitetinio lygmens ir bendrojo lavinimo mokykloms ir asmeniui principas – respondentai galėjo apsispręsti dėl dalyvavimo apklausoje; konfidencialumo principas – buvo garantuotas rezultatų neviešinimas pagal pavardes; patogumo principas – anketas pristatydavo studentų grupėms, surinkus juos į tam tikslui parinktą auditoriją, paaiškinus tyrimo tikslą ir klausimyno užpildymo būdą, respondentams pageidaujant klausimyną pristatydavo ir atvykdavo jų paimiti pati tyrėja arba jas sugrąžinti buvo galima el. paštu. Mokytojams skirtos anketos buvo išdalytos asmeniškai.

Tyrimu buvo siekta nustatyti ir įvertinti kolegijos studentų pasirengimą dirbti su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais. Tyrimo metu panaudota 30 teiginių, kurių vertinimui pateikta Likert matavimo skalė: labai trūksta, ko gero trūksta, nežinau, ko gero netrūksta, visai netrūksta. Identiški instrumento klausimai buvo tikslingai pateikti ir kolegijų studentams, ir bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams, tik studentų klausimyne buvo pateikta keletą atviro tipo klausimų, kurių pagrindu siekta nustatyti, kokius pagrindinius požymius išskiria trumpai apibūdindami vaikus, turinčius mokymosi negalias, ribotą intelektą, sutrikusį intelektą bei nurodyti mokymosi sunkumų priežastis.

Studentų pateikti atsakymai buvo kategorizuojami taikant turinio (content) analizę. Tyrimo instrumento turinį sudaro 5 kompetencijos: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP; mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas; mokymo(si) strategijos tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius; bendravimas ir bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis; vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas SUP moksleiviams (žr. 1, 2 priedus).

Siekiant nustatyti studentų gebėjimą *atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP*, panaudoti 4 teiginiai, susiję su mokytojo kompetencija atpažinti dažniausiai pasitaikančius vaiko raidos ypatumus ir tenkinti SUP mokinių poreikius. *Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti* yra 3 teiginiai, susiję su mokytojo kompetencija keisti mokymo programą, atsižvelgiant į individualų ugdytinių raidos ypatumų pobūdį, bendruosius bei specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pritaikant modifikuotos ir adaptuotos programos sudarymo principus. *Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius* panaudoti 7 teiginiai, iš kurių 1 Ambrukaičio, Ruškaus, Kardelio (2005) klausimyno, 1 iš kvalifikacinių reikalavimų mokytojams (2004), susiję su mokytojo kompetencija identifikuoti ugdytinio taikomas mokymo(si) strategijas ir pasiūlyti racionalesnes, kurios sudomintų mokomuoju dalyku ir palaikytų mokymosi motyvaciją, taikant alternatyvius, aktyviusius bei individualius mokymo(si) metodus ir būdus, mokymosi rezultatų vertinimą, siekiant specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių ugdymo kokybės. *Gebėjimui bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis* panaudoti 8 teiginiai, iš kurių 1 Ambrukaičio, Ruškaus, Kardelio (2005) klausimyno, 1 iš kvalifikacinių reikalavimų mokytojams (2004), susijęs su mokytojo kompetencija perteikti būtiną informaciją apie vaiko patiriamus mokymo(si) sunkumus tėvams, akcentuojant pasiekimus, sprendžiant konfliktines situacijas, mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais, išmanyti funkcijų pasiskirstymą ir teisės dokumentus, reglamentuojančius specialųjį ugdymą. *Studentų vertybines nuostatas į specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius mokinius ir gebėjimus sudaryti saugią mokymo(si) aplinką* panaudoti 8 teiginiai, iš kurių 3 panaudoti Ambrukaičio, Ruškaus, Kardelio (2005) klausimyno, susiję su mokytojo kompetencija pozityvia nuostata, vertybėmis, asmenybės savybių raiška bei gebėjimais sukurti saugią mokymo(si) aplinką, kurioje SUP ugdytinis galėtų vystytis socialiai, emociškai ir dvasiškai, būtų vertinamas, kur mokiniai elgiasi pagarbiai ir atsakingai, turi galimybę rodyti iniciatyvą ir veikti autonomiškai.

Empirinio tyrimo duomenys apdoroti statistinės analizės programine įranga SPSS (Statistical Package for Social Sciences), programiniu paketu EXEL. Tyrimo duomenų statistinė analizė atlikta taikant Mann'o ir Whitney U testą, Stjudento kriterijus dviem nepriklausomoms imtims.

Tyrimo duomenų pateikimo logika. Analizuojant tyrimo duomenis, pirmiausia pateikiami ir lyginami kolegijos studentų (pradinių ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos) apklausos rezultatai, siekiant sužinoti, kaip jie vertina savo pasirengimą dirbti su SUP mokiniais, kokius profesinius

gebėjimus reikėtų tobulinti specialiosios ugdymo kompetencijos raiškoje, išryškinant skirtumus. Po to pateikiami ir lyginami apklausos rezultatai mokytojų (pradinių klasių ir užsienio kalbų), atskleidžiantys kaip jie vertina studentų pasirengimą dirbti su SUP mokiniais. Galiausiai pateikiami tyrimo duomenys, atskleidžiantys pradinių klasių mokytojų ir pradinio ugdymo pedagogikos studentų, užsienio kalbų mokytojų ir užsienio kalbų pedagogikos studentų vertinimų panašumus ir skirtumus.

2.2. Respondentai

Tyrimui pasirinktos dvi respondentų grupės – bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai, turintys darbo su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais patirties ir kolegijų trečiojo bei ketvirtojo kurso studentai (pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos). Tyrime buvo naudota netikimybinė – tikslinė grupių formavimo atranka. Netikimybinė imtis – tikslinė grupių formavimo atranka, kai į formuojamą grupę yra įtraukiami asmenys, atitinkantys nurodytą teorinę populiaciją (Kardelis, 2002). Tiriamieji buvo atrenkami naudojant patogiają imtį. Patogiają imtį sudaro tiriamieji, kuriuos nesunku rasti, atsižvelgiant į tyrėją dominančias problemas.

Tyrimo dalyvavo 4 kolegijų, rengiančių pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojus. Teritoriniu atžvilgiu tyrime dalyvavo 4 apskričių kolegijos studentų (Vilniaus, Klaipėdos, Kauno, Panevėžio), bendrojo lavinimo mokytojai, kurie vertino studentus, atliekančius pagrindinę ir specializacijos praktiką, pasirengimą tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Iš viso buvo išdalinta, išsiųsta (arba perduota) 180 klausimynų. Klausimynų grįžtamumo kvota – 96 proc.

2 lentelė

Respondentų imties pasiskirstymas

Eil. Nr.	Respondantai	Pradinių klasių skaičius	Užsienio kalbų skaičius	Iš viso skaičius
1.	Mokytojai	20	30	50
2.	Studentai	69	53	122
3.	Mokytojai ir studentai	89	83	172

2.3. Gebėjimas atpažinti raidos ypatingumų sąlygotus mokymosi sunkumus ir priežastis (studentų atsakymai)

Šiandien bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose klasėse susitinka skirtingas mokymosi galimybes, tačiau vienodas teises siekti asmeninio rezultato turintys mokiniai. Mokytojui svarbu heterogeninėse klasėse gebėti įvertinti vaiko raidos sutrikimų sąlygotus mokymosi sunkumus, išvelgti jo galias ir asmenines savybes, kurios padėtų suteikti papildomą pagalbą. Raidos ypatingumą ugdytojui svarbu išmanyti tiek, kiek jis turi įtakos ugdytinio ugdymuisi, tačiau apibūdinant tokį asmenį svarbu atskleisti įvairias jo charakteristikas. Apklausoje raštu dalyvavo 122 studentai, iš jų: 69 pradinio ugdymo ir 53 užsienio kalbų pedagogikos.

Studentams buvo pateikta keletą atviro tipo klausimų, kurių pagrindu siekta nustatyti, kokius požymius išskiria apibūdindami asmenis, turinčius įvairių raidos ypatingumą bei mokymosi sunkumus: trumpai apibūdinti vaikus, turinčius mokymosi negalę, ribotą intelektą, sutrikusį intelektą; nurodyti dažniausias mokymosi sunkumų priežastis. Studentai teiginiai buvo kategorizuojami taikant turinio (content) analizę bei tam tikrus vertinimus: tiksliai, nevisiškai tiksliai, netiksliai, neatsakė. Skirtingos mokymosi sunkumų priežastys buvo konceptualiai suskirstytos remiantis studentų nurodytu mokymosi sunkumų pobūdžiu.

Studentai, apibūdindami vaiką, turintį mokymosi negalę, iš viso pateikė 102 teiginius. Vaiko, turinčio mokymosi negalę, visiškai negalėjo apibūdinti 14 proc. pradinio ugdymo ir 19 proc. užsienio kalbų pedagogikos studentai. Iš pateikusių teiginių tiksliai apibūdino mokymosi negalę 13 proc., nevisiškai tiksliai – 50 proc., netiksliai – 37 proc. Tikslius teiginius pateikė 12 proc. pradinio ugdymo, 14 proc. – užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai teigia, kad vaikas, kuris turi mokymosi negalę pasižymi: „...specifiniais pažinimo sutrikimais, kurio mokymosi sunkumai pasireiškia įvairiose pažintinės veiklos srityse. Įvairūs skaitymo, rašymo, skaičiavimo sunkumai, girdimojo suvokimo sutrikimai, atminties sutrikimai, ...mokymosi sunkumai reiškiasi kalbėjimo, skaitymo, rašymo, klausymo, skaičiavimo, atminties, dėmesio, savireguliacijos sutrikimais...”. Visi šie apibūdinimai yra teisingi ir svarbūs nagrinėjant mokymosi negalių sampratą, tačiau pateikta charakteristika yra labiau negatyvi, atskleidžianti mokymosi sunkumus. Galkienė (2005) teigia, jog kiekvienu atveju, vertinant mokinio, turinčio mokymosi negalę, pažintinių funkcijų raidą ir mokymosi ypatumus, svarbu atkreipti dėmesį į pozityvius gebėjimus ir jais remtis. Vieni pažintiniai procesai yra sutrikę, kiti funkcionuoja gerai, todėl šie mokiniai gali pasiekti pakankamai aukštą kai kurių dalykų rezultatų, o kitų dalykų žinios gali smarkiai atsilikti nuo bendraamžių. Nevisiškai tikslių teiginių pateikė 46 proc. pradinio ugdymo, 56 proc. – užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai teigia, jog toks vaikas, kuris turi mokymosi negalę „...turi mokymosi sunkumų, sunkiau sekasi rašyti, skaityti, skaičiuoti, turi atminties sutrikimų, bendrieji intelektualiniai gebėjimai susiformavę netolygiai, ...mokymosi negalė pasireiškia skaitymo, rašymo, kalbos skurdumu, painioja panašias raides, sunku susikaupti ilgesnį laiką, išlaikyti dėmesį, sunku skaityti, rašyti, daro daug klaidų...”. Netikslius teiginius pateikė 42 proc. pradinio ugdymo pedagogikos, 30 proc. – užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai teigia, jog toks vaikas“ ...sunkiai atlieka lengvesnius pratimus, ...tokie moksleiviai sunkiai suvokia mokomuosius dalykus, ...sunku atlikti užduotis su visa klase, ...tai vaikai, kurie turi įvairių sutrikimų, ...turintys negalę...kt.”.

Studentai, apibūdindami vaiką, turintį ribotą intelektą, iš viso pateikė 81 teiginį. Nenurodė jokių riboto intelekto charakteristikų 45 proc. užsienio kalbų ir 25 proc. pradinio ugdymo pedagogikos studentų. Iš pateikusiųjų informacijos, tiksliai apibūdino ribotą intelektą 10 proc., nevisiškai tiksliai – 26 proc., netiksliai – 64 proc. studentų. Tikslius teiginius pateikė 11 proc. pradinio ugdymo pedagogikos, 7

proc. – užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai teigė, jog tai yra: “...ribinė zona tarp normalių sugebėjimų ir protinio atsilikimo, ...sunkiau sekasi atlikti mąstymo reikalaujančias užduotis, negali išskirti pagrindinės minties...”. Nevisiškai tikslus teiginys pateikė 23 proc. pradinio ugdymo pedagogikos, 31 proc. – užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai apibūdino riboto intelekto vaiką, teigdami, jog jis “...lėčiau mąsto, tačiau turi tas pačias mokymosi galimybes, ...sunkiai skaito, rašo, riboti gebėjimai, atsilieka nuo savo bendraamžių 1 metais, ...lėčiau įsisavina ar supranta pateiktą mokomąją medžiagą, užduotis, kurios reikalauja mąstymo ir kt.”. Netikslus, pernelyg bendrus, teiginys pateikė 65 proc. pradinio ugdymo pedagogikos, 62 proc. – užsienio kalbų pedagogikos. Tai iliustruoja teiginiai, jog toks vaikas turi: “...protinį atsilikimą, ...nežymus intelekto sutrikimas, ...vieniems vienus mokomuosius dalykus sekasi mokytis geriau, kitiems – sunkiau, ...būtinai šioms mokiniams individualus darbas pamokoje, ...savo gebėjimais skiriasi nuo kitų bendraamžių, ...sunkiau sekasi bendrauti su bendraamžiais, ...turi tam tikrų mokymosi negalių ir kt.”.

Studentai, apibūdinami vaiką su intelekto sutrikimu, iš viso pateikė 68 teiginius. Nenurodė jokių sutrikusio intelekto charakteristikų 57 proc. užsienio kalbų ir 35 proc. pradinio ugdymo pedagogikos studentų. Nė vienas iš atsakiusiųjų neišskyrė tikslų tipologinių bruožų, būdingų šiai sutrikimų grupei. Iš viso nevisiškai tikslų teiginių pateikė 35 proc., netikslų – 65 proc. Nevisiškai tikslų teiginių pateikė 35 proc. pradinio ugdymo pedagogikos studentų, 62 proc. – užsienio kalbų pedagogikos. Nevisiškai tiksliai studentai apibūdino sutrikusio intelekto vaiką, teigdami, jog jam būdingas: “...dėmesio, atminties sutrikimas, tačiau yra galimybė įveikti sunkumus ir pasiekti rezultatą ir kt.”. Šie apibūdinimai yra gana svarbūs nagrinėjant vaikus, turinčius intelekto sutrikimą, tačiau pasigendama jo galių atskleidimo, kurios lemia jo įtraukimą į ugdymo procesą. Elijošienė (2003) teigia, jog šios grupės vaikams būdingas visų psichinių procesų lėtumas, inertiškumas, tačiau vaikai sugeba dalyvauti tikslingoje veikloje, kai užduotys atitinka jų sugebėjimus. Jie yra pakankamai darbštūs, drausmingi, sielojasi dėl nesėkmių, džiaugiasi pasiekę gerų rezultatų. Daugiausia studentai nurodė ne tipologines charakteristikas: 64 proc. pradinio ir 65 proc. – užsienio kalbų pedagogikos. Studentai teigia, jog šis vaikas “...nesugeba mokytis, ...menki mokymosi gebėjimai, ...atsiskyręs nuo savo bendraamžių, ...su tokiu moksleiviu išskyla bendravimo problemų, ...konfliktiškas su bendraamžiais, ...turi mokymosi sunkumų, todėl jiems reikalinga individuali pagalba, ...nesuvokia paprastų užduočių, ...lėtas mąstymas, ...nedėmesingas.” Analizuojant studentų nurodomas sutrikusio intelekto charakteristikas, paaiškėjo, kad daugelis jų taip pat nėra būdingos tik sutrikusio intelekto vaikams, jos gali būti būdingos ir asmenims, turintiems kitokių raidos sutrikimų arba jų neturintiems ugdytiniams. Pavyzdžiui, nurodomos neigiamos charakterio ir elgesio savybės: konfliktiškas, bendravimo sunkumai ir kt., mokymosi sunkumai, dėmesio sutrikimai gali būti būdingi nesutrikusio intelekto vaikui.

Studentai išskiria galimas priežastis, kurios konceptualiai suskirstytos remiantis mokymosi sunkumų pobūdžiu (žr. 3, 4 lenteles).

3 lentelė

Mokymosi sunkumų priežastys (pradinio ugdymo pedagogikos studentų atsakymai)

Mokymosi sunkumų priežastys	Dažniai	Procentiniai dažniai
Psichologinės		
Negali sukaupti dėmesio, išsiblaškytas	33	47,8
Nemoka mokyti	15	21,7
Lėtas arba greitas darbo tempas	12	17,3
Nesugeba atlikti užduočių, kurias skiria mokytoja	9	13,0
Sunkiai įsimenta mokomąją informaciją	4	5,7
Socialinės		
Nenori mokyti	6	8,6

4 lentelė

Mokymosi sunkumų priežastys (užsienio kalbų pedagogikos studentų atsakymai)

Mokymosi sunkumų pobūdis	Dažniai	Procentiniai dažniai
Psichologinės		
Nesukaupia dėmesio	15	28,3
Nesuvokia mokytojo aiškinimo	5	9,4
Sunkiai įsimenta informaciją	5	9,4
Nesugeba kontroliuoti savo elgesio pamokoje	3	5,6
Socialinės		
Tėvai nesidomi vaiko mokymusi	19	35,8
Nenori mokyti	11	20,7
Pedagoginis apleistumas	11	20,7
Problemos šeimoje	8	15,0

Mokymosi sunkumų priežasčių visiškai negalėjo apibūdinti 19 proc. užsienio kalbų ir 14 proc. pradinio ugdymo pedagogikos studentų. Keletas studentų paminėjo ir kitas mokymosi sunkumų priežastis: regos, klausos sutrikimus, bendraamžių įtaką. Studentai, nurodydami mokymosi sunkumų priežastis, neretai jas painiojo su pasekmėmis, kuriuos patiria vaikas. Pradinio ugdymo studentai nurodė: skaitymo sunkumus, neteisingus raidžių sujungimus, pribraukymus sąsiuvinyje, praleidžia raides, painioja panašias raides. Užsienio kalbų studentai nurodė, kad mokiniai daro klaidas nurašydami nuo lentos, knygos.

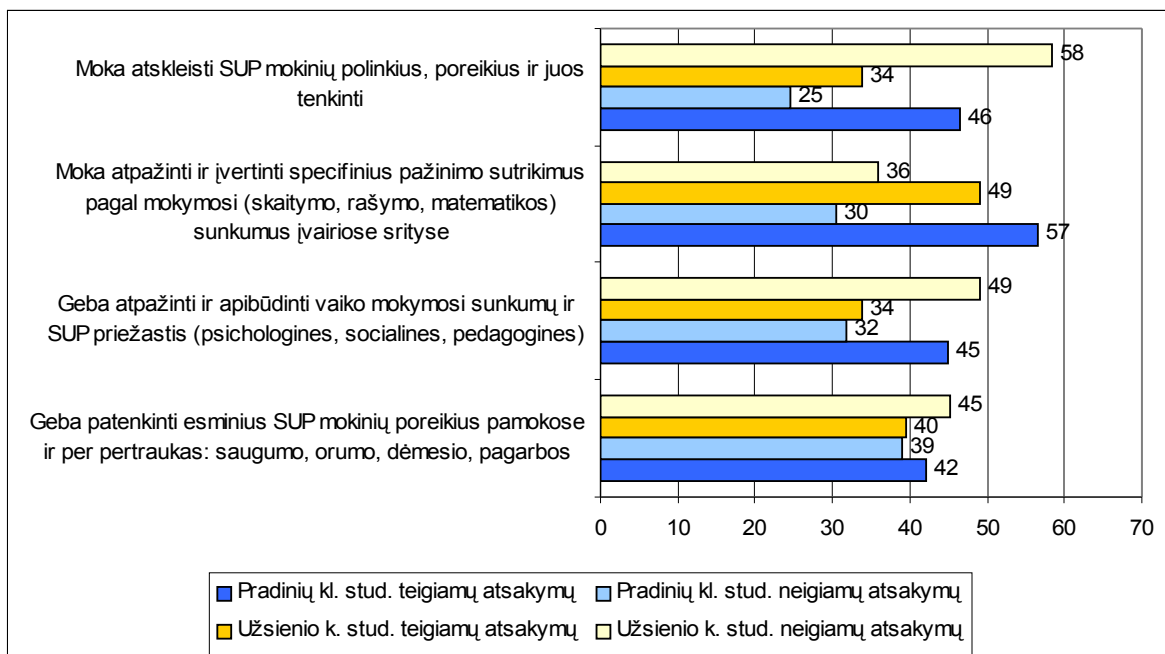
Pateikti teiginiai atskleidė, jog pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentai geriau apibūdina mokinius, turinčius mokymosi negalę, nei riboto ir sutrikusio intelekto vaikus. Apibendrintai galima teigti, jog pasigendama pozityviųjų gebėjimų išvėlgimo. Daugiau nei pusė įvardijo netikslus teiginius apibūdinant riboto ir sutrikusio intelekto vaikus. Nustatyta, jog pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentai nurodo mokymosi sunkumus, kuriuos lemia šios priežastys: psichologinės ir socialinės, tačiau pradinio ugdymo studentai neretai jas painioja su mokymosi pasekmėmis. Studentų apklausa parodė žemą jų informuotumo lygį apie dažniausiai pasitaikančius sutrikimus.

2.4. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas (studentų atsakymai)

Neuniversitetinių studijų paskirtis rengti specialistą – praktiką. Tai yra reglamentuota teisės aktais ir neuniversitetinių studijų samprata. Rengiant pedagogus skiriamas dėmesys teorinių dalyko žinių išmėginimui, socialiniam ugdymui. Anot Pukelio (1998) pedagoginės studijos yra labai svarbus mokytojų rengimo etapas, kurių tikslas – ugdyti būsimo mokytojo pedagoginį mąstymą, kuris yra specifinis minties judėjimas, dėl kurio susidaro teisingas teorinis praktinio veikimo modelis (vaizdinys, idėja), kurio dėka sėkmingai išsprendžiamos teorinės ir praktinės problemos. Vadinasi, pedagoginio mąstymo turinį turi sudaryti ne tik turimos mokytojo „pasyviosios“ teorinės pedagoginės žinios (pedagoginė sąmonė), bet ir „aktyviosios“ pedagoginės žinios arba gebėjimas veikti (mokėjimai ir įgūdžiai) pagal teorinį modelį. Šiuo tyrimu buvo siekiama nustatyti, kaip pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentai vertina savo pasirengimą dirbti su specialiuoju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais.

2.4.1. Gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP

Siekiant išsiaiškinti studentų gebėjimus atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP buvo panaudoti 4 klausimyno teiginiai (žr. 1 pav.).

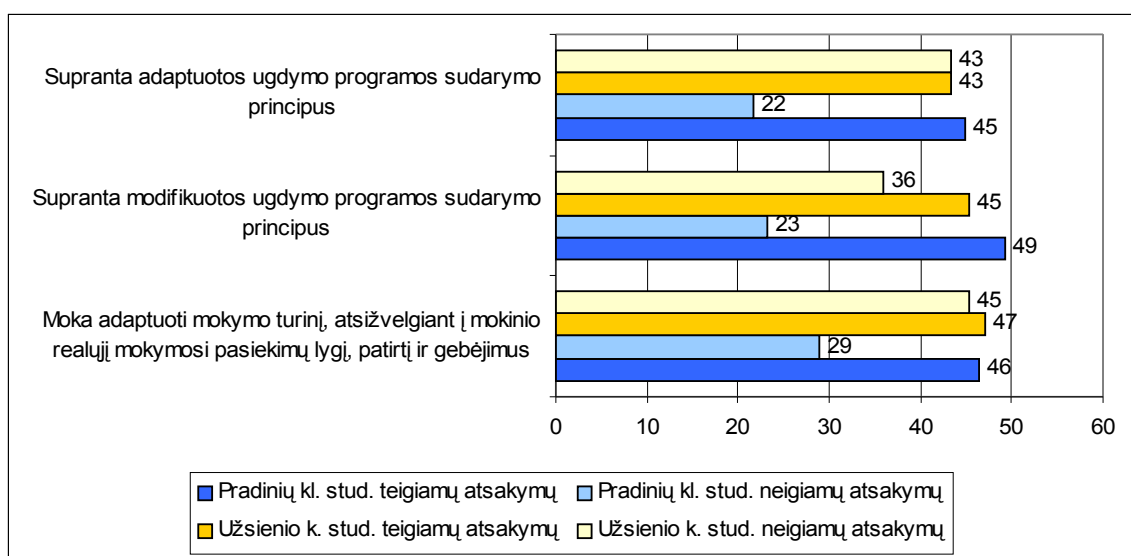
1 pav. Studentų gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP (respondentai, %)

Nustatyta, jog daugiau nei pusė apklaustų pradinio ugdymo pedagogikos studentų pozityviai vertina gebėjimą atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse. Menkokai, ypač užsienio kalbų pedagogikos studentai, vertina gebėjimą atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti (žr. 1 pav.). Tokių

gebėjimų stoką nurodo mažiau nei pusė apklaustų studentų. Teiginių blokas, kuris apibūdina studentų gebėjimus atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumą ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines) ir tenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas studentų vertinamas nepakankamai. Galima daryti prielaidą, jog didesnis dėmesys moksleivių SUP atpažinimui įvairioje veikloje skiriamas dirbant su jaunesniojo mokyklinio amžiaus ugdytiniais, tačiau abiejų grupių studentai menkai vertina savo gebėjimus atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP.

2.4.2. Gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti

Nustatant studentų gebėjimus rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti buvo panaudoti 3 klausimyno teiginiai (žr. 2 pav.).

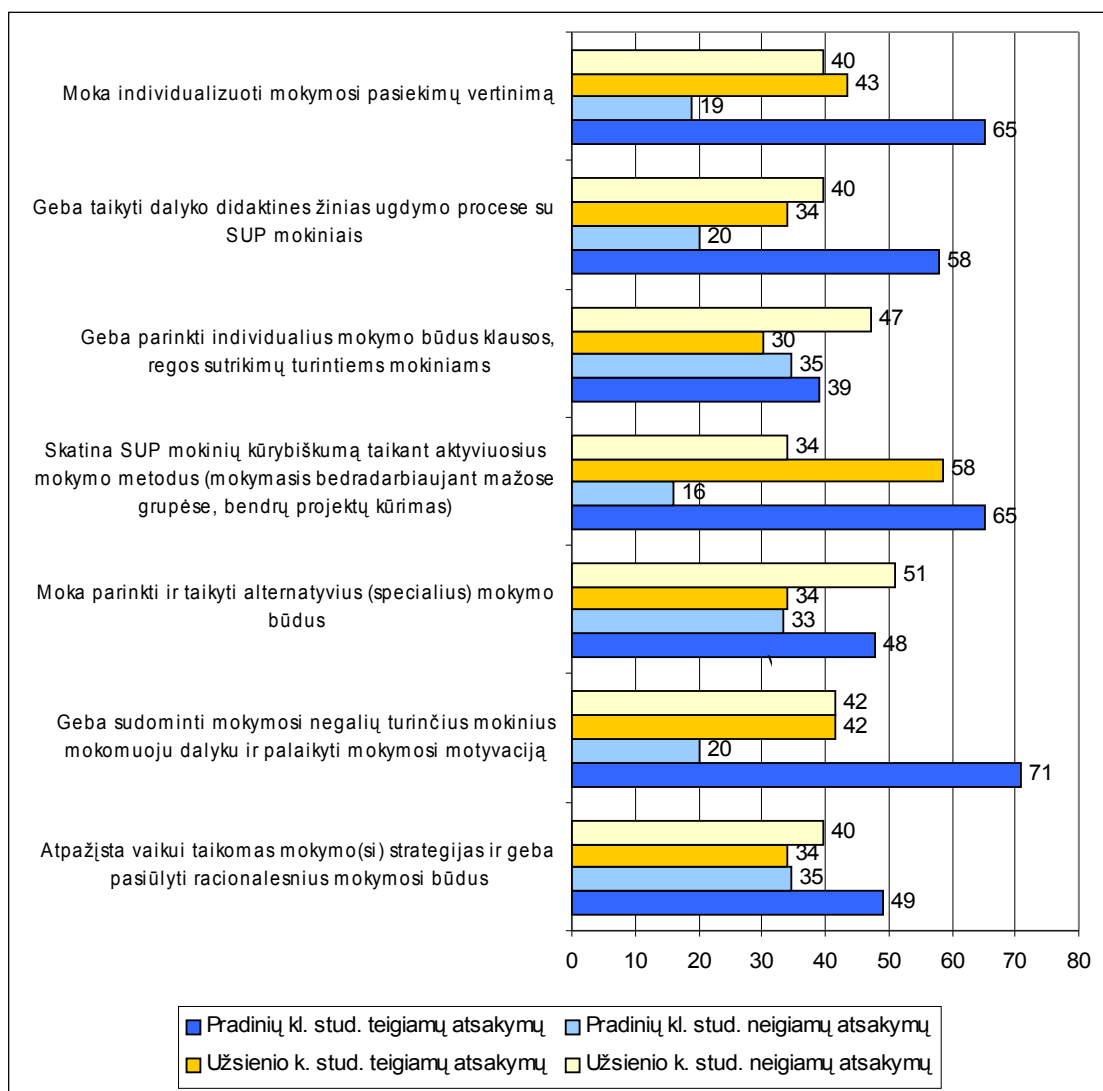

2 pav. Studentų gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti, (respondentai, %)

Studentų nuomone, mažiau sunkumą kelia modifikuotos programos sudarymo principų suvokimas, tačiau užsienio kalbų pedagogikos studentai labiau stokoja gebėjimų rengti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realų mokymosi pasiekimų lygį, patirtį, gebėjimus ir programos sudarymo principus (žr. 2 pav.). Šios grupės duomenų apžvalga leidžia teigti, jog studentai demonstruoja menkus gebėjimus didaktiniame kontekste rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti, nors šį gebėjimą šiek tiek pozityviau vertina pradinio ugdymo pedagogikos studentai. Pritaikyti mokymo(si) turinį laiko save mažiau nei pusė apklaustųjų.

2.4.3. Gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius

Nustatant studentų gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas buvo panaudoti 7 klausimyno teiginiai (žr. 3 pav.), kurie susiję su mokytojo kompetencija parinkti ir taikyti mokymo(si) metodus ir būdus, palaikyti mokymosi motyvaciją, taikyti individualizuotą mokymosi pasiekimų vertinimą ir kt.

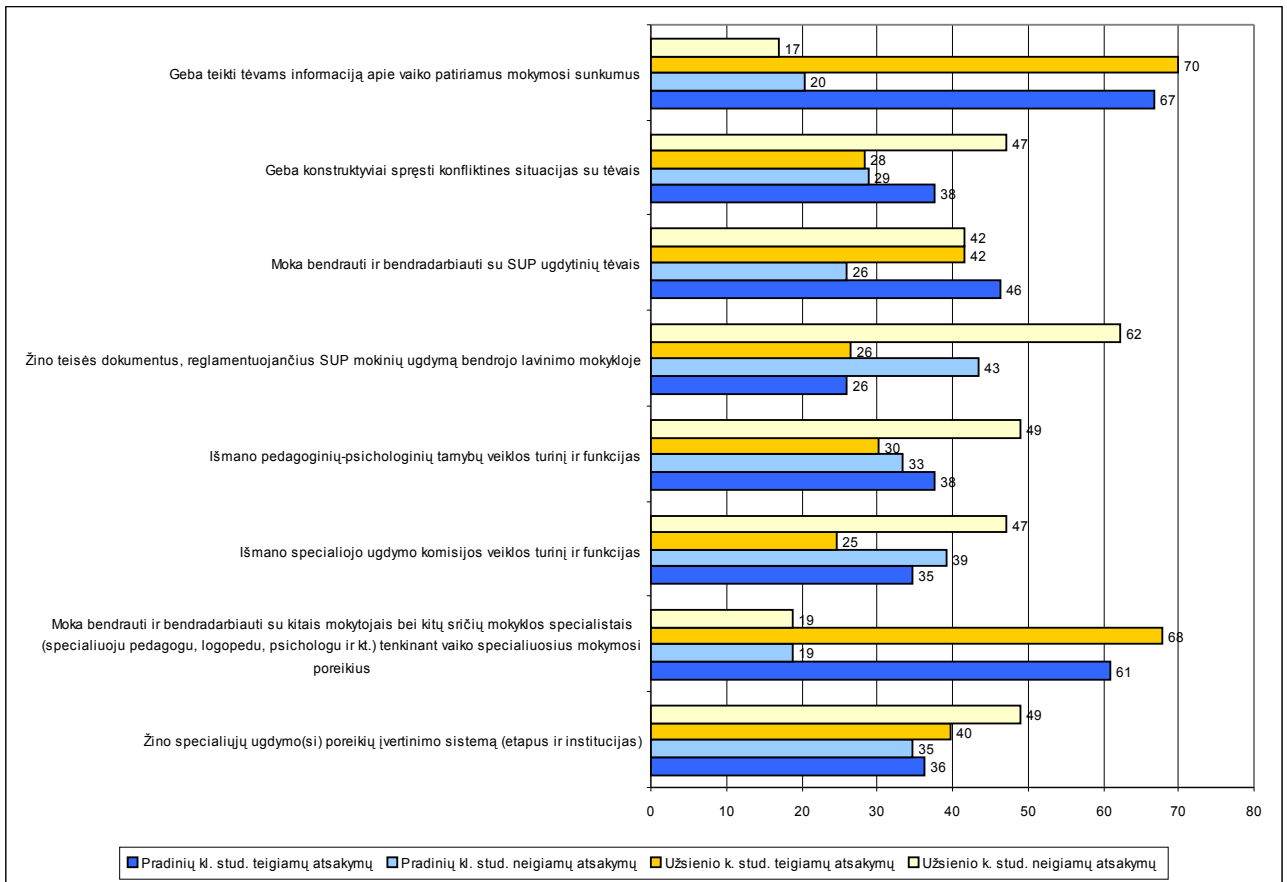

3 pav. Studentų gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, (respondentai, %)

Palankiausiai pradinio ugdymo studentai vertina savo gebėjimą sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (nurodo 71 proc. studentų), individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą, taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais, skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyviuosius mokymo metodus (nurodo 60 proc. studentų). Teikiant papildomą pagalbą heterogeninėse klasėse pradinio ugdymo pedagogikos studentai pozityviau vertina savo gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant mokinių SUP. Šių gebėjimų stoką įvardijo užsienio kalbų pedagogikos studentai, kurių daugiau nei pusė neigiamai vertino gebėjimą parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus, tik apie trečdalis jų teigė moką parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimą turintiems moksleiviams (žr. 3 pav.). Duomenų apžvalga leidžia teigti, jog pradinio ugdymo pedagogikos studentai labiau orientuojasi į SUP ugdytinio mokymo(si) strategijas.

2.4.4. Gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis

Siekiant nustatyti studentų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis buvo panaudoti 8 klausimyno teiginiai (žr. 4 pav.), kurie susiję su mokytojo kompetencija suvokti visų ugdymo proceso dalyvių poreikius, kompetencijas, ugdymo institucijų veiklą SUP vertinimo ir tenkinimo procese ir kt.

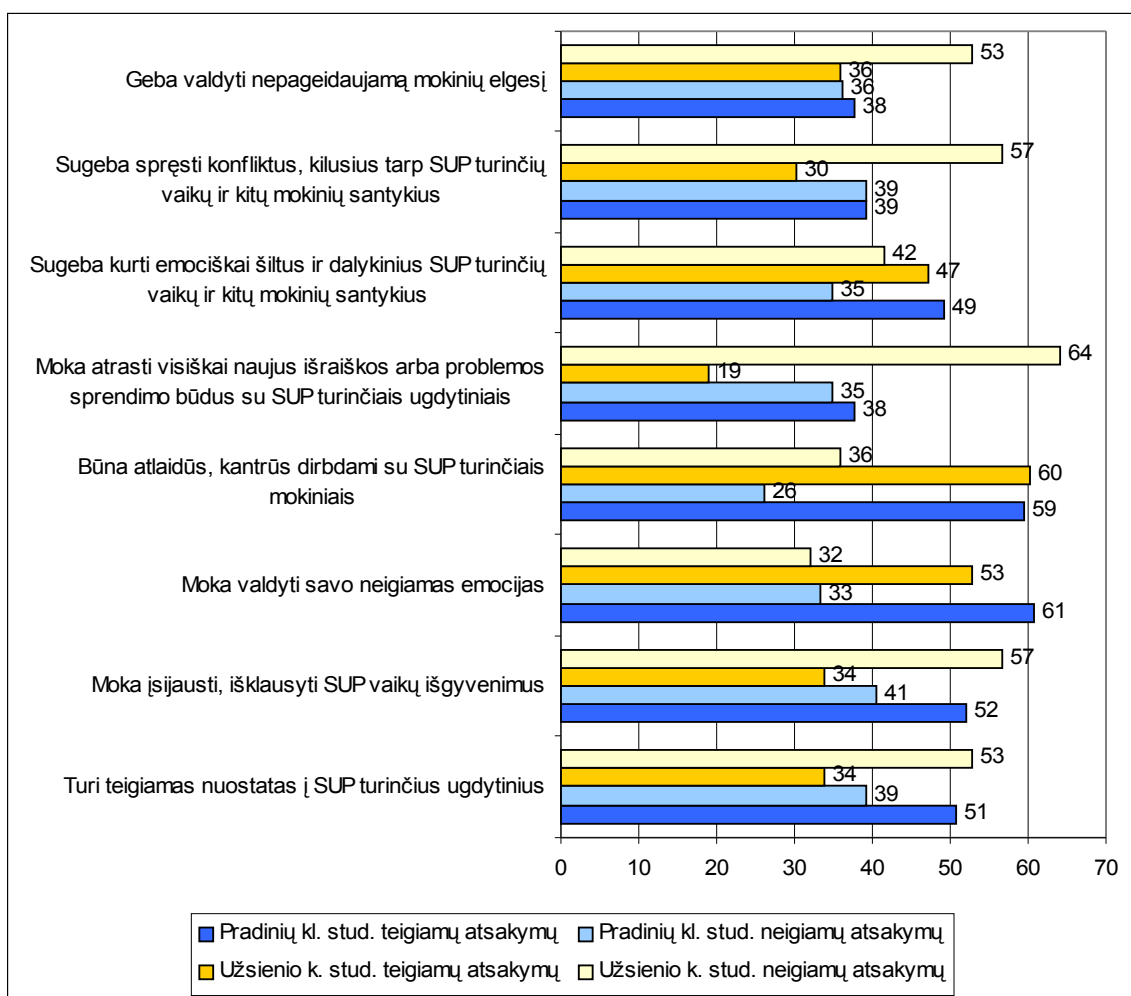
4 pav. Studentų gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis, (respondentai, %)

Nustatyta, jog apie 70 proc. pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų teigiamai vertina gebėjimą teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus bei moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius (žr. 4 pav.). Visais kitais atvejais dominuoja neigiami studentų vertinimai. Pradinio ugdymo ir užsienio kalbų studentai nurodo sunkumus konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais, bendrauti ir bendradarbiauti su SUP tėvais, dalyvauti ugdymo institucijų veiklos SUP vertinimo ir tenkinimo procese: išmanyti specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas), specialiojo ugdymo komisijos, pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas ir kt. Daugiau nei pusė

užsienio kalbų pedagogikos studentų neigiamai vertina teisės dokumentų žinojimą, reglamentuojančių SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje. Gauti rezultatai leidžia teigti, jog studentai pozityviai vertina tik savo gebėjimą teikti tėvams informaciją bei bendradarbiauti su kitais ugdymo proceso dalyviais sprendžiant SUP mokinių mokymosi problemas, tačiau stokoja žinių apie ugdymo institucijų veiklą, kuri padeda numatyti ugdymo proceso dalyvių sąveikos kryptis ir teikti įgalinančią informaciją, grindžiamą ugdymo proceso dalyvių gebėjimų, galių, kompetencijų išskyrimu ir akcentavimu.

2.4.5. Vertybinės nuostatos ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP turintiems ugdytiniais

Siekiant sužinoti studentų vertybines nuostatas ir gebėjimus sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP turintiems ugdytiniais buvo panaudoti 8 klausimyno teiginiai (žr. 5 pav.), kurie susiję su mokytojo kompetencija priimti specialiųjų ugdymo(si) poreikių ugdytinį, gebėjimu bendrauti, surasti naujus išraiškos ir problemos sprendimo būdus.

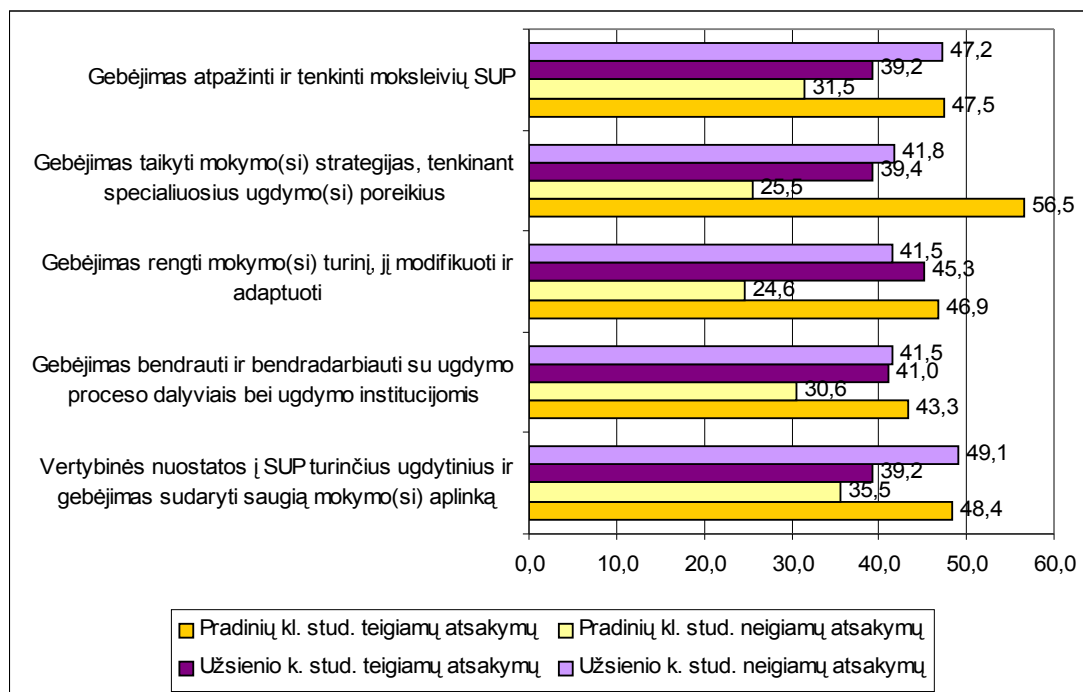

5 pav. Studentų vertybinės nuostatos ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką, (respondentai, %)

Į šios grupės bloką pateko tik du teiginiai, kuriems pritarė daugiau nei 50 proc. pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų. Studentai mano, jog geba būti atlidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais ugdytiniais, moka valdyti savo neigiamas emocijas. Dauguma užsienio kalbų pedagogikos studentų, t.y. 50 - 60 proc., neigiamai vertina savo gebėjimus: valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį, spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių, atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais, įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus. Gauti rezultatai leidžia teigti, jog studentai gali patirti sunkumų bendraudami su SUP turinčiais moksleiviais. Pusė pradinio ugdymo pedagogikos studentų teigiamai vertina savo nuostatas į SUP turinčius ugdytinius, mokėjimą įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus, tačiau daugumos nuomone, nepakanka gebėjimų bendrauti SUP turinčiais moksleiviais, kurti toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią aplinką tarp SUP ir kitų klasės bendruomenės moksleivių.

2.4.6. Apibendrinta specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimo analizė

Siekiant nustatyti, kokiose srityse kolegijos studentai palankiausiai vertina savo gebėjimus bei ką reikėtų tobulinti specialiosios ugdymo kompetencijos raiškoje, buvo apibendrinti pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų apklausos rezultatai, išryškinant statistiškai reikšmingus skirtumus.

6 pav. Specialiojo ugdymo kompetencijos realizavimas tenkinant moksleivių SUP (respondentai, %)

Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų vertinant gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas (žr. 6 pav.).

Pradinio ugdymo pedagogikos studentai geriau nei užsienio kalbų pedagogikos studentai vertina savo gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius ($p < 0,005$)

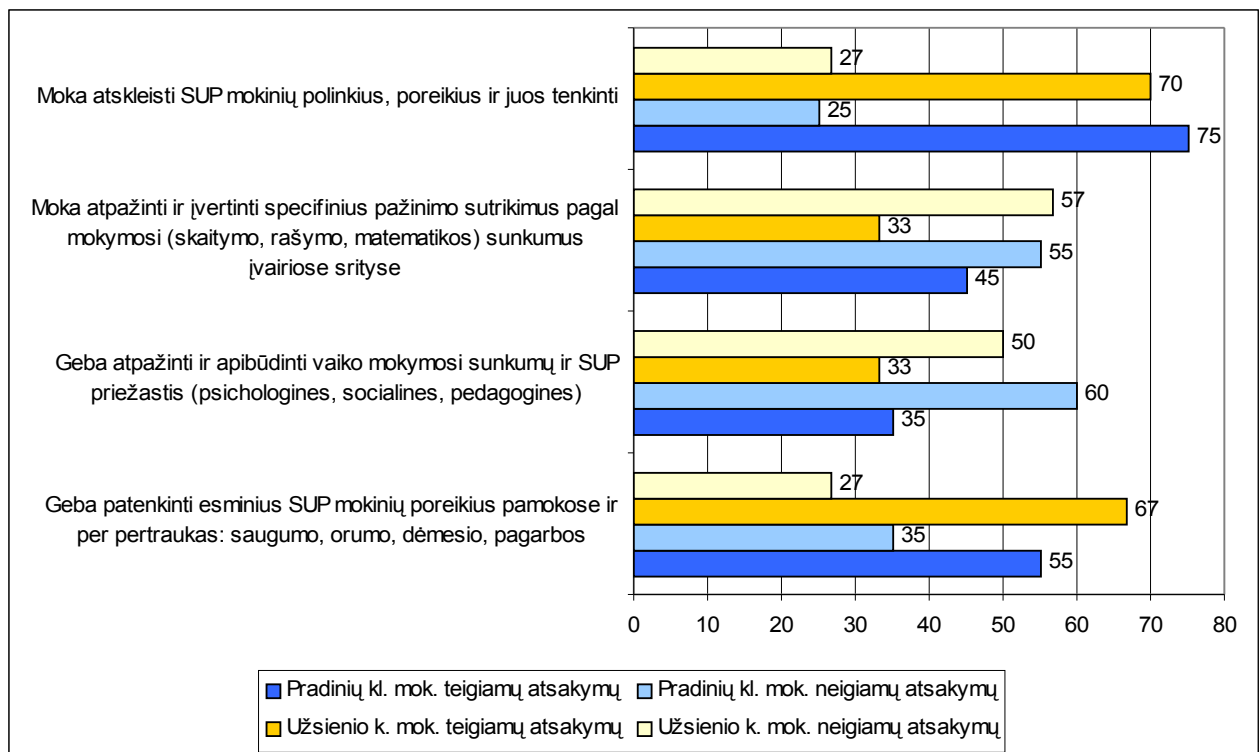
(žr. 3 priedą). Pradinio ugdymo pedagogikos studentams mažiau sunkumų kelia identifikuoti ugdytinio taikomas mokymo(si) strategijas bei pasiūlyti racionalesnes, kurios sudomintų mokomuoju dalyku, palaikytų mokymosi motyvaciją, taikant aktyviusius, alternatyvius mokymo metodus ir būdus, individualizuotą vertinimą, siekiant specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių ugdymo kokybės. Tiek pradinio ugdymo, tiek užsienio kalbų pedagogikos studentai prasčiau vertina savo gebėjimus atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, pritaikyti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis.

2.5. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas (mokytojų atsakymai)

Pedagoginė praktika yra integruota psichologijos, pedagogikos, dalykų didaktikos kursų sudedamoji dalis, kurios tikslas – ugdyti kvalifikuotą, intelektualią, dvasingą mokytojo asmenybę, gebančią skiepyti mokinio bruožus, atitinkančius šiuolaikinį ugdymo turinį (Indrašienė, 2004). Tyrimu buvo siekiama nustatyti, kaip bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai, turintys praktinę patirtį, vertina studentus, atliekančius pagrindinę ir specializacijos praktiką, jų pasirengimą dirbti su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais. Instrumento klausimai mokytojams iš esmės identiški kaip studentams (žr. 2 priedą).

2.5.1. Studentų gebėjimai atpažinti ir tenkinti SUP

Mokytojų buvo prašoma įvertinti studentų gebėjimus atpažinti ir tenkinti vaiko SUP (žr. 7 pav.)

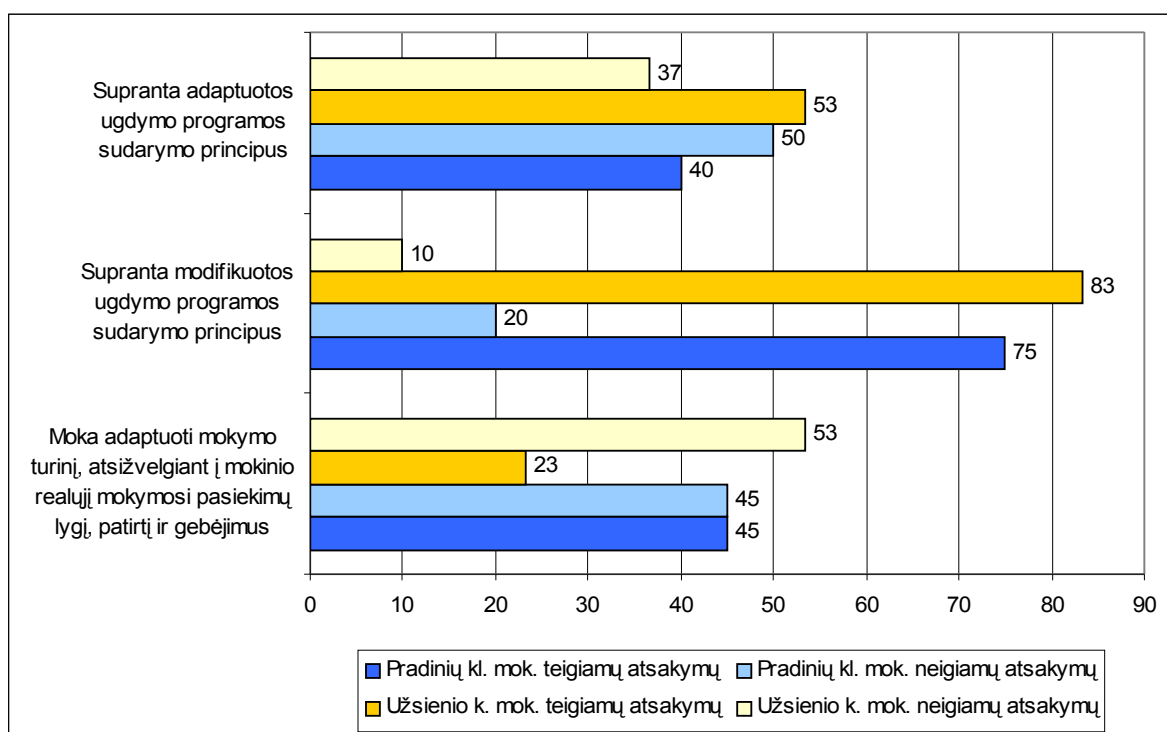

7 pav. Mokytojai apie studentų gebėjimus atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP (respondentai, %)

Apie studentų gebėjimus ugdymo procese orientuotis į ugdytinių pažinimą, jų gebėjimą atskleisti bei tenkinti mokinių poreikius, dauguma pradinė klasių ir užsienio kalbų mokytojų yra geros nuomonės (žr. 7 pav.). Daugiau nei pusė pradinė klasių ir užsienio kalbų mokytojų vertina neigiamai studentų gebėjimus: atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus, atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines). Apibendrintai būtų galima teigti, jog mokytojai pozityviai vertina studentų gebėjimus atskleisti ir tenkinti esminius moksleivių SUP.

2.5.2. Studentų gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti

Mokytojų buvo prašoma įvertinti studentų gebėjimus pritaikyti mokymo(si) turinį, taikant modifikuotas ir adaptuotas programas sudarymo principus (žr. 8 pav.).

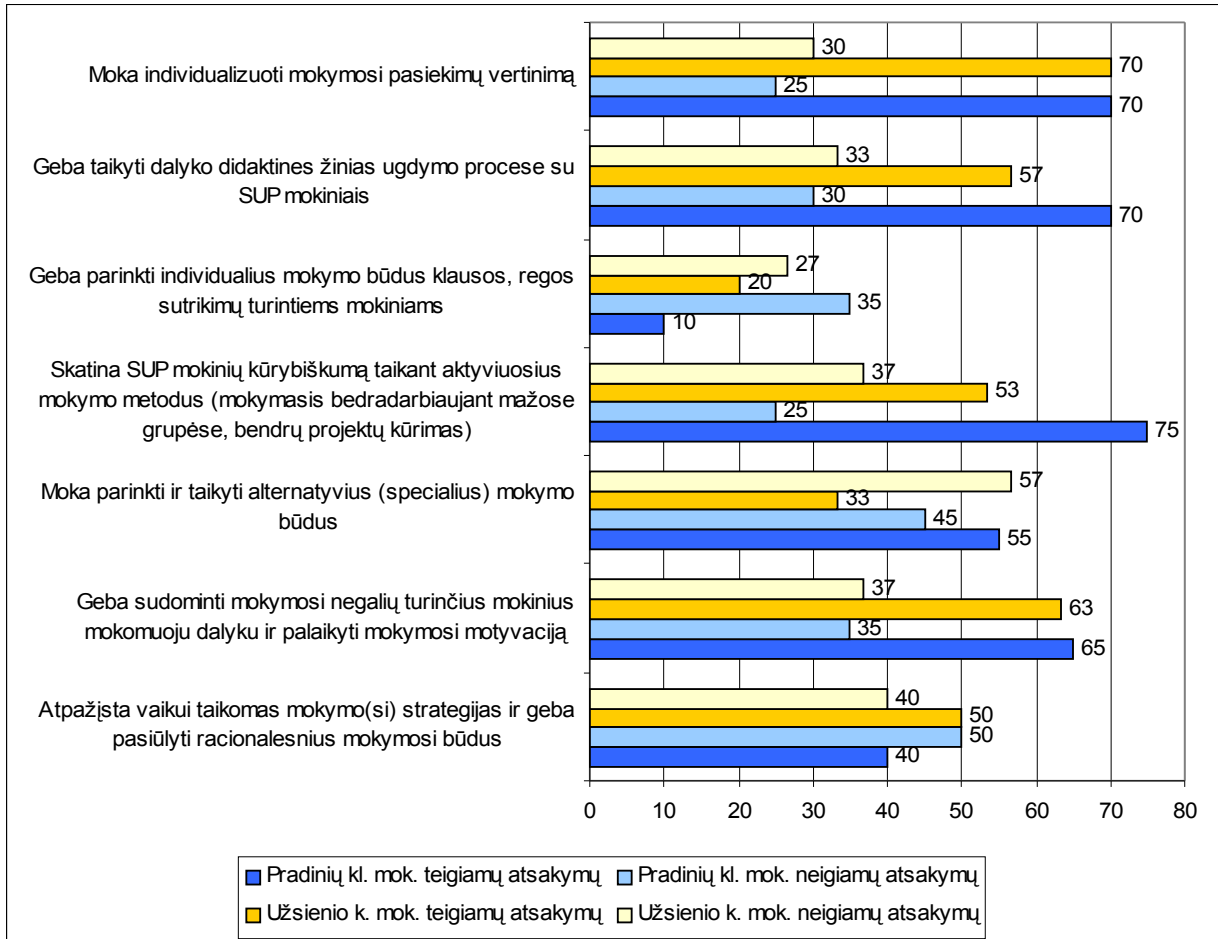

8 pav. Mokytojai apie studentų gebėjimus rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti, (respondentai, %)

Daugumos mokytojų nuomone, pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentai supranta modifikuotos programos sudarymo principus. Menkai suvokiami adaptuotos ugdymo programos sudarymo principai. Šios grupės teiginių bloke daugiausia neigiamų vertinimų gavo teiginys adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus (žr. 8 pav.). Tai leidžia teigti, jog studentų teorinis pasirengimas yra geras, tačiau gebėjimas keisti mokymo(si) turinį, atsižvelgiant į adaptuotos programos sudarymo principus praktinėje veikloje realizuojamas menkai.

2.5.3. Studentų gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius

Mokytojų buvo prašoma įvertinti studentų gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas, parinkti ir taikyti mokymo(si) metodus ir būdus, palaikyti mokymosi motyvaciją, taikyti individualizuotą mokymosi pasiekimų vertinimą ir kt. (žr. 9 pav.).

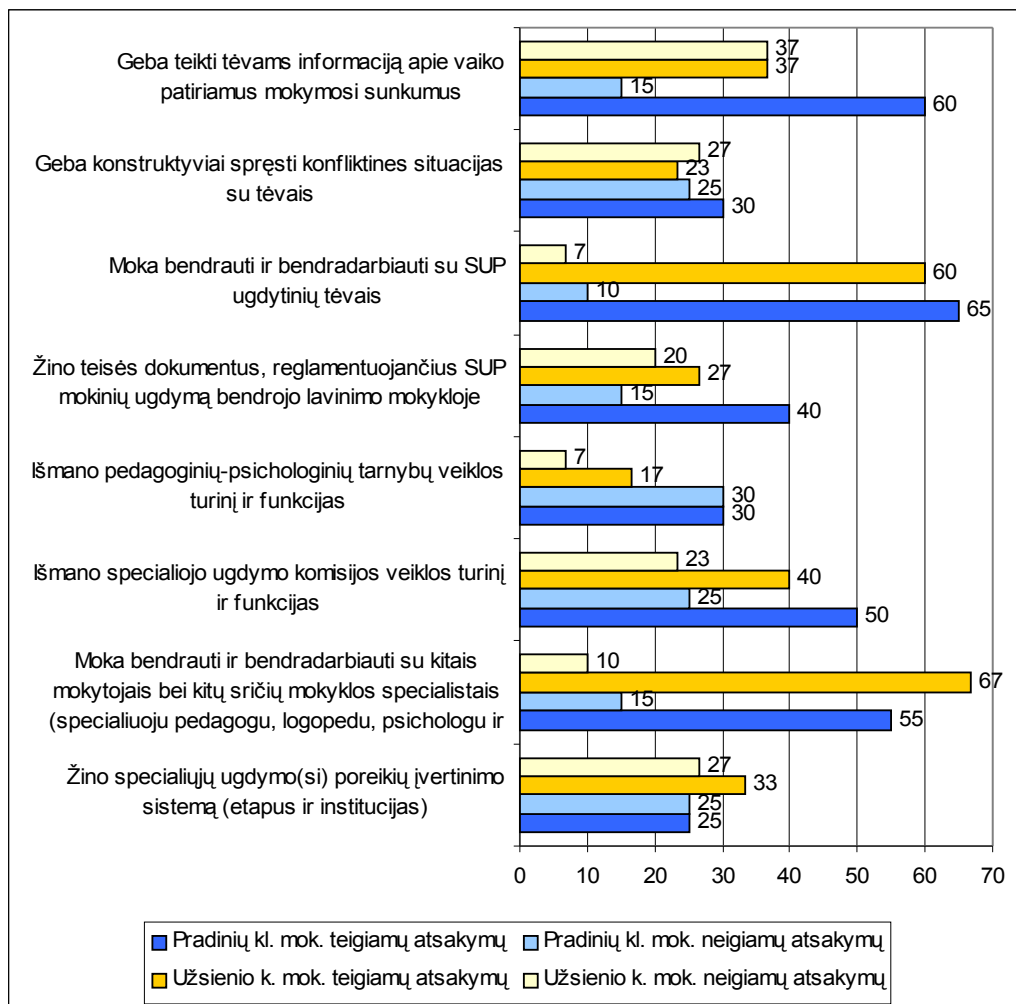
9 pav. Mokytojai apie studentų gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius (respondentai, %)

Į šį bloką pateko keturi teiginiai, kuriems pritaria daugiau nei 50 proc. pradžios klasių ir užsienio kalbų mokytojų (žr. 9 pav.). Mokytojai nurodo studentų gebėjimus individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą, taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais, skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyviusius mokymo metodus, sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją. Vyresnėse klasėse studentams sudėtingiau parinkti ir taikyti alternatyvius mokymo būdus. Mokytojai menkai vertina studentų gebėjimus parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams. Ši veikla mažai žinoma studentams. Šios grupės duomenų apžvalga leidžia teigti, jog mokytojai vidutiniškai vertina studentų gebėjimą identifikuoti ugdytinio taikomas mokymo(si) strategijas ir pasiūlyti racionalesnes. Studentai

stokoja gebėjimų taikyti alternatyvius (specialius) metodus ir būdus, kurie padėtų labiau atsižvelgti į individualiuosius moksleivių poreikius bei galimybes dirbant heterogeninėse klasėse.

2.5.4. Studentų gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis

Mokytojų buvo prašoma įvertinti studentų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei kaip jie suvokia ugdymo institucijų veiklą SUP vertinimo ir tenkinimo procese (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokytojai apie studentų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis (respondentai, %)

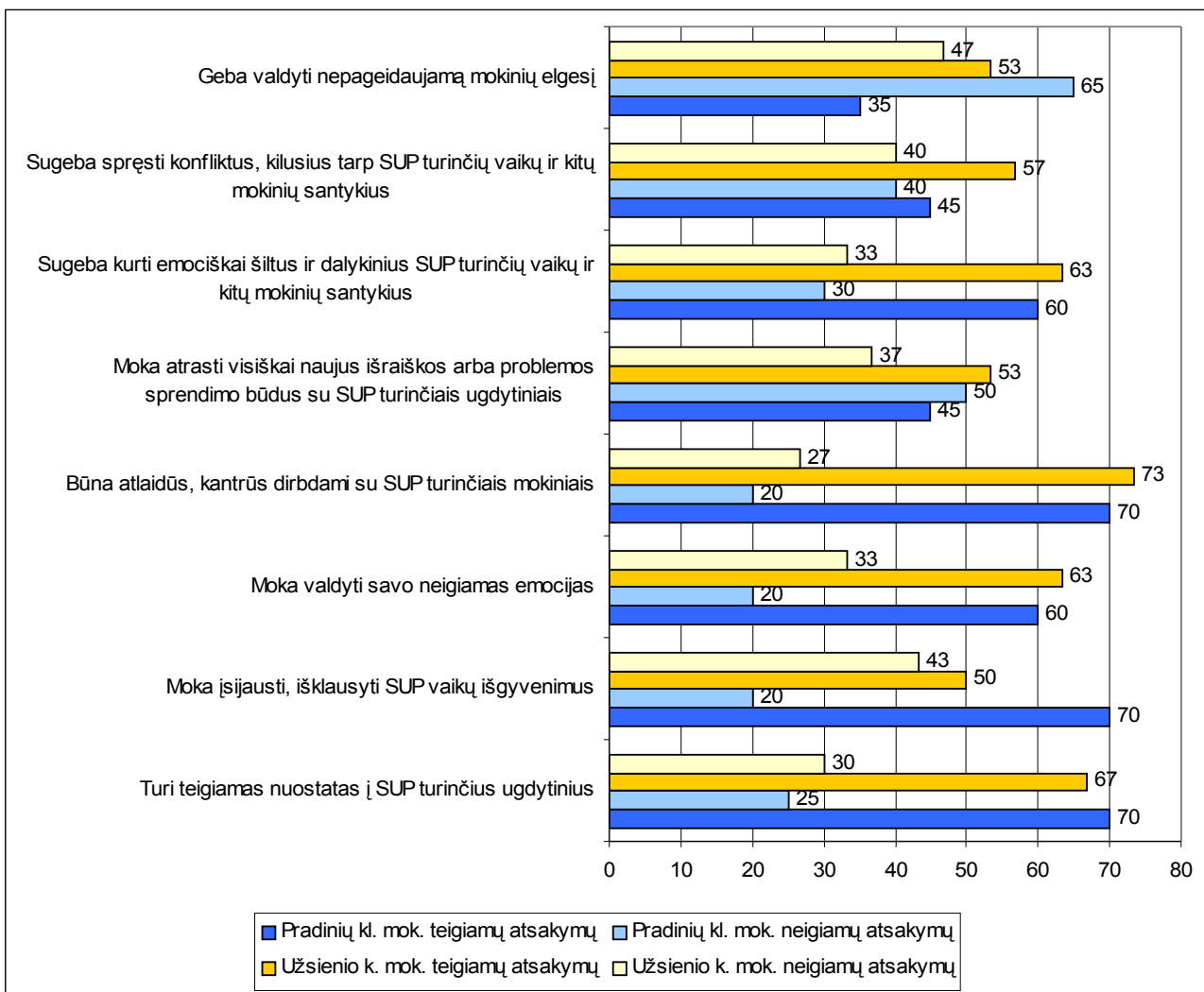
Daugiau nei 50 proc. pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojų teigiami atsakymai sudaro daugiau nei 50 proc. nurodomi studentų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su SUP tėvais, mokėjimą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.). Pradinio ugdymo pedagogikos studentų gebėjimas teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus taip pat yra vertinamas gerai (žr. 10 pav.). Prasčiausiai

mokytojai vertina studentų išmanymą apie ugdymo institucijų veiklą SUP vertinimo ir tenkinimo procese: specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas), specialiojo ugdymo komisijos veiklą, pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas.

Gauti rezultatai leidžia teigti, jog mokytojai pozityviai vertina studentų gebėjimą bendradarbiauti su tėvais, mokytojais bei kitų sričių specialistais, tačiau pastebi nepakankamus studentų gebėjimus spręsti konfliktines situacijas su tėvais bei menką ugdymo institucijų funkcijų, vertinant ir tenkinant moksleivių SUP, išmanymą.

2.5.5. Studentų vertybinės nuostatos ir gebėjimai sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP turintiems ugdytiniams

Siekiant sužinoti studentų vertybines nuostatas ir gebėjimus sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniams, mokytojai vertino nuostatų, gebėjimo bendrauti, surasti naujus išraiškos ir problemos sprendimo būdus atžvilgiais (žr. 11 pav.).

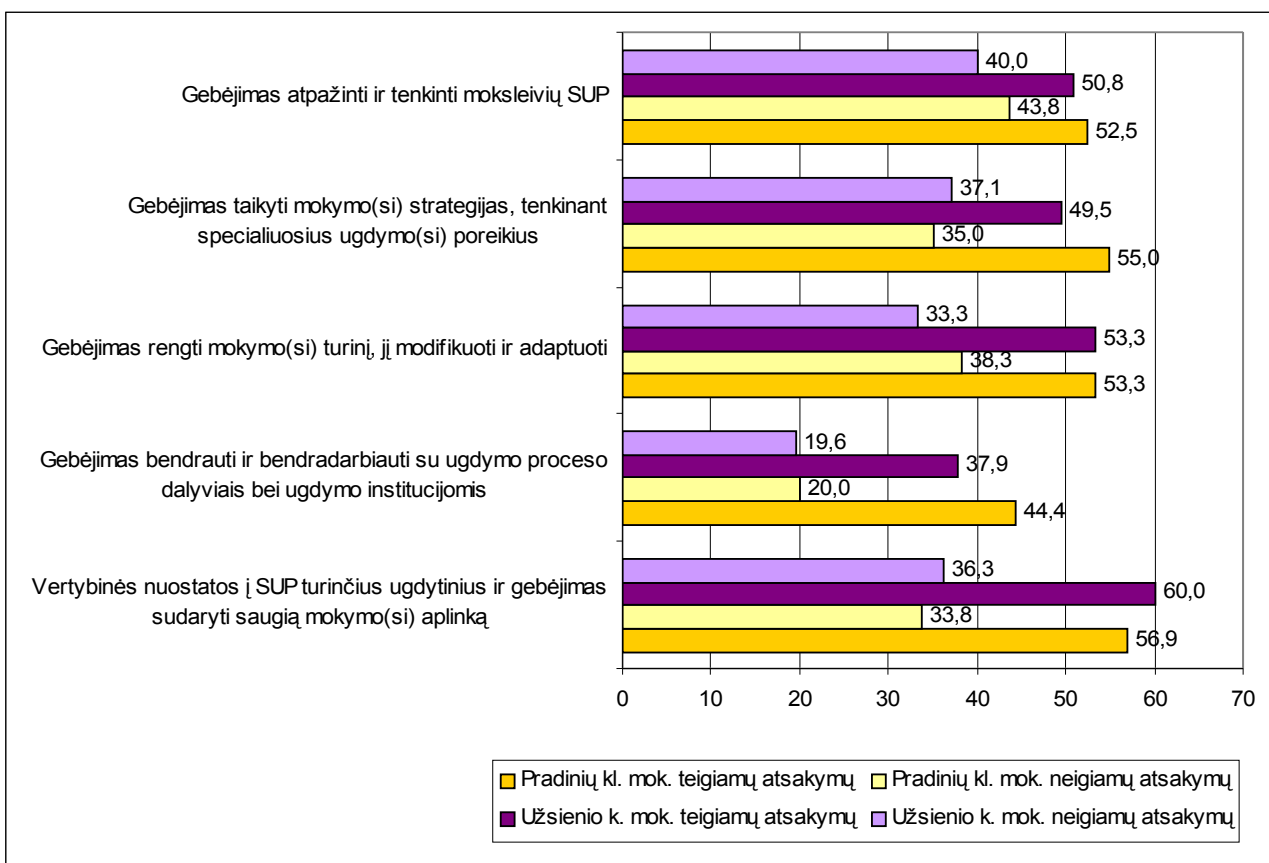

11 pav. Mokytojai apie studentų vertybines nuostatas ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką (respondentai, %)

Šios grupės teiginių bloke dominuoja teigiami mokytojų vertinimai. Mokytojų nuomone, tiek pradinio ugdymo, tiek užsienio kalbų pedagogikos studentai geba būti atlidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais, turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius, geba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius, moka valdyti savo neigiamas emocijas. Tai rodo, jog dauguma mokytojų pozityviai vertina studentų gebėjimą bendrauti su SUP turinčiais mokiniais (žr. 11 pav.).

2.5.6. Apibendrinta ugdymo kompetencijų realizavimo analizė

Siekiant nustatyti, kaip mokytojai vertina studentų pasirengimą, profesinius gebėjimus dirbti su SUP moksleiviais, kokios yra studentų stipriosios pusės bei ką reikėtų tobulinti jų specialiojo ugdymo kompetencijos raiškoje, buvo apibendrinti pradinė klasių ir užsienio kalbų mokytojų apklausos rezultatai, išryškinant atsakymų statistiškai reikšmingus skirtumus (žr. 3 priedą).

12 pav. Specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimas tenkinant moksleivių SUP (respondentai, %)

Nustatyta, jog statistiškai reikšmingų skirtumų tarp pradinė klasių ir užsienio kalbų mokytojų teiginių nėra.

Išryškėjo, kokiose srityse mokytojai pakankamai vertina studentų gebėjimus (žr. 12 pav.). Mokytojai teigiamai vertina tiek pradinio ugdymo, tiek užsienio kalbų pedagogikos studentų vertybines nuostatas į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką. Labiausiai

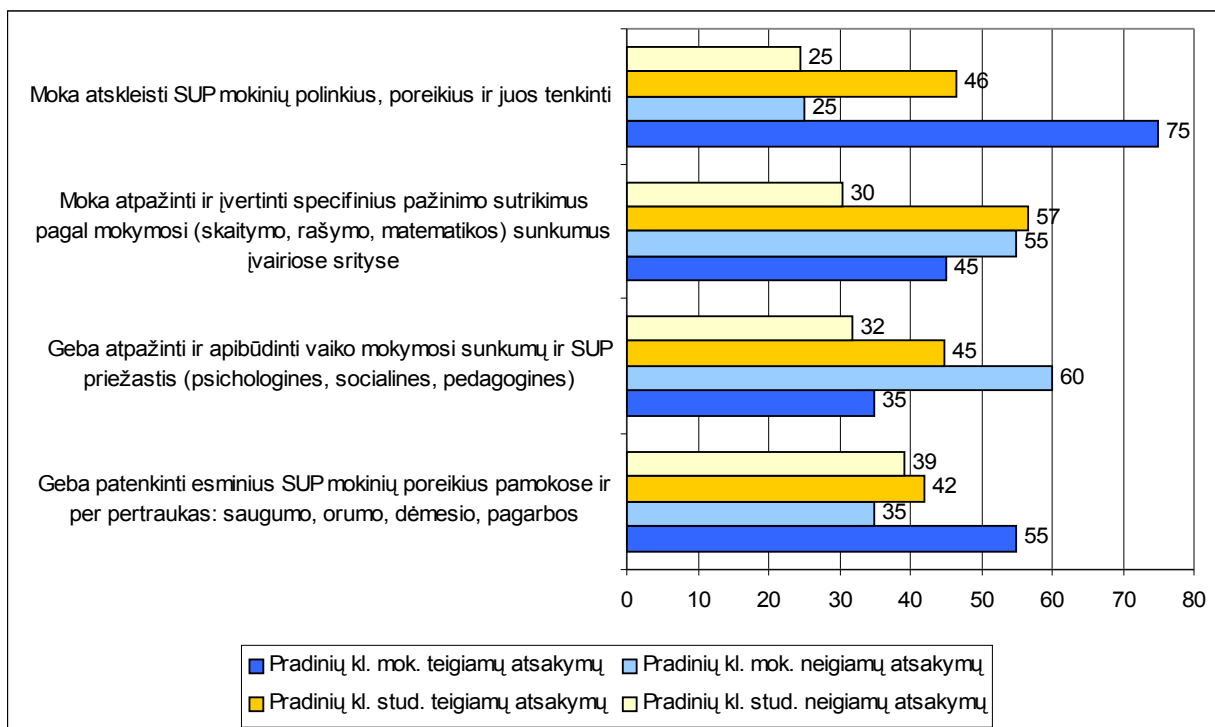
studentams trūksta gebėjimo bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis. Pažymėtina, jog visos kitos studentų praktinėje veikloje realizuojamos kompetencijos mokytojų vertinamos labiau teigiamai, nei neigiamai. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog mokytojai studentų – būsimų pedagogų sąlytį su mokiniais, turinčiais SUP ugdymo procese, atliekant praktiką iš esmės vertina pozityviai.

2.6. Studentų specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas :pradinių klasių mokytojų ir studentų duomenų palyginimas

Lyginami pradinių klasių mokytojų, turinčių praktinę patirtį, ir studentų, atlikusių praktiką mokyklose apklausos duomenys (žr. 13 pav.).

2.6.1. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas (pradinių klasių mokytojų ir studentų duomenų palyginimas)

Lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP kompetencijos turinio (žr. 13 pav.).

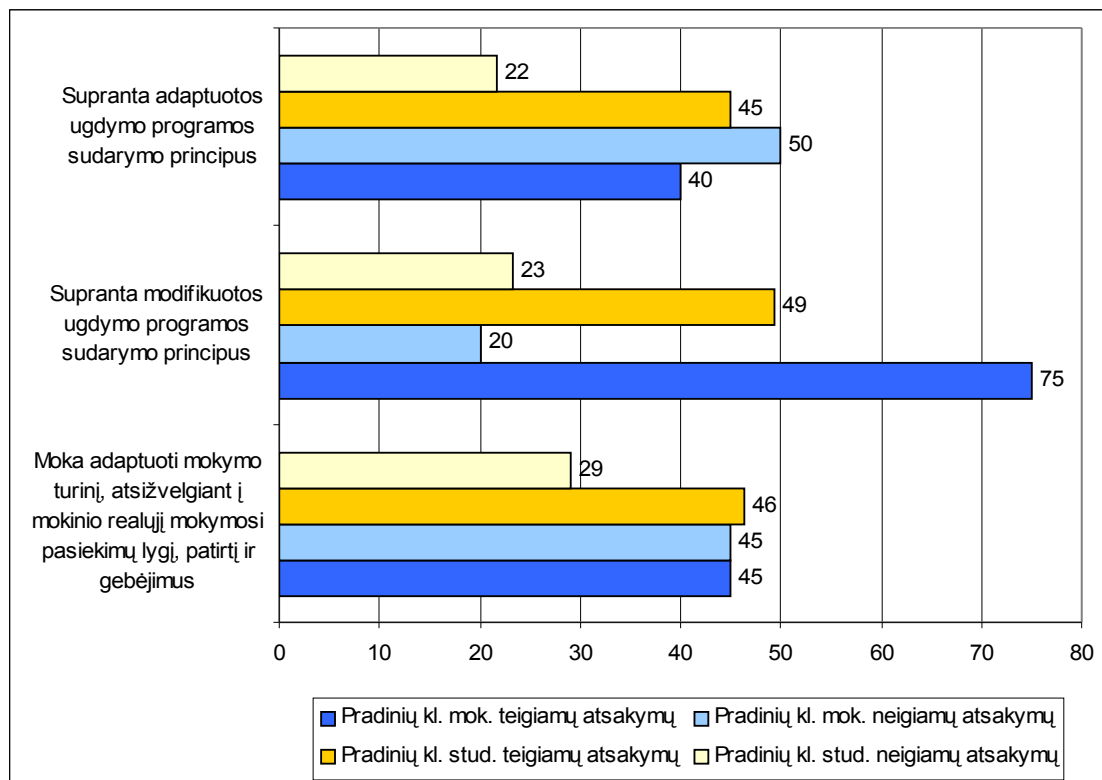

13 pav. Gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP (respondentai, %)

Šios kompetencijos teiginių bloke palankiai dauguma mokytojų vertina studentų gebėjimus atkleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti, tenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos. Tačiau studentai ir mokytojai menkai vertina studentų gebėjimą atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines) (žr. 13 pav.). Pripažįstama, kad tą sugeba tik trečdalis studentų.

Gauti tyrimo rezultatai parodo poreikį studijų procese daugiau dėmesio skirti vaiko raidos ypatumų bei mokymosi sunkumų ir jų priežasčių analizei.

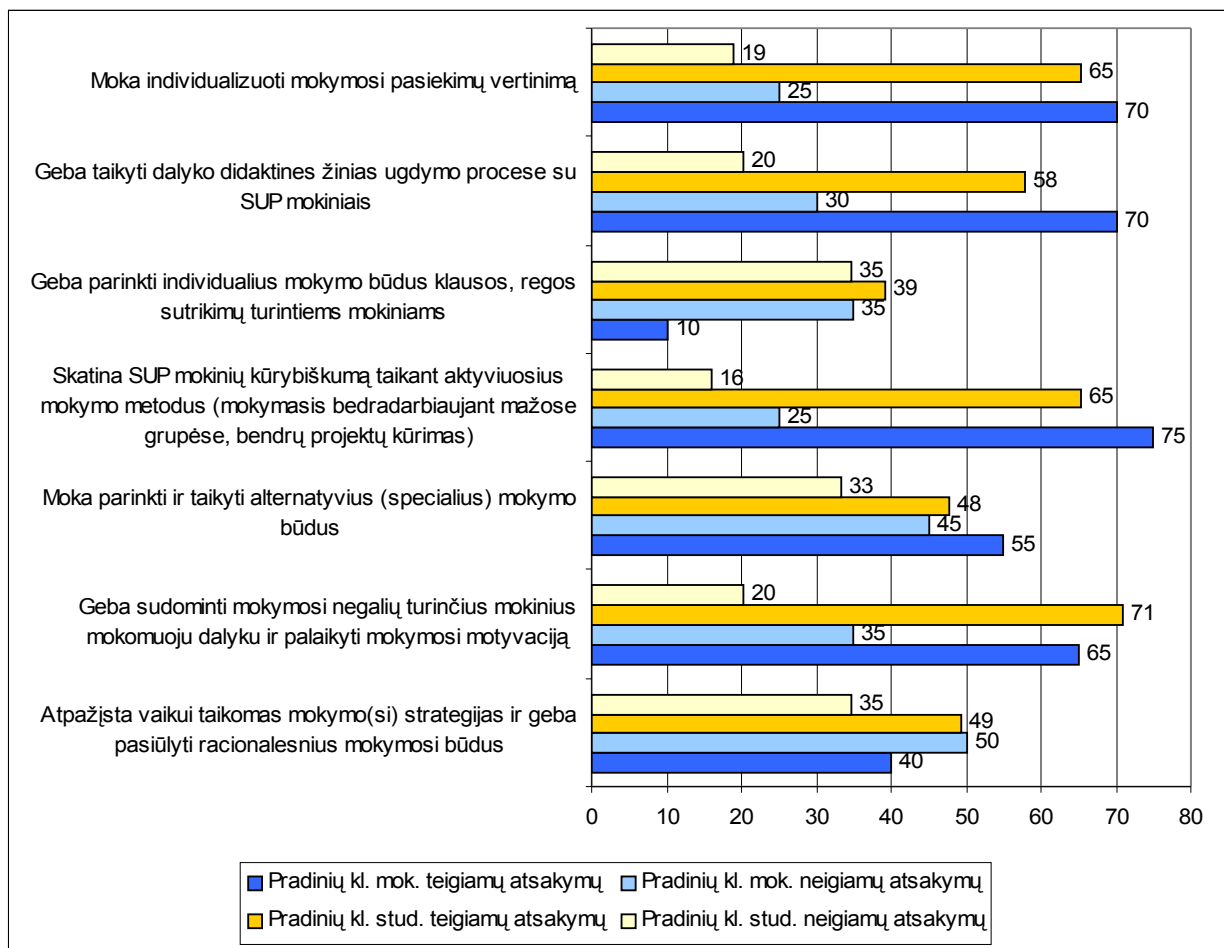
14 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti.

14 pav. Gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti (respondentai, %)

Mokytojų nuomone, pradinio ugdymo pedagogikos studentai supranta modifikuotos programos sudarymo principus (žr. 14 pav.). Kaip nepakankamus mokytojai ir studentai vertina gebėjimus suprasti adaptuotos programos sudarymo principus bei adaptuoti mokymo turinį. Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog pradinio ugdymo pedagogikos studentams sunkumų kelia keisti mokymo(si) turinį, taikant adaptuotos programos sudarymo principus.

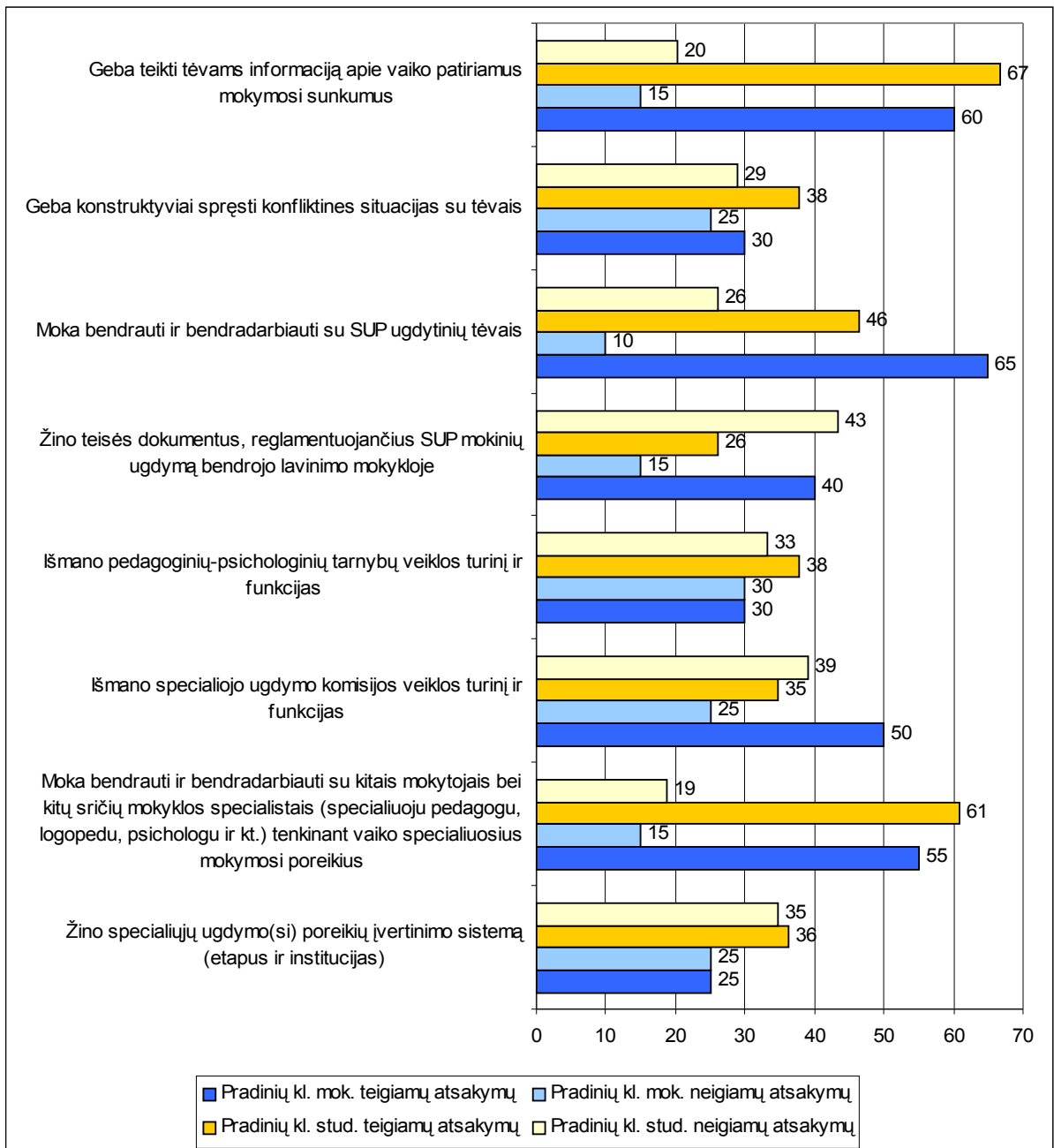
15 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

15 pav. Gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius (respondentai, %)

Šios grupės teiginių bloke mokytojai ir studentai palankiausiai vertina studentų gebėjimus individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą, taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais, aktyviuosius mokymo metodus bei sudominti mokymosi negalių turinčius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją (žr. 15 pav.). Mažiau sėkmingos studentų kompetencijos: parinkti individualius mokymo būdus, klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams, alternatyvius mokymo būdus ir atpažinti vaikui taikomas mokymo(si) strategijas bei pasiūlyti racialesnius būdus. Šie teiginiai glaudžiai susiję su mokytojo gebėjimu realizuoti individualų SUP ugdytinio mokymo(si) procesą klasėje kartu su kitais bendraamžiais, taikant kognityvines ir mokymo(si) strategijas, kurios dalykų mokytojų praktinėje veikloje realizuojamos taip pat sunkiai. Tai patvirtina Ambrukaičio, 2004, 2005; Ališausko, 2004; Galkienės, Cijūnaitienės, 2007 tyrimai.

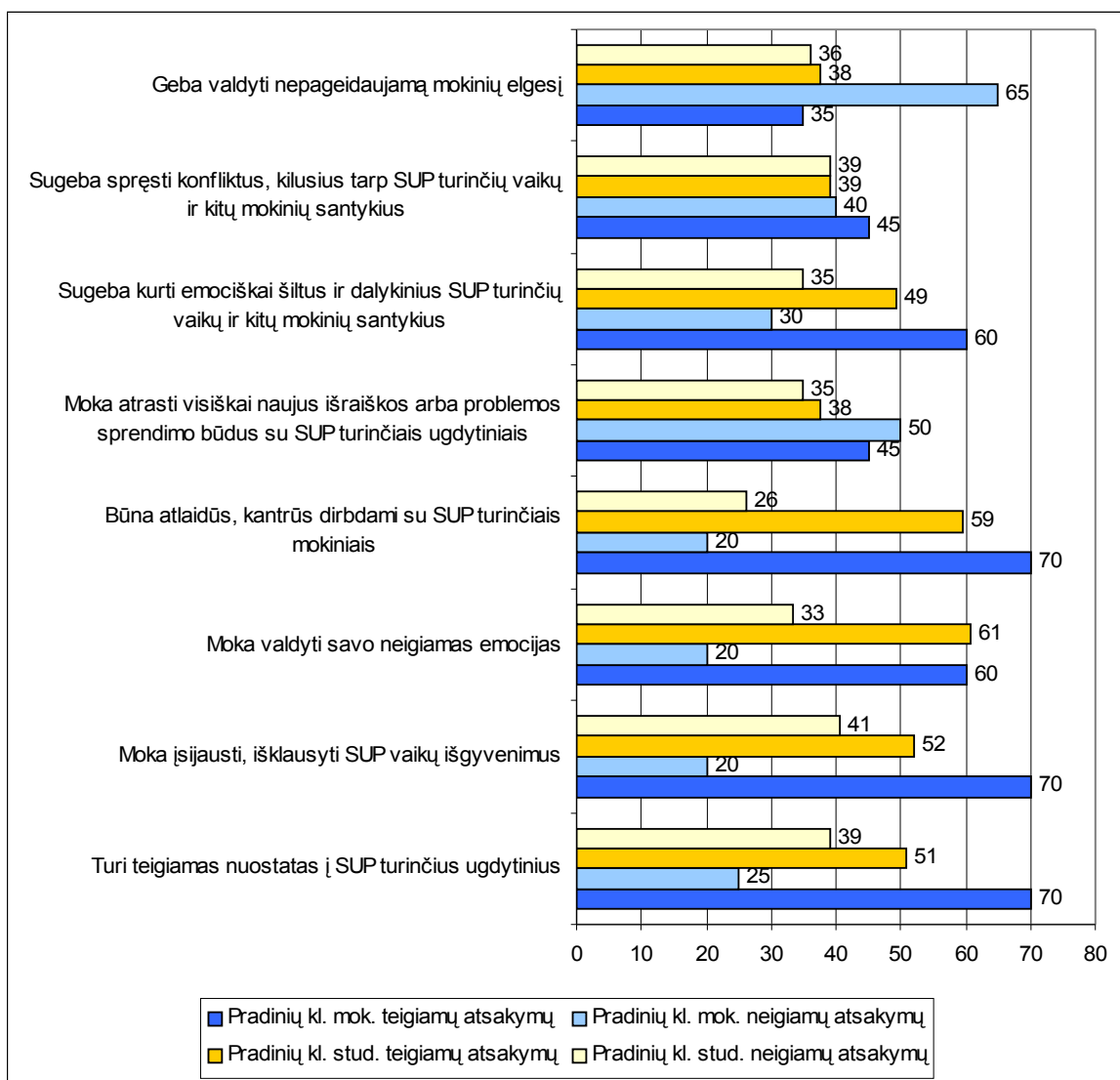
16 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis.

16 pav. Gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis (respondentai, %)

Mokytojų ir studentų nuomone, sėkmingiausias gebėjimas teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus, taip pat bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais. Mokytojų ir studentų vertinimai parodo poreikį plėtoti bendravimo ir bendradarbiavimo su SUP mokinių tėvais bei ugdymo institucijomis gebėjimų ugdymą. Ugdymo institucijų veiklos žinojimas, supratimas praturtina būsimojo pedagogo bendravimo gebėjimus.

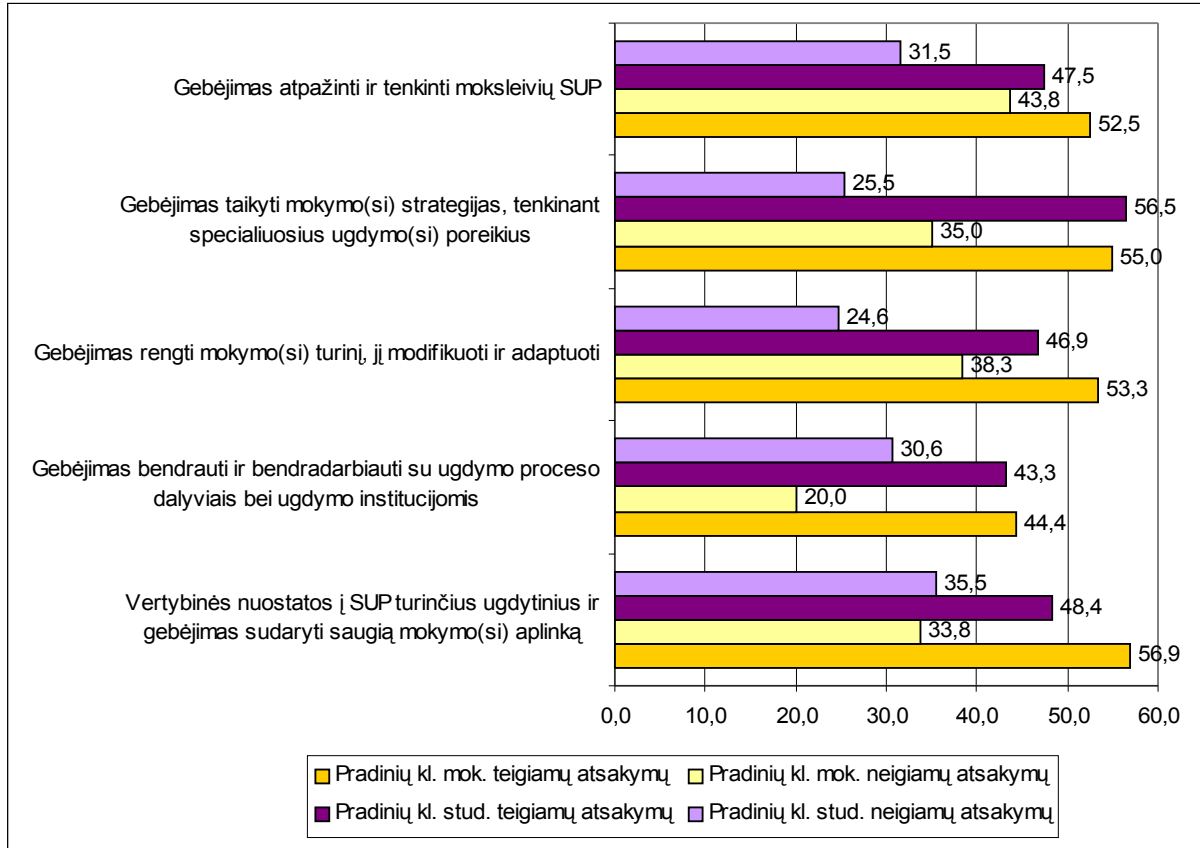
17 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant vertybines nuostatas bei gebėjimus sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniams.

17 pav. Vertybinės nuostatos ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniais (respondentai, %)

Daugiau nei pusė mokytojų ir studentų palankiai vertina studentų gebėjimus bendrauti: atlaidumą, kantrumą, dirbant su SUP turinčiais mokiniais, mokėjimą valdyti savo neigiamas emocijas, mokėjimą įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus bei teigiamas nuostatas į SUP turinčius moksleivius. Apklaustos rezultatai rodo, jog studentai turi pozityvių asmeninių savybių bendraujant su SUP ugdytiniais. Sunkumą kelia gebėjimai valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį, spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių bei atrasti naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais (žr. 17 pav.). Šių gebėjimų stoka lemia saugios mokymo(si) aplinkos užtikrinimą, kuri traktuojama kaip priemonė realizuoti ugdymo procesą SUP ugdytiniais. Mokytojų ir studentų vertinimai leidžia daryti prielaidą, jog studentų – būsimų pradinių klasių mokytojų sąlytis su SUP ugdytiniais vertybinio ugdymo kontekste yra pozityvus, tačiau gebėjimas kurti saugią mokymo(si) aplinką yra nepakankamas.

18 pav. apibendrinti pradinų klasių mokytojų ir studentų apklausos rezultatai.

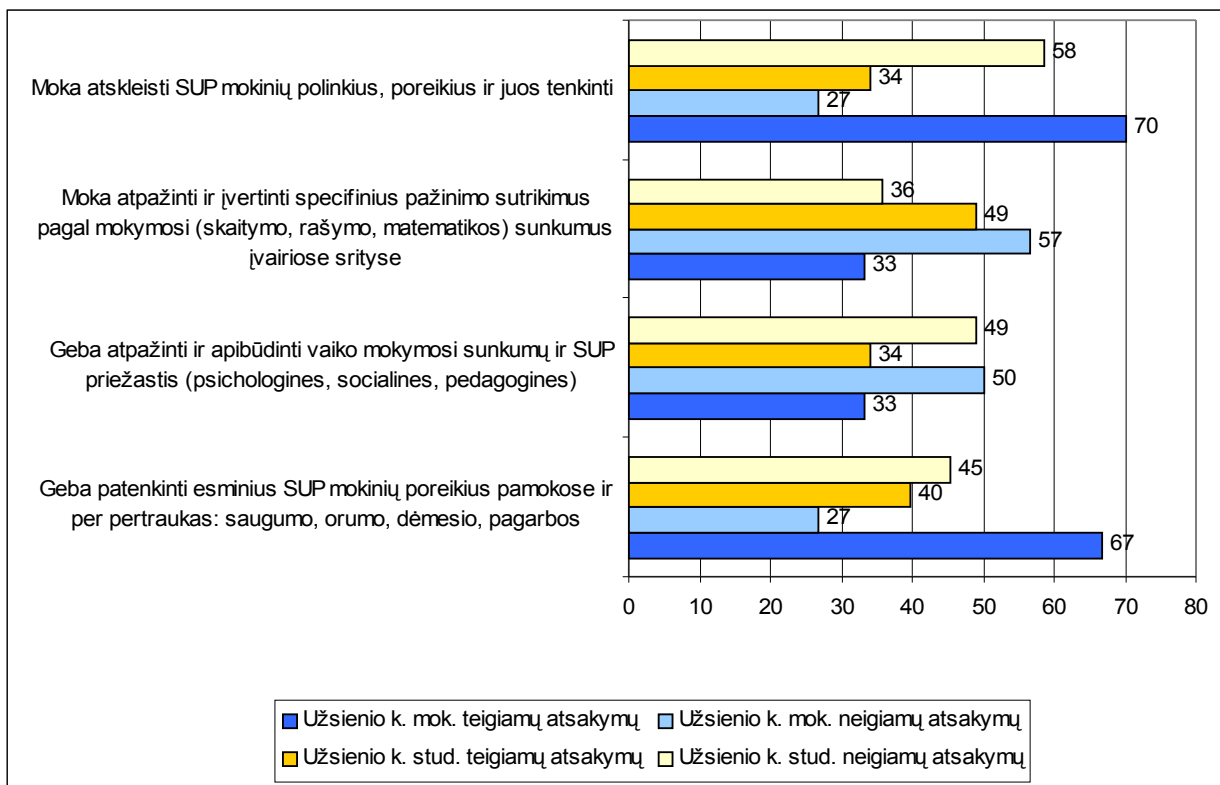

18 pav. Specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimas tenkinant moksleivių SUP (respondentai, %)

18 pav. matyti, jog statistiškai reikšmingų skirtumų specialiojo ugdymo kompetencijos realizavime tenkinant moksleivių SUP tarp mokytojų ir studentų požiūrių nėra. Mokytojai palankiai vertina studentų gebėjimus rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti, vertybines nuostatas į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką (žr. 18 pav.). Kaip nepakankamus vertina studentų gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis. Mokytojai ir studentai gana pozityviai vertina gebėjimus taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

2.6.2. Specialiojo ugdymo kompetencijų vertinimas: užsienio kalbų mokytojų ir studentų duomenų palyginimas.

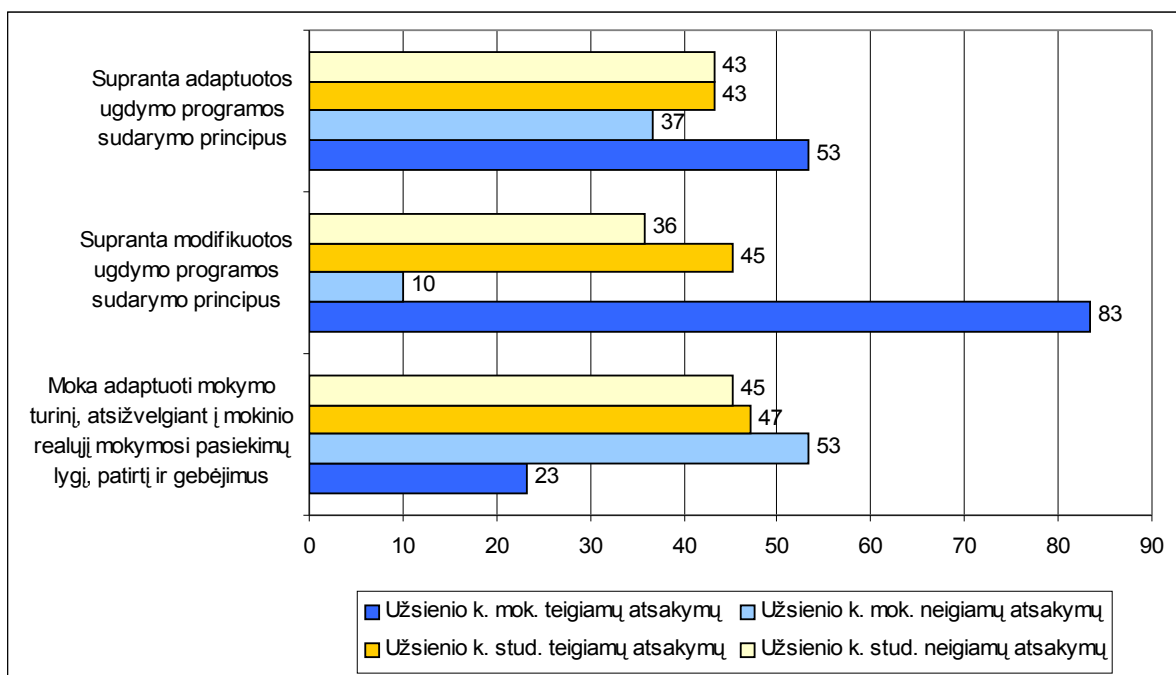
19 pav. lyginami užsienio kalbų mokytojų, turinčių praktinę patirtį, studentų, atlikusių praktiką, mokyklose apklausos.

19 pav. Gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP (respondentai, %)

Palankiausiai mokytojų vertinami studentų gebėjimai atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti, tenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas. Kaip nepakankamus mokytojai ir studentai vertina gebėjimus atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse, gebėti atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines). Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog studentų gebėjimai vertinti specialiuosius ugdymo(si) poreikius vyresnėse klasėse yra nepakankami. Studijų procese svarbu lavinti būsimųjų dalykų mokytojų gebėjimą tenkinti specialiuosius ugdytinių ugdymo(si) poreikius.

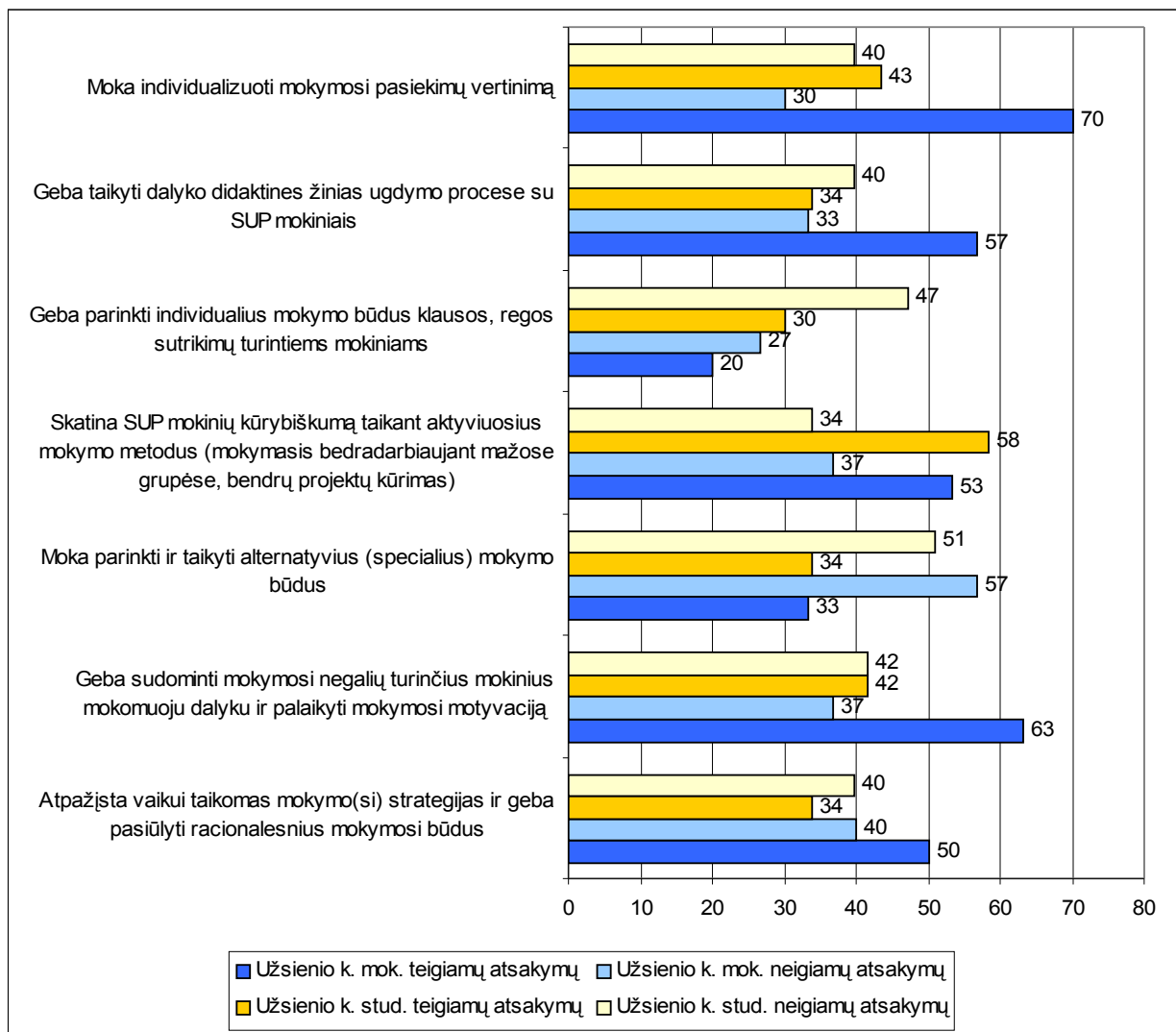
20 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti.

20 pav. Gebėjimai rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti (respondentai, %)

Apie studentų gebėjimą pritaikyti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti mokytojai nėra blogos nuomonės. Teigiama, kad studentai supranta modifikuotos ir adaptuotos programos sudarymo principus. Adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus studentams nėra lengva, nes šio gebėjimo stoką įtakoja menkoki studentų mokėjimai ir įgūdžiai atpažinti vaiko raidos ypatumus ir gebėti juos sieti su vaiko mokymosi sunkumais ir SUP.

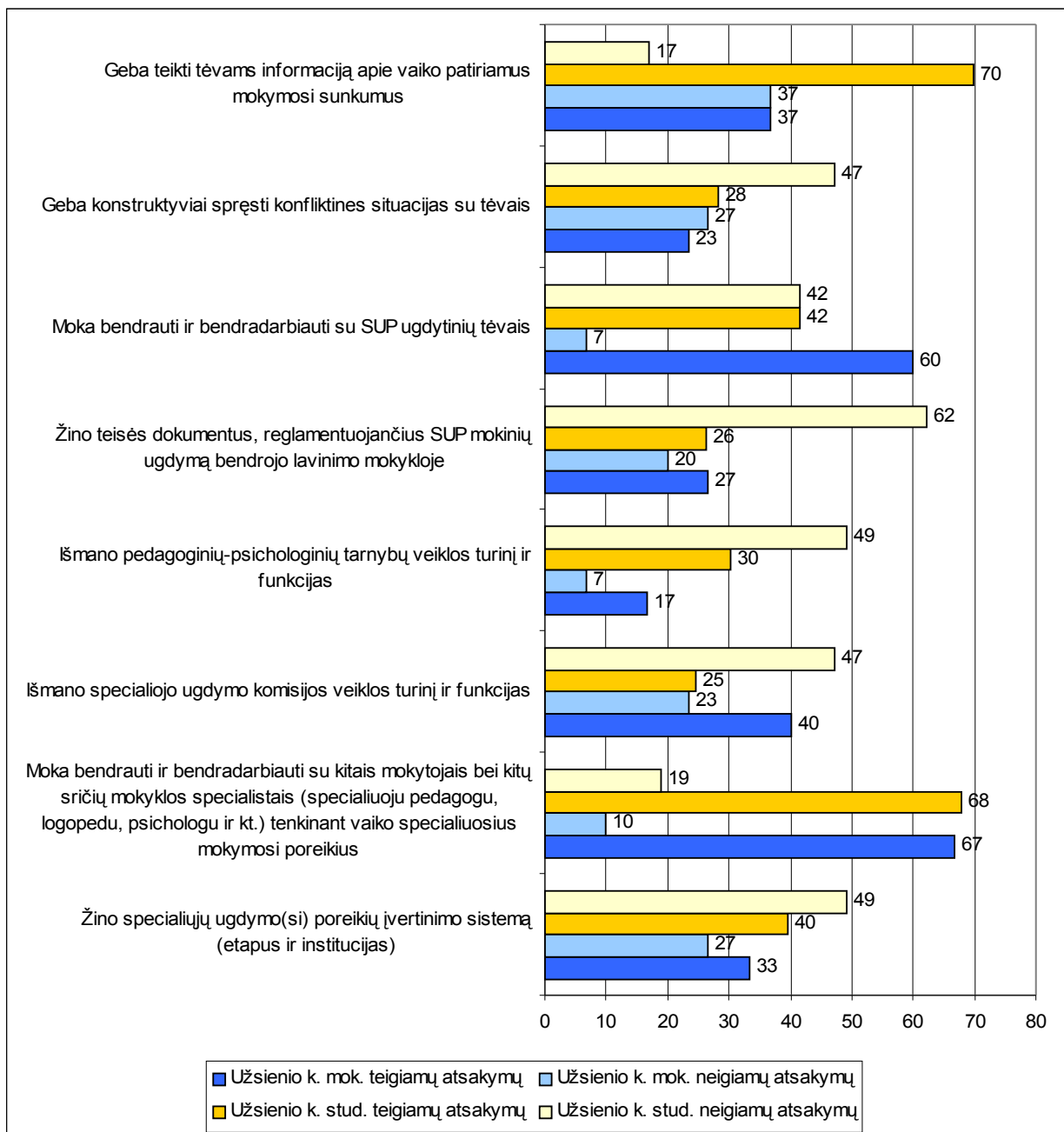
21 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant mokymo(si) strategijas tenkinant moksleivių SUP.

21 pav. Gebėjimai taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant moksleivių SUP (respondentai, %)

Mokytojai palankiau nei studentai vertina studentų gebėjimą individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą, taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais, sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją. Nurodoma, kad studentai nepakankamai geba identifikuoti ugdytinio mokymosi strategijas, stokoja gebėjimų parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus, individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams. Palankiausiai mokytojai ir studentai vertina gebėjimą taikyti aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas), kurie gali užtikrinti sėkmingesnę ugdymą heterogeninėse klasėse. Esminiai sunkumai susiję su alternatyvių mokymo(si) metodų taikymu heterogeninėse klasėse atsižvelgiant į individualius mokinių poreikius ir galimybes. Tik trečdalis apklaustųjų teigiamai vertina šią studentų kompetenciją.

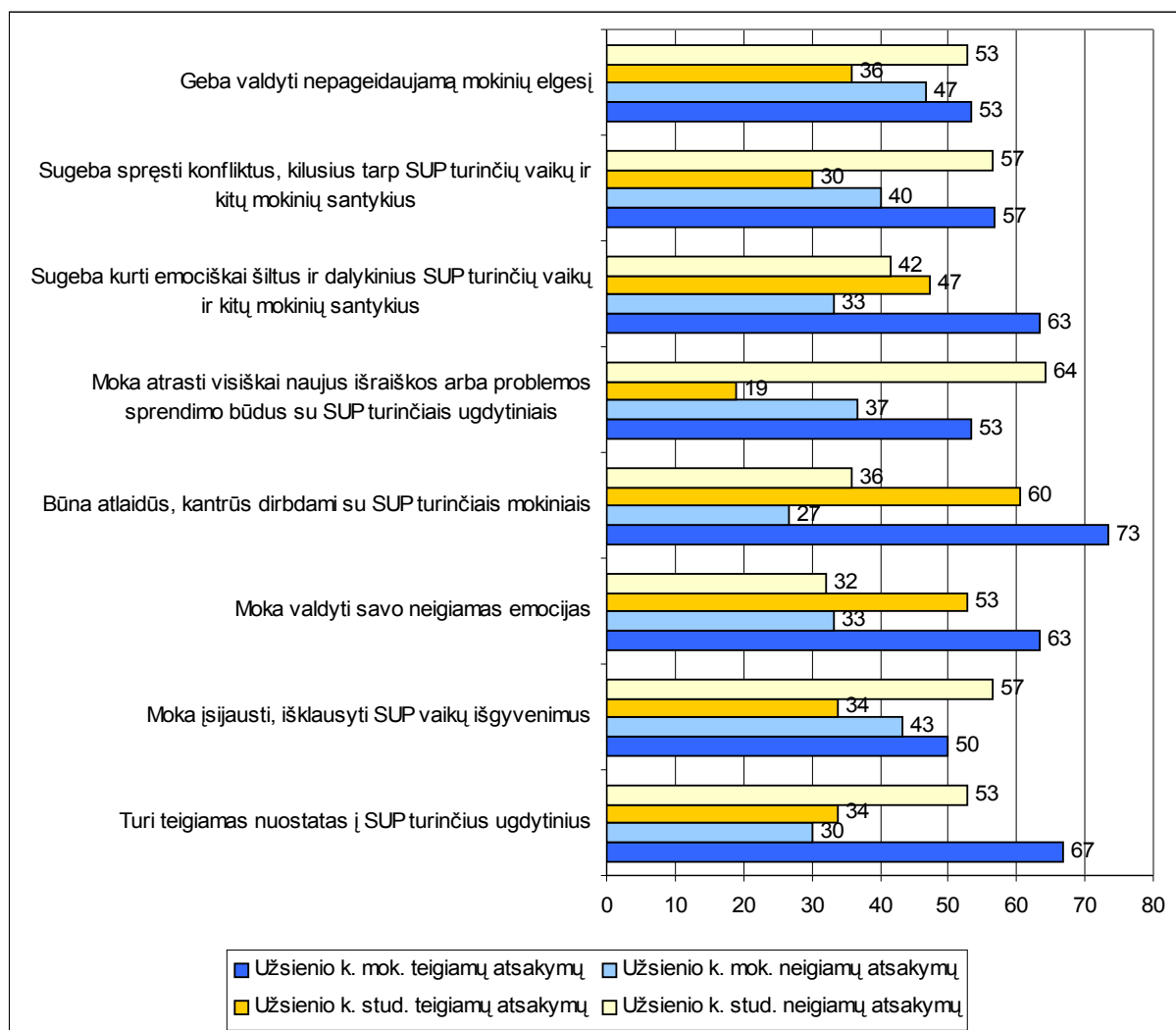
22 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant gebėjimus bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis.

22 pav. Gebėjimai bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis (respondentai, %)

Palankiausiai mokytojai ir studentai vertina studentų gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) (žr. 22 pav.). Kaip silpniausius studentų gebėjimus mokytojai ir studentai išskiria: teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus, spręsti konfliktines situacijas su tėvais, suprasti ugdymo institucijų veiklą tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Šie tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog svarbu ugdyti bendravimo ir bendradarbiavimo su SUP moksleivių tėvais kompetenciją bei ugdymo institucijų veiklos SUP vertinimo ir tenkinimo procese išmanymą. Tokiais gebėjimais pasižymi tik ketvirtadalis apklaustųjų.

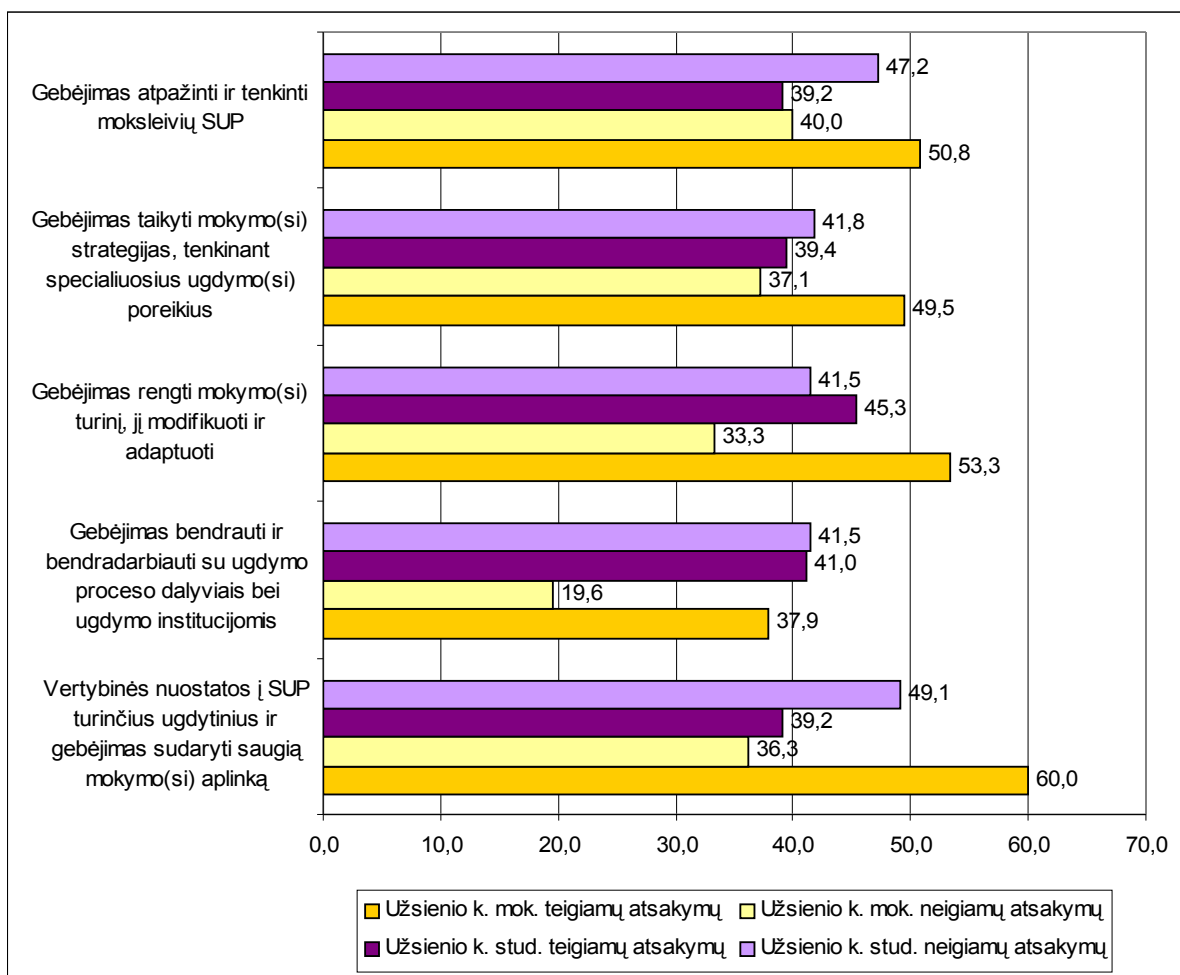
23 pav. lyginami panašumai ir skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant vertybines nuostatas bei gebėjimus sukurti saugią mokymo(si) aplinką SUP mokiniais.

23 pav. Vertybinės nuostatos ir gebėjimai sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniais (respondentai, %)

Šios grupės teiginių bloke mokytojai palankiau nei studentai vertina studentų teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius, jų gebėjimą valdyti savo neigiamas emocijas, sugebėjimus kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius, spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius (žr. 23 pav.). Tyrimo rezultatai parodo, jog mokytojai mano, kad studentai mažiausiai sunkumų patiria bendraudami su SUP mokiniais. Studentai mano, jog jie būna atlidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais, moka valdyti savo neigiamas emocijas, kiti šios grupės teiginių blokai studentų vertinami labiau neigimai nei teigiamai. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog mokytojai studentų vertybines nuostatas vertina palankiau nei studentai.

24 pav. apibendrinti užsienio kalbų mokytojų ir studentų apklausos duomenys (žr. 3 priedą).

24 pav. Specialiojo ugdymo kompetencijų realizavimas tenkinant moksleivių SUP (respondentai, %)

Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir studentų vertinant vertybines nuostatas ir gebėjimus sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniams ($p < 0,01$).

Mokytojai geriau nei studentai vertina studentų vertybines nuostatas ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką SUP ugdytiniams. Mokytojai mano, jog studentai moka bendrauti su SUP ugdytiniais, tačiau studentai mažiau pasitiki savo jėgomis. Vyresnėse klasėse tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius sunkumų kelia gebėjimai atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, taikyti mokymo(si) strategijas, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis, todėl šių kompetencijų tobulinimas studijų procese yra aktualus būsimesiems užsienio kalbų mokytojams. Gauti rezultatai atskleidžia, kad 40 – 50 proc. apklaustųjų pripažįsta, kad studentų kompetencijos tenkinant mokinių SUP yra pakankamos.

Išvados

1. Realizuojamose kolegijų pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studijų programų bendrųjų dalykų (pedagogikos, psichologijos) moduluose akcentuojami profesiniai gebėjimai išmanyti individualiuosius vaiko ugdymo(si) poreikius bei ugdymo specifiką, rengti mokymo(si) turinį, taikant modifikuotas ir adaptuotas programos sudarymo principus, mokymo(si) strategijas, bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais, tačiau pasigendama orientacijos į SUP turinčius tėvus, pripažįstant jų vaidmenį. Pradinio ugdymo pedagogikos studijų programos dalykų moduluose labiau akcentuojami gebėjimai keisti arba pritaikyti bendrąsias programas pagal mokinių poreikius, taikyti alternatyvius mokymo metodus.

2. Studentų apklausa parodė žemą jų informuotumo lygį apie dažniausiai pasitaikančius raidos ypatingumų sąlygotus mokymosi sunkumus ir jų priežastis.

3. Tik pusė apklaustų studentų ir pedagogų pripažįsta, kad studentų kompetencijos tenkinti mokinių SUP yra pakankamos. Tai liudija šių kompetencijų ugdymo aktualumą studijų procese. Studentų nuomone, pradinių klasių pedagogų rengime stiprioji pusė tenkinant SUP yra mokymo(si) strategijų taikymo kompetencija.

4. Studentai nurodė, jog trūksta šių kompetencijų: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, adaptuoti mokymo(si) turinį, atsižvelgiant į realųjį mokinio pasiekimų lygį, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir išmanyti ugdymo institucijų veiklą, susijusią su mokinio SUP vertinimu ir tenkinimu.

5. Pradinių klasių ir užsienių kalbų mokytojai pozityviai vertina studentų vertybines nuostatas į SUP turinčius mokinius ir gebėjimą sudaryti saugią mokymo(si) aplinką. Užsienio kalbų mokytojai menkai vertina studentų kompetenciją taikyti mokymo(si) strategijas. Pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojų nuomone, labiausiai studentams trūksta gebėjimų bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis. Kitos studentų kompetencijos mokytojų vertinamos labiau teigiamai, nei neigiamai.

6. Pradinių klasių mokytojų ir studentų apklausos duomenys liudija plėtoti šias studentų kompetencijas: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis. Pagal užsienio kalbų mokytojų ir studentų apklausą labiau šių kompetencijų stokojama vyresnėse klasėse. Pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojų nuomone, jog labiausiai studentams trūksta gebėjimų bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis.

7. Pradinio ugdymo pedagogikos studentų SUP tenkinimo kompetencijos lygis, ypač mokymo(si) strategijų taikymo srityje aukštesnis, lyginant su užsienio kalbų studentų kompetencijomis.

Hipotezė, kad kolegijos studentai nėra pakankamai pasirengę tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius, pasitvirtino. Stokojama šių kompetencijų: atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP, rengti mokymo(si) turinį, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis. Labiau šių gebėjimų stokojama rengiant studentus dirbti vyresnėse klasėse.

Pasiūlymai

Tobulinant kolegijos studentų pasirengimą dirbti su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais, studentų ir bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų vertinimo tyrimo rezultatai leidžia pateikti tokius pasiūlymus kolegijos dėstytojams:

Ugdant kompetenciją atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP:

- Studijų procese, ypač pedagogikos ir psichologijos moduluose, ugdyti būsimųjų pradinė klasių ir užsienio kalbų mokytojų gebėjimus atskleisti vaiko tipologinius požymius, gebėti juos sieti su mokymosi sunkumais, tai padėtų geriau atskleisti ugdytinio galias, patenkinti individualiuosius ugdymo(si) poreikius.
- Praktikoje skirti pakankamai dėmesio tikslinių užduočių atlikimui, kurios būtų orientuotos į vaiko raidos ypatingumą bei mokymosi sunkumų priežasčių analizę (pvz., mokinio psichologinės charakteristikos aprašyme).

Ugdant kompetenciją mokymo(si) turinio rengimo, jo modifikavimo ir adaptavimo:

- Dalykų didaktikos moduluose didesnę dėmesį skirti profesinių gebėjimų ugdymui, kaip didaktiniame kontekste adaptuoti mokymo programą mokinių individualiesiems poreikiams.

Ugdant kompetenciją taikyti mokymo(si) strategijas tenkinant moksleivių SUP:

- Rengiant būsimuosius užsienio kalbų mokytojus, dalykų didaktikos modulių turinyje skirti daugiau dėmesio ugdyti gebėjimus parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus, strategijas bei pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus ugdymo procese.

Ugdyti kompetenciją bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis:

- Pedagogikos ir psichologijos modulių turinyje skirti daugiau dėmesio bendravimo ir bendradarbiavimo su SUP turinčių mokinių tėvais klausimams, gebėjimui spręsti konfliktines situacijas.
- Praktikos metu sudaryti sąlygas, kad studentas realioje mokyklos aplinkoje galėtų labiau atskleisti bendravimo ir bendradarbiavimo mokėjimus ir įgūdžius su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis (pvz., aktyviai dalyvaudamas specialiojo ugdymo komisijos veikloje), perteikdamas būtiną informaciją apie mokinio mokymosi sunkumus. Tai sudarytų galimybę būsimajam mokytojui labiau suvokti visų ugdymo proceso dalyvių poreikius ir kompetencijas.

Literatūra

1. Adamonienė, R. (2002). Pedagogų profesijos saviugdų motyvacija. *Pedagogika*, 59, 117-123.
2. Ališauskas, A. (1996). Vaikų vystymosi ypatingumų pažinimas ir įvertinimas. Šiauliai.
3. Ališauskas, A. (2003). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) įvertinimo teoriniai metodologiniai aspektai. J. Ambrukaitis (Red.). Specialiojo ugdymo pagrindai (p. 221-255). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ališauskas, A. (2004). Pedagogų pasirengimas ugdyti moksleivį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių: situacijos analizė ir kompetencijų analizė. *Pedagogika*, 74, 18-24.
5. Ališauskas, A. (2007). Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, IV(1), 6-15.
7. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius: Taikomasis mokslo leidinys. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
8. Ambrukaitis, J. (1999). Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. *Specialusis ugdymas*, (2), 24-37.
9. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas*, (11), 114-123.
10. Ambrukaitis, J. (2005). Specialiojo ugdymo kaitos bruožai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
11. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2(7), 6-23.
12. Anužienė, L., Anužis, A., Ramanauskaitė, A. (2005). Bendrųjų kompetencijų ugdymas: profesinio rengimo institucijos atvejo studija. *Tiltai*, 30, 25-28.
13. Bižys, N., Linkaitytė, G., Valiukevičiūtė, A. (1996). Pamokos mokytojui. Vilnius: Margi raštai.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
15. Elijošienė, J. (2003). Vaikai, turintys intelekto sutrikimą. J. Ambrukaitis (Red.). Specialiojo ugdymo pagrindai (p. 260-291). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
16. Farrel, M. (2003). Understanding special educational needs. A guide for student teachers. London and New York: RoutledgeFalmer.
17. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

18. Galkienė, A., Cijūnaitienė, A. (2007). Mokymo metodų taikymo veiksmingumas ir populiarumas. *Pedagogika*, (87), 77-85.
19. Gribačiauskas, E., Merkys, G. (2003). Pedagogų nuostata į ugdytinių integraciją ir segregaciją. *Specialusis ugdymas*, 1(8), 115-122.
20. Hallahan, D., Kauffman, J.M. (2003). Ypatingieji mokiniai: Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma litera.
21. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/apzvalgos.htm (žiūrėta 2006-10-29).
22. Indrašienė, V. (2004). Pedagogų rengimo koncepcijos projekto analizė pedagoginių praktikų metodikos ir turinio atžvilgiu. L. Laurinčiukienė (Red.). Pedagogų rengimas Lietuvoje. Pertvarkos pastangos (p.64-70). Vilnius: Danieliaus leidykla.
23. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas (p. 36, 185). Vilnius: Gimtasis žodis.
24. Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*, 1(22), 44-55.
25. Kaffemaniienė, I. (2001). Moksleivių bei pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių bendraamžius. *Specialusis ugdymas*, IV, 22-39.
26. Kaffemaniienė, I., Šadbaraitė, Ž. (2005). Specialiojo pedagogo profesinės motyvacijos veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 139-149.
27. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
28. Kavaliauskienė, V. (2001). Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
29. Kvalifikacijos reikalavimai mokytojams (2004).
30. Laužackas, R., Stasiūnaitė, E., Teresevičienė, M. (2005). Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
31. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. Švietimo gairės 2003-2012 metai. Projektas.
32. LR aukštojo mokslo įstatymas. 2000-03-21, Nr. VIII-1586.
33. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2005-01-31, Nr. 150. Mokytojo padėjėjo pavyzdinis pareigybės aprašymas.
34. LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Vyriausybės 2003-06-17 nutarimas Nr. IX-1630.
35. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialiųjų ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2(11), 151-165.
36. Myklebust, J.O. (2006). Class placement and competence atlainment among students with special educational needs. *British Journal of Special Education*, Volume 33, Issue 2, 76-81.
37. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Vilnius.

38. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas. Švietimo ir mokslo ministro 2007-01-15 įsakymas Nr. ISAK-54.
39. Neifachas, S. (2006). Pedagoginio vadovavimo kompetencija. Vilnius.
40. Pagrindinės mokyklos užsienio kalbų mokytojo rengimo standartas (2002). V profesinio išsilavinimo lygis. LR švietimo ir mokslo ministerija.
41. Pradinių klasių mokytojo rengimo standartas (2001). V profesinio išsilavinimo lygis. LR švietimo ir mokslo ministerija.
42. Pukelis, K. (1998). Teorinių pedagoginių studijų turinio tikslingumo ir logikos problema rengiant mokytojus. *Pedagogika*, 35, 105-113.
43. Rajeckas, V. (1999). Mokymo organizavimas. Vilnius.
44. Ruškus, J. (2001). Negalės psichosociologija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. Ruškus, J. (2002). Negalės fenomenas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties galimybių refleksija Lietuvoje. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
47. Samsonienė, L.(2006). Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
48. Saulėnienė, S., Žydžiūnaitė, V., Katiliūtė, E. (2006). Pedagogų rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita. Kaunas.
49. Šereivienė, A., Žydžiūnaitė, V. (2005). Socialinio darbuotojo kompetencijos komponentai socedukacinio darbo kontekste. *Sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: Sandūra ir sąveika*, 1, 92-102.
50. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P., (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
51. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. (2006). Andragogika. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
52. Tumėnienė, V. Janiūnienė, B. (2004). Pedagogo veiklos pokyčiai pasaulio ir Europos švietimo kontekste. L. Laurinčiukienė (Red.). Pedagogų rengimas Lietuvoje. Pertvarkos pastangos (p. 76-88). Vilnius: Danieliaus leidykla.
53. Vabalas-Gudaitis, J. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius: „Mokslas“.
54. Wight, M., Chapparo, Ch. (2008). Social competence and learning difficulties: teacher perceptions. *Australian Occupational Therapy Journal*, Online early Articles published online: 22-Feb.
55. Želvys, R. (2003). Švietimo organizacijų vadyba. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
56. Žibėnienė, G. (2006). Neuniversitetinių studijų programų kokybės vertinimo teorinis ir empirinis pagrindimas. Vilnius.

Jūratė Klizaitė

READINESS OF COLLEGE STUDENTS TO SATISFY SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS OF PUPILS

The Master's Degree Thesis

Analysis provided in the paper helped to reveal the competences of pedagogues to satisfy special educational needs of pupils.

The hypothesis is made that college students are not ready enough to satisfy special educational needs of pupils.

Statistical analysis of the data was performed applying Mann and Whitney test, Student criteria. The empirical part of the paper compares the data generated from the questionnaire of students and teachers aiming to find out how they assess preparation of students to satisfy special educational needs of pupils, what skills should be improved.

The investigation showed that modulus of the general subjects (pedagogy, psychology) of programs of studies of elementary education and foreign languages realized in colleges highlight professional skills in competence to know individual child's education needs and education specifics, to apply studying content, to cooperate with the participants of the education process, however there is a lack of communication with parents of pupils with special educational needs. The modulus of didactics of the study program of pedagogy of elementary education more than ones of foreign languages highlight abilities to change and apply general programs according to the needs of pupils and to apply alternative education methods.

Student questionnaire showed low priority of theirs on the most usual education difficulties and reasons thereof.

The students indicated that there is a lack of the following competences: to recognize and satisfy pupils with special education needs, to adapt education content taking into account actual level of achievements of a schoolchild, to communicate and cooperate with the participants in the education process and training institutions.

Teachers positively assess value judgment of students to pupils with special educational needs and abilities to create a safe education environment. The level of competences of elementary education pedagogy to satisfy pupils with special educational needs, especially in the sphere of application of education strategies, is higher compared with competences gained by students of foreign languages.

The hypothesis that college students are not ready enough to satisfy special educational needs of pupils was confirmed. There is a lack of the following competences: to recognize and satisfy special education needs of schoolchildren, to apply education content, to communicate and cooperate with the participants of the education process and training institutions, there is a greater lack of these skills in preparation of students in senior classes.

Key words: special education competence, student readiness, a pupils with special educational needs, heterogeneous class.

PRIEDAI

Gerb. Studente,

Įvertinkite, kokių asmenybės raiškos, komandinio darbo, metodinių, profesinių žinių ir mokėjimų, įgūdžių Jums pakanka arba trūksta organizuojant mokymo(si) procesą pamokose su specialiujų ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais, atliekant pagrindinę ir specializacijos praktiką įvairių tipų pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose.

Šio tyrimo tikslas – sužinoti Jūsų nuomonę apie pasirengimą dirbti su specialiujų ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais.

Kodėl reikalingi Jūsų išsamūs ir atviri atsakymai?

Tyrimo rezultatai padės parengti pasiūlymus kolegijos dėstytojams, kaip reikėtų tobulinti specialiosios ugdymo kompetencijos gebėjimus, kurie sąlygotų jų sėkmingą veiklą su įvairaus amžiaus specialiujų ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais.

Jūsų bendradarbiavimas, atsakant į šį klausimą, yra labai svarbus!

DĖMESIO! Klausimyne nėra teisingų ar neteisingų teiginių ar atsakymų. Pažymėkite Jums tinkantį atsakymo variantą. Labai svarbu, kad atsakytumėte į visus klausimus.

GARANTUOJAMAS VISIŠKAS ATSAKYMŲ ANONIMIŠKUMAS. Klausimyne vardo ir pavardės rašyti NEREIKIA!

Dėkojame ir linkime sėkmės!

Studijuoju:

- Pradinių ugdymo pedagogiką
- Anglų-vokiečių kalbų pedagogiką
- Vokiečių kalbos pedagogiką

1. Kaip trumpai apibūdintumėte vaikus, turinčius mokymosi negalią? _____

2. Kaip trumpai apibūdintumėte vaikus, turinčius ribotą intelektą? _____

3. Kaip trumpai apibūdintumėte vaikus, turinčius sutrikusį intelektą? _____

4. Nurodykite dažniausias mokymosi sunkumų priežastis (3-5)? _____

Žymėjimo pavyzdys

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Mokėti pritaikyti ugdymo programas SUP mokiniams				X	

Kiekvienoje eilutėje žymėkite 1 Jums tinkamą atsakymą.

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Turėti teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti valdyti savo neigiamas emocijas	☐	☐	☐	☐	☐
Būti atlaidžiam(iai), kantriam(iai) dirbant su SUP turinčiais mokiniais	☐	☐	☐	☐	☐

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Mokėti atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	☐	☐	☐	☐	☐
Sugebėti kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Sugebėti spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	☐	☐	☐	☐	☐
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.), tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius	☐	☐	☐	☐	☐
Išmanyti specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	☐	☐	☐	☐	☐
Išmanyti pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	☐	☐	☐	☐	☐
Žinoti teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	☐	☐	☐	☐	☐

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Mokėti adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	☐	☐	☐	☐	☐
Suprasti modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	☐	☐	☐	☐	☐
Suprasti adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	☐	☐	☐	☐	☐
Atpažinti vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir gebėti pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	☐	☐	☐	☐	☐
Gebėti taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	☐	☐	☐	☐	☐
Mokėti individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	☐	☐	☐	☐	☐

Gerb. Mokytojau(-a),

Įvertinkite, kokių asmenybės raiškos, komandinio darbo, metodinių, profesinių žinių ir mokėjimų, įgūdžių pakanka arba trūksta kolegijos studentams organizuojant mokymo(si) procesą pamokose su specialiuju ugdymosi poreikių turinčiais ugdytiniais, atliekant pagrindinę ir specializacijos praktiką įvairių tipų pradinėse, pagrindinėse ir vidurinėse

Šio tyrimo tikslas – sužinoti Jūsų nuomonę apie kolegijos studentų pasirengimą dirbti su specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais.

Kodėl reikalingi Jūsų išsamūs ir atviri atsakymai?

Tyrimo rezultatai padės parengti pasiūlymus kolegijos dėstytojams, kaip reikėtų tobulinti specialiosios ugdymo kompetencijos gebėjimus, kurie sąlygotų jų sėkmingą veiklą su įvairaus amžiaus specialiuju ugdymo(si) poreikių turinčiais ugdytiniais.

Jūsų bendradarbiavimas, atsakant į šį klausimyną, yra labai svarbus!

DĖMESIO! Klausimyne nėra teisingų ar neteisingų teiginių ar atsakymų. Pažymėkite Jums tinkantį atsakymo variantą. Labai svarbu, kad atsakytumėte į visus klausimus.

GARANTUOJAMAS VISIŠKAS ATSAKYMŲ ANONIMIŠKUMAS. Klausimyne vardo ir pavardės rašyti NEREIKIA!

Dėkojame ir linkime sėkmės!

Mokytoja(-as):

- Pradinių klasių mokytoja(-as)
- Anglų kalbos mokytoja(-as)
- Vokiečių kalbos mokytoja(-as)

Žymėjimo pavyzdys

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Moka pritaikyti ugdymo programas SUP mokiniams				X	

Kiekvienoje eilutėje žymėkite 1 Jums tinkamą atsakymą.

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	☐	☐	☐	☐	☐
Moka įsijausti, išklaudyti SUP vaikų išgyvenimus	☐	☐	☐	☐	☐
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	☐	☐	☐	☐	☐
Būna atlaidi(us), kantri(us) dirbant su SUP turinčiais mokiniais	☐	☐	☐	☐	☐
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	☐	☐	☐	☐	☐
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	☐	☐	☐	☐	☐
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	☐	☐	☐	☐	☐
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	☐	☐	☐	☐	☐
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	☐	☐	☐	☐	☐

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	☐	☐	☐	☐	☐
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.), tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius	☐	☐	☐	☐	☐
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	☐	☐	☐	☐	☐
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	☐	☐	☐	☐	☐
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	☐	☐	☐	☐	☐
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos)sunkumus įvairiose srityse	☐	☐	☐	☐	☐
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	☐	☐	☐	☐	☐
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	☐	☐	☐	☐	☐
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	☐	☐	☐	☐	☐
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir gebėti pasiūlyti racialesnius mokymosi būdus	☐	☐	☐	☐	☐
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	☐	☐	☐	☐	☐
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	☐	☐	☐	☐	☐
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyviuosius	☐	☐	☐	☐	☐

	Labai trūksta	Ko gero trūksta	Nežinau	Ko gero netrūksta	Visai netrūksta
mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)					
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	☐	☐	☐	☐	☐
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	☐	☐	☐	☐	☐
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	☐	☐	☐	☐	☐
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	☐	☐	☐	☐	☐
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	☐	☐	☐	☐	☐
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	☐	☐	☐	☐	☐

**Specialiojo ugdymo kompetencijos vidurkių palyginimas
(pradinių klasių ir užsienio kalbų mokytojų)**

Group Statistics

	Mokytojai	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vertybines nuostatas i SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Pradinių klasių mokytojai	20	26,5	6,4	1,4
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,7	6,1	1,1
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Pradinių klasių mokytojai	20	26,3	4,1	0,9
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,8	4,0	0,7
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Pradinių klasių mokytojai	20	9,4	2,5	0,6
	Užsienio kalbų mokytojai	30	9,5	1,9	0,3
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Pradinių klasių mokytojai	20	23,1	4,2	1,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	22,4	5,0	0,9
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Pradinių klasių mokytojai	20	12,5	2,1	0,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	12,5	2,7	0,5

Studento kriterijaus taikymo rezultatai dviems nepriklausomoms imtims

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	p	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Vertybinės nuostatos i SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	0,000	0,983	-0,140	48	0,890	-0,250	1,791	-3,851	3,351
	Equal variances not assumed			-0,138	39,141	0,891	-0,250	1,813	-3,917	3,417
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti i su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	0,484	0,490	0,460	48	0,647	0,533	1,159	-1,797	2,863
	Equal variances not assumed			0,457	39,950	0,650	0,533	1,167	-1,824	2,891
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Equal variances assumed	3,912	0,054	-0,214	48	0,832	-0,133	0,624	-1,388	1,121
	Equal variances not assumed			-0,202	33,310	0,841	-0,133	0,659	-1,473	1,206
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Equal variances assumed	1,488	0,229	0,501	48	0,618	0,683	1,363	-2,057	3,424
	Equal variances not assumed			0,518	45,126	0,607	0,683	1,318	-1,972	3,338
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Equal variances assumed	1,105	0,298	-0,115	48	0,909	-0,083	0,722	-1,535	1,369
	Equal variances not assumed			-0,121	46,792	0,904	-0,083	0,686	-1,464	1,298

**Specialiojo ugdymo kompetencijos vidurkių palyginimas
(pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų)**

Group Statistics

	Studentai	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	24,88	6,31	0,76
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	22,81	7,29	1,00
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	25,07	5,28	0,64
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	23,85	5,42	0,74
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	9,74	2,37	0,29
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	8,85	2,74	0,38
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	23,43	4,92	0,59
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	20,62	4,99	0,69
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	12,61	2,83	0,34
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	11,57	3,04	0,42

4 lentelė

Stjudento kriterijaus taikymo rezultatai dviems nepriklausomos imtims

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	1,496	0,224	1,681	120	0,095	2,073	1,233	-0,369	4,514
	Equal variances not assumed			1,649	103,000	0,102	2,073	1,257	-0,420	4,565
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	0,041	0,840	1,254	120	0,212	1,223	0,975	-0,708	3,154
	Equal variances not assumed			1,250	110,458	0,214	1,223	0,979	-0,716	3,163
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Equal variances assumed	2,326	0,130	1,921	120	0,057	0,890	0,463	-0,027	1,807
	Equal variances not assumed			1,885	102,851	0,062	0,890	0,472	-0,047	1,827
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Equal variances assumed	0,256	0,614	3,111	120	0,002	2,812	0,904	1,022	4,602
	Equal variances not assumed			3,105	111,216	0,002	2,812	0,906	1,017	4,607

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	1,496	0,224	1,681	120	0,095	2,073	1,233	-0,369	4,514
	Equal variances not assumed			1,649	103,000	0,102	2,073	1,257	-0,420	4,565
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	0,041	0,840	1,254	120	0,212	1,223	0,975	-0,708	3,154
	Equal variances not assumed			1,250	110,458	0,214	1,223	0,979	-0,716	3,163
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Equal variances assumed	0,260	0,611	1,951	120	0,053	1,043	0,534	-0,016	2,101
	Equal variances not assumed			1,933	107,833	0,056	1,043	0,539	-0,027	2,112

5 lentelė

**Specialiojo ugdymo kompetencijos vidurkių palyginimas
(pradinių klasių mokytojų ir pradinio ugdymo pedagogikos studentų)**

Group Statistics

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	mokytojas	20	26,450	6,428	1,437
	studentas	69	24,884	6,310	0,760
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	mokytojas	20	26,300	4,092	0,915
	studentas	69	25,072	5,276	0,635
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	mokytojas	20	9,400	2,501	0,559
	studentas	69	9,739	2,368	0,285
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	mokytojas	20	23,050	4,249	0,950
	studentas	69	23,435	4,918	0,592
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	mokytojas	20	12,450	2,114	0,473
	studentas	69	12,609	2,835	0,341

Studento kriterijaus taikymo rezultatai dviems nepriklausomoms imtims

		Independent Samples Test								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	p	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
Lower	Upper									
Vertybines nuostatas i SUP turinčius ugdytinius gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	0,249	0,619	0,973	87	0,333	1,566	1,609	-1,632	4,764
	Equal variances not assumed			0,963	30,433	0,343	1,566	1,626	-1,752	4,884
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	1,059	0,306	0,959	87	0,340	1,228	1,280	-1,317	3,772
	Equal variances not assumed			1,102	39,174	0,277	1,228	1,114	-1,025	3,480
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Equal variances assumed	0,428	0,515	-0,557	87	0,579	-0,339	0,609	-1,549	0,871
	Equal variances not assumed			-0,540	29,603	0,593	-0,339	0,628	-1,622	0,943
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Equal variances assumed	0,403	0,527	-0,317	87	0,752	-0,385	1,214	-2,798	2,028
	Equal variances not assumed			-0,344	35,147	0,733	-0,385	1,119	-2,657	1,887
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Equal variances assumed	2,408	0,124	-0,232	87	0,817	-0,159	0,684	-1,518	1,201
	Equal variances not assumed			-0,272	40,855	0,787	-0,159	0,583	-1,336	1,019

**Specialiojo ugdymo kompetencijos vidurkių palyginimas
(užsienio kalbų mokytojų ir užsienio kalbų pedagogikos studentų)**

Group Statistics

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	mokytojas	30	26,700	6,052	1,105
	studentas	53	22,811	7,288	1,001
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	mokytojas	30	25,767	3,963	0,723
	studentas	53	23,849	5,422	0,745
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	mokytojas	30	9,533	1,907	0,348
	studentas	53	8,849	2,741	0,377
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	mokytojas	30	22,367	5,007	0,914
	studentas	53	20,623	4,989	0,685
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	mokytojas	30	12,533	2,726	0,498
	studentas	53	11,566	3,041	0,418

Studento kriterijaus taikymo rezultatai dviems nepriklausomoms imtims

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	p	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Vertybinės nuostatos į SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	2,060	0,155	2,477	81	0,015	3,889	1,570	0,765	7,012
	Equal variances not assumed			2,608	69,886	0,011	3,889	1,491	0,915	6,863
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	3,948	0,050	1,696	81	0,094	1,918	1,131	-0,332	4,168
	Equal variances not assumed			1,847	75,653	0,069	1,918	1,038	-0,151	3,986
Gebėjimas rengti mokymo(si) turinį, jį modifikuoti ir adaptuoti	Equal variances assumed	6,784	0,011	1,210	81	0,230	0,684	0,566	-0,441	1,809
	Equal variances not assumed			1,334	77,435	0,186	0,684	0,513	-0,337	1,705

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	p	t	df	p	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Vertybines nuostatos i SUP turinčius ugdytinius ir gebėjimas sudaryti saugią mokymo(si) aplinką	Equal variances assumed	2,060	0,155	2,477	81	0,015	3,889	1,570	0,765	7,012
	Equal variances not assumed			2,608	69,886	0,011	3,889	1,491	0,915	6,863
Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais bei ugdymo institucijomis	Equal variances assumed	3,948	0,050	1,696	81	0,094	1,918	1,131	-0,332	4,168
	Equal variances not assumed			1,847	75,653	0,069	1,918	1,038	-0,151	3,986
Gebėjimas taikyti mokymo(si) strategijas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius	Equal variances assumed	0,047	0,830	1,528	81	0,130	1,744	1,141	-0,527	4,015
	Equal variances not assumed			1,527	60,163	0,132	1,744	1,142	-0,541	4,029
Gebėjimas atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP	Equal variances assumed	0,651	0,422	1,444	81	0,153	0,967	0,670	-0,366	2,300
	Equal variances not assumed			1,489	65,997	0,141	0,967	0,650	-0,330	2,265

**Pradinio ugdymo ir užsienio kalbų pedagogikos studentų palyginimas,
taikant Mann - Whitney testą**

9 lentelė

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP)
Ranks**

	Studentai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Mokėti atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	62,70	4.326,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	59,93	3.176,50
	Total	122		
Gebėti atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,46	4.517,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	56,34	2.986,00
	Total	122		
Gebėti patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	63,15	4.357,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	59,35	3.145,50
	Total	122		
Mokėti atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	68,67	4.738,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	52,16	2.764,50
	Total	122		

10 lentelė

	Pradinio ugdymo pedagogikos	Užsienio kalbų pedagogikos
Mokėti atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	62,70	59,93
Gebėti atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	65,46	56,34
Gebėti patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	63,15	59,35
Mokėti atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti **	68,67	52,16

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)
Gebėti patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	1.714,500	3.145,500	-0,616	0,538
Gebėti atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	1.555,000	2.986,000	-1,468	0,142
Mokėti atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	1.745,500	3.176,500	-0,457	0,647
Mokėti atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	1.333,500	2.764,500	-2,684	0,007

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas)
Ranks

	Studentai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Mokėti adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	64,21	4.430,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	57,97	3.072,50
	Total	122		
Suprasti modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	64,72	4.466,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	57,30	3.037,00
	Total	122		
Suprasti adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	66,12	4.562,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	55,48	2.940,50
	Total	122		

	Pradinio ugdymo pedagogikos	Užsienio kalbų pedagogikos
Mokėti adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	64,2	58,0
Suprasti modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	64,7	57,3
Suprasti adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	66,1	55,5

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)
Mokėti adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	1.641,500	3.072,500	-1,028	0,304
Suprasti modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	1.606,000	3.037,000	-1,224	0,221
Suprasti adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	1.509,500	2.940,500	-1,726	0,084

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant SUP)

	Studentai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Atpažinti vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir gebėti pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	64,93	4.480,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	57,03	3.022,50
	Total	122		
Gebėti sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	70,12	4.838,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	50,28	2.665,00
	Total	122		
Mokėti parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	66,81	4.610,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	54,58	2.893,00
	Total	122		
Skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,70	4.533,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	56,03	2.969,50
	Total	122		
Gebėti parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	64,63	4.459,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	57,42	3.043,50
	Total	122		
Gebėti taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniams	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	68,86	4.751,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	51,92	2.752,00
	Total	122		
Mokėti individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	68,07	4.696,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	52,95	2.806,50
	Total	122		

16 lentelė

	Pradinio ugdymo pedagogikos	Užsienio kalbų pedagogikos
Atpažinti vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir gebėti pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus**	64,9	57,0
Gebėti sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją*	70,1	50,3
Mokėti parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	66,8	54,6
Skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	65,7	56,0
Gebėti parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	64,6	57,4
Gebėti taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais**	68,9	51,9
Mokėti individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą*	68,1	53,0

17 lentelė

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Atpažinti vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir gebėti pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	1.591,500	3.022,500	-1,288	0,198
Gebėti sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	1.234,000	2.665,000	-3,313	0,001
Mokėti parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	1.462,000	2.893,000	-2,006	0,045
Skatinti SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	1.538,500	2.969,500	-1,644	0,100
Gebėti parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	1.612,500	3.043,500	-1,153	0,249
Gebėti taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	1.321,000	2.752,000	-2,758	0,006
Mokėti individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	1.375,500	2.806,500	-2,497	0,013

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis)
Ranks**

	Studentai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.), tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	59,09	4.077,50
	Užsienio kalbų	53	64,63	3.425,50
	Total	122		
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	64,63	4.459,50
	Užsienio kalbų	53	57,42	3.043,50
	Total	122		
Gebėti konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	66,66	4.599,50
	Užsienio kalbų	53	54,78	2.903,50
	Total	122		
Gebėti teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	58,88	4.063,00
	Užsienio kalbų	53	64,91	3.440,00
	Total	122		
Žinoti specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	63,53	4.383,50
	Užsienio kalbų	53	58,86	3.119,50
	Total	122		
Išmanyti specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,28	4.504,50
	Užsienio kalbų	53	56,58	2.998,50
	Total	122		
Išmanyti pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,57	4.524,00
	Užsienio kalbų	53	56,21	2.979,00
	Total	122		
Žinoti teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,03	4.487,00
	Užsienio kalbų	53	56,91	3.016,00
	Total	122		

	Pradinio ugdymo pedagogikos	Užsienio kalbų pedagogikos
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.), tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius	59,1	64,6
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	64,6	57,4
Gebėti konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	66,7	54,8
Gebėti teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	58,9	64,9
Žinoti specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	63,5	58,9
Išmanyti specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	65,3	56,6
Išmanyti pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	65,6	56,2
Žinoti teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	65,0	56,9

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.), tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius	1.662,500	4.077,500	-0,919	0,358
Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	1.612,500	3.043,500	-1,169	0,242
Gebėti konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	1.472,500	2.903,500	-1,917	0,055
Gebėti teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	1.648,000	4.063,000	-1,046	0,295
Žinoti specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	1.688,500	3.119,500	-0,759	0,448
Išmanyti specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	1.567,500	2.998,500	-1,408	0,159
Išmanyti pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	1.548,000	2.979,000	-1,505	0,132
Žinoti teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	1.585,000	3.016,000	-1,300	0,194

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas)
Ranks**

	Studentai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Turėti teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	67,38	4.649,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	53,85	2.854,00
	Total	122		
Mokėti įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	66,44	4.584,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	55,07	2.918,50
	Total	122		
Mokėti valdyti savo neigiamas emocijas	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	60,60	4.181,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	62,67	3.321,50
	Total	122		
Būti atlaidžiam (iai), kantriam(iai) dirbant su SUP turinčiais mokiniais	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	61,07	4.214,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	62,06	3.289,00
	Total	122		
Mokėti atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	68,99	4.760,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	51,75	2.742,50
	Total	122		
Sugebėti kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	61,76	4.261,50
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	61,16	3.241,50
	Total	122		
Sugebėti spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų klasės bendruomenės mokinių	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	66,30	4.575,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	55,25	2.928,00
	Total	122		
Gebėti valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	Pradinio ugdymo pedagogikos	69	65,01	4.486,00
	Užsienio kalbų pedagogikos	53	56,92	3.017,00
	Total	122		

22 lentelė

	Pradinio ugdymo pedagogikos	Užsienio kalbų pedagogikos
Turėti teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius*	67,4	53,8
Mokėti įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	66,4	55,1
Mokėti valdyti savo neigiamas emocijas	60,6	62,7
Būti atlaidžiam (iai), kantriam(iai) dirbant su SUP turinčiais mokiniais	61,1	62,1
Mokėti atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais**	69,0	51,7
Sugebėti kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	61,8	61,2
Sugebėti spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų klasės bendruomenės mokinių	66,3	55,2
Gebėti valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	65,0	56,9

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) p- reikšmė)
Turėti teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	1.423,000	2.854,000	-2,196	0,028
Mokėti įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	1.487,500	2.918,500	-1,833	0,067
Mokėti valdyti savo neigiamas emocijas	1.766,500	4.181,500	-0,336	0,737
Būti atleidžiam (iai), kantriam(iai) dirbant su SUP turinčiais mokiniais	1.799,000	4.214,000	-0,163	0,870
Mokėti atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	1.311,500	2.742,500	-2,795	0,005
Sugebėti kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	1.810,500	3.241,500	-0,098	0,922
Sugebėti spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų klasės bendruomenės mokinių	1.497,000	2.928,000	-1,768	0,077
Gebėti valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	1.586,000	3.017,000	-1,296	0,195

Pradinių klasių mokytojų ir užsienio kalbų mokytojų palyginimas

**Mann-Whitney Test
Jungtinių duomenų palyginimas pagal rangus
(mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas)
Ranks**

	Pradinių klasių mokytojai	Užsienio kalbų mokytojai
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	28,03	23,82
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	24,13	26,42
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	23,30	26,97

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	Pradinių klasių mokytojai	20	28,0	560,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	23,8	714,5
	Total	50		
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	Pradinių klasių mokytojai	20	24,1	482,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,4	792,5
	Total	50		
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	Pradinių klasių mokytojai	20	23,3	466,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	27,0	809,0
	Total	50		

**Testo statistika
Test Statistics(a)**

	Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus
Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	249,500	272,500	256,000
Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	714,500	482,500	466,000
Z (parametro Z reikšmė)	-1,068	-0,782	-0,965
Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)	0,285	0,434	0,334

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP)
Ranks**

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	Pradinių klasių mokytojai	20	26,5	530,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,8	744,5
	Total	50		
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	Pradinių klasių mokytojai	20	25,0	499,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,9	775,5
	Total	50		
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	Pradinių klasių mokytojai	20	24,2	484,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,4	791,0
	Total	50		
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	Pradinių klasių mokytojai	20	25,8	515,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,3	760,0
	Total	50		

28 lentelė

	Pradinių klasių mokytojai	Užsienio kalbų mokytojai
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	26,53	24,82
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	24,98	25,85
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	24,20	26,37
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	25,75	25,33

29 lentelė

**Testo statistika
Test Statistics(a)**

	Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti
Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	279,500	289,500	274,000	295,000
Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	744,500	499,500	484,000	760,000
Z (parametro Z reikšmė)	-0,448	-0,223	-0,555	-0,124
Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)	0,654	0,823	0,579	0,901

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant SUP)
Ranks**

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	Pradinių klasių mokytojai	20	24,3	485,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,3	789,5
	Total	50		
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	Pradinių klasių mokytojai	20	25,6	511,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,5	763,5
	Total	50		
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	Pradinių klasių mokytojai	20	28,0	560,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	23,8	714,5
	Total	50		
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	Pradinių klasių mokytojai	20	28,9	577,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	23,3	697,5
	Total	50		
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	Pradinių klasių mokytojai	20	23,7	474,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,7	800,5
	Total	50		
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	Pradinių klasių mokytojai	20	27,0	540,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,5	735,0
	Total	50		
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	Pradinių klasių mokytojai	20	25,6	511,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,5	764,0
	Total	50		

31 lentelė

	Pradinių klasių mokytojai	Užsienio kalbų mokytojai
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	24,28	26,32
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	25,58	25,45
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	28,03	23,82
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	28,88	23,25
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	23,73	26,68
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	27,00	24,50
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	25,55	25,47

	Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasinlyti racionalesnius mokymosi būdus	Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą
Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	275,500	298,500	249,500	232,500	264,500	270,000	299,000
Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	485,500	763,500	714,500	697,500	474,500	735,000	764,000
Z (parametro Z reikšmė)	-0,526	-0,033	-1,110	-1,428	-0,773	-0,635	-0,023
Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)	0,599	0,974	0,267	0,153	0,440	0,526	0,981

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis)
Ranks**

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	Pradinių klasių mokytojai	20	23,35	467,00
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,93	808,00
	Total	50		
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	Pradinių klasių mokytojai	20	26,63	532,50
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,75	742,50
	Total	50		
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	Pradinių klasių mokytojai	20	26,45	529,00
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,87	746,00
	Total	50		
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	Pradinių klasių mokytojai	20	30,08	601,50
	Užsienio kalbų mokytojai	30	22,45	673,50
	Total	50		

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	Pradinių klasių mokytojai	20	24,63	492,50
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,08	782,50
	Total	50		
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	Pradinių klasių mokytojai	20	26,38	527,50
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,92	747,50
	Total	50		
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	Pradinių klasių mokytojai	20	24,15	483,00
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,40	792,00
	Total	50		
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	Pradinių klasių mokytojai	20	27,45	549,00
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,20	726,00
	Total	50		

34 lentelė

	Pradinių klasių mokytojai	Užsienio kalbų mokytojai
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	23,35	26,93
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	26,63	24,75
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	26,45	24,87
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	30,08	22,45
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	24,63	26,08
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	26,38	24,92
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	24,15	26,40
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	27,45	24,20

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje
Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	257,000	277,500	281,000	208,500	282,500	282,500	273,000	261,000
Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	467,000	742,500	746,000	673,500	492,500	747,500	483,000	726,000
Z (parametro Z reikšmė)	-0,939	-0,499	-0,405	-1,892	-0,370	-0,369	-0,617	-0,841
Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)	0,348	0,618	0,685	0,059	0,711	0,712	0,538	0,400

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas)
Ranks**

	Mokytojai	N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	Pradinių klasių mokytojai	20	27,2	544,5
	Užsienio kalbų mokytojai	30	24,4	730,5
	Total	50		
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	Pradinių klasių mokytojai	20	29,2	583,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	23,1	692,0
	Total	50		
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	Pradinių klasių mokytojai	20	25,8	516,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	25,3	759,0
	Total	50		
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	Pradinių klasių mokytojai	20	23,2	463,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	27,1	812,0
	Total	50		
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	Pradinių klasių mokytojai	20	23,5	470,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,8	805,0
	Total	50		
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Pradinių klasių mokytojai	20	24,6	492,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,1	783,0
	Total	50		
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	Pradinių klasių mokytojai	20	23,2	463,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	27,1	812,0
	Total	50		
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Pradinių klasių mokytojai	20	23,5	469,0
	Užsienio kalbų mokytojai	30	26,9	806,0
	Total	50		

	Pradinių klasių mokytojai	Užsienio kalbų mokytojai
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	27,2	24,4
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	29,2	23,1
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	25,8	25,3
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	23,2	27,1
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	23,5	26,8
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	24,6	26,1
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	23,2	27,1
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	23,5	26,9

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	Moka valdyti savo neigiamas emocijas	Būna atliadūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Geba valdyti nepageidaujama mokinių elgesį	Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius
Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	265,500	227,000	294,000	253,000	260,000	282,000	253,000	259,000
Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	730,500	692,000	759,000	463,000	470,000	492,000	463,000	469,000
Z (parametro Z reikšmė)	-0,805	-1,533	-0,124	-1,021	-0,859	-0,375	-1,069	-0,866
Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)	0,421	0,125	0,902	0,307	0,390	0,708	0,285	0,387

**Pradinių klasių mokytojų ir pradinio ugdymo pedagogikos studentų palyginimas
Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	Mokytojas	20	50,68	1.013,50
	Studentas	69	43,36	2.991,50
	Total	89		
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	Mokytojas	20	38,05	761,00
	Studentas	69	47,01	3.244,00
	Total	89		
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	Mokytojas	20	38,43	768,50
	Studentas	69	46,91	3.236,50
	Total	89		
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	Mokytojas	20	50,88	1.017,50
	Studentas	69	43,30	2.987,50
	Total	89		

40 lentelė

	Pradinių klasių mokytojai	Pradinio ugdymo pedagogikos studentai
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	50,7	43,4
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	38,1	47,0
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	38,4	46,9
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	50,9	43,3

**Testo statistika
Test Statistics(a)**

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) (p reikšmė)
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	576,500	2.991,500	-1,168	0,243
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	551,000	761,000	-1,437	0,151
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	558,500	768,500	-1,418	0,156
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	572,500	2.987,500	-1,236	0,217

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	Mokytojas	20	40,98	819,50
	Studentas	69	46,17	3.185,50
	Total	89		
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	Mokytojas	20	51,45	1.029,00
	Studentas	69	43,13	2.976,00
	Total	89		
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	Mokytojas	20	37,80	756,00
	Studentas	69	47,09	3.249,00
	Total	89		

	Pradinių klasių mokytojai	Pradinio ugdymo pedagogikos studentai
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	41,0	46,2
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	51,5	43,1
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	37,8	47,1

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed p reikšmė)
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	609,500	819,500	-0,840	0,401
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	561,000	2.976,000	-1,382	0,167
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	546,000	756,000	-1,488	0,137

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant SUP)
Ranks

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	Mokytojas	20	41,25	825,00
	Studentas	69	46,09	3.180,00
	Total	89		
Gebą sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	Mokytojas	20	42,08	841,50
	Studentas	69	45,85	3.163,50
	Total	89		
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	Mokytojas	20	44,18	883,50
	Studentas	69	45,24	3.121,50
	Total	89		
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyviusius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	Mokytojas	20	49,63	992,50
	Studentas	69	43,66	3.012,50
	Total	89		
Gebą parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	Mokytojas	20	39,55	791,00
	Studentas	69	46,58	3.214,00
	Total	89		
Gebą taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniams	Mokytojas	20	48,75	975,00
	Studentas	69	43,91	3.030,00
	Total	89		
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	Mokytojas	20	44,78	895,50
	Studentas	69	45,07	3.109,50
	Total	89		

	Pradinių klasių mokytojai	Pradinio ugdymo pedagogikos studentai
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	41,3	46,1
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	42,1	45,8
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	44,2	45,2
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	49,6	43,7
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	39,6	46,6
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	48,8	43,9
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	44,8	45,1

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	615,000	825,000	-0,787	0,431
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	631,500	841,500	-0,647	0,517
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	673,500	883,500	-0,175	0,861
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	597,500	3.012,500	-0,990	0,322
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	581,000	791,000	-1,112	0,266
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	615,000	3.030,000	-0,789	0,430
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	685,500	895,500	-0,049	0,961

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(bendrauti ir bendradarbiauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	Mokytojas	20	44,50	890,00
	Studentas	69	45,14	3.115,00
	Total	89		
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	Mokytojas	20	42,95	859,00
	Studentas	69	45,59	3.146,00
	Total	89		
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	Mokytojas	20	51,00	1.020,00
	Studentas	69	43,26	2.985,00
	Total	89		
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	Mokytojas	20	43,95	879,00
	Studentas	69	45,30	3.126,00
	Total	89		
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	Mokytojas	20	55,33	1.106,50
	Studentas	69	42,01	2.898,50
	Total	89		
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	Mokytojas	20	53,18	1.063,50
	Studentas	69	42,63	2.941,50
	Total	89		
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	Mokytojas	20	44,25	885,00
	Studentas	69	45,22	3.120,00
	Total	89		
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	Mokytojas	20	46,10	922,00
	Studentas	69	44,68	3.083,00
	Total	89		

	Pradinių klasių mokytojai	Pradinio ugdymo pedagogikos studentai
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	44,5	45,1
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	43,0	45,6
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	51,0	43,3
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	44,0	45,3
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje*	55,3	42,0
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	53,2	42,6
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	44,3	45,2
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	46,1	44,7

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė)
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	680,000	890,000	-0,103	0,918
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	649,000	859,000	-0,434	0,665
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	570,000	2.985,000	-1,239	0,215
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	669,000	879,000	-0,216	0,829
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	483,500	2.898,500	-2,112	0,035
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	526,500	2.941,500	-1,704	0,088
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	675,000	885,000	-0,154	0,877
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	668,000	3.083,000	-0,242	0,809

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas)
Ranks

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	Mokytojas	20	51,70	1.034,00
	Studentas	69	43,06	2.971,00
	Total	89		
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	Mokytojas	20	55,15	1.103,00
	Studentas	69	42,06	2.902,00
	Total	89		
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	Mokytojas	20	49,50	990,00
	Studentas	69	43,70	3.015,00
	Total	89		
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	Mokytojas	20	47,63	952,50
	Studentas	69	44,24	3.052,50
	Total	89		
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	Mokytojas	20	43,70	874,00
	Studentas	69	45,38	3.131,00
	Total	89		

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Mokytojas	20	50,45	1.009,00
	Studentas	69	43,42	2.996,00
	Total	89		
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Mokytojas	20	46,10	922,00
	Studentas	69	44,68	3.083,00
	Total	89		
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	Mokytojas	20	39,65	793,00
	Studentas	69	46,55	3.212,00
	Total	89		

52 lentelė

	Pradinių klasių mokytojai	Pradinio ugdymo pedagogikos studentai
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	51,7	43,1
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus *	55,2	42,1
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	49,5	43,7
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	47,6	44,2
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	43,7	45,4
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	50,5	43,4
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	46,1	44,7
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	39,7	46,6

53 lentelė

Testo statistika Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	556,000	2.971,000	-1,424	0,154
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	487,000	2.902,000	-2,133	0,033
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	600,000	3.015,000	-0,953	0,341
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	637,500	3.052,500	-0,565	0,572
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	664,000	874,000	-0,268	0,789
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	581,000	2.996,000	-1,125	0,260
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	668,000	3.083,000	-0,224	0,822
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	583,000	793,000	-1,108	0,268

Užsienio kalbų mokytojų ir užsienio kalbų pedagogikos studentų palyginimas

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (atpažinti ir tenkinti moksleivių SUP) Ranks

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	Mokytojas	30	50,43	1.513,00
	Studentas	53	37,23	1.973,00
	Total	83		
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	Mokytojas	30	41,83	1.255,00
	Studentas	53	42,09	2.231,00
	Total	83		
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	Mokytojas	30	36,88	1.106,50
	Studentas	53	44,90	2.379,50
	Total	83		
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	Mokytojas	30	51,53	1.546,00
	Studentas	53	36,60	1.940,00
	Total	83		

	Užsienio kalbų mokytojai	Užsienio kalbų pedagogikos studentai
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos*	50,43	37,23
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	41,83	42,09
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	36,88	44,90
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti**	51,53	36,60

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) (P reikšmė)
Geba patenkinti esminius SUP mokinių poreikius pamokose ir per pertraukas: saugumo, orumo, dėmesio, pagarbos	542,000	1.973,000	-2,539	0,011
Geba atpažinti ir apibūdinti vaiko mokymosi sunkumų ir SUP priežastis (psichologines, socialines, pedagogines)	790,000	1.255,000	-0,049	0,961
Moka atpažinti ir įvertinti specifinius pažinimo sutrikimus pagal mokymosi (skaitymo, rašymo, matematikos) sunkumus įvairiose srityse	641,500	1.106,500	-1,524	0,127
Moka atskleisti SUP mokinių polinkius, poreikius ir juos tenkinti	509,000	1.940,000	-2,964	0,003

Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(mokymo(si) turinio rengimas, jo modifikavimas ir adaptavimas)
Ranks

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	Mokytojas	30	37,57	1.127,00
	Studentas	53	44,51	2.359,00
	Total	83		
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	Mokytojas	30	52,42	1.572,50
	Studentas	53	36,10	1.913,50
	Total	83		
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	Mokytojas	30	45,70	1.371,00
	Studentas	53	39,91	2.115,00
	Total	83		

	Užsienio kalbų mokytojai	Užsienio kalbų pedagogikos studentai
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	37,57	44,51
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus**	52,42	36,10
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	45,70	39,91

**Testo statistika
Test Statistics(a)**

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Moka adaptuoti mokymo turinį, atsižvelgiant į mokinio realųjį mokymosi pasiekimų lygį, patirtį ir gebėjimus	662,000	1.127,000	-1,347	0,178
Supranta modifikuotos ugdymo programos sudarymo principus	482,500	1.913,500	-3,352	0,001
Supranta adaptuotos ugdymo programos sudarymo principus	684,000	2.115,000	-1,128	0,260

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus (mokymo(si) strategijų taikymas tenkinant SUP)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	Mokytojas	30	44,75	1.342,50
	Studentas	53	40,44	2.143,50
	Total	83		
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	Mokytojas	30	47,52	1.425,50
	Studentas	53	38,88	2.060,50
	Total	83		
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	Mokytojas	30	41,73	1.252,00
	Studentas	53	42,15	2.234,00
	Total	83		
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyviusius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	Mokytojas	30	42,70	1.281,00
	Studentas	53	41,60	2.205,00
	Total	83		
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	Mokytojas	30	44,68	1.340,50
	Studentas	53	40,48	2.145,50
	Total	83		
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	Mokytojas	30	47,83	1.435,00
	Studentas	53	38,70	2.051,00
	Total	83		
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	Mokytojas	30	48,02	1.440,50
	Studentas	53	38,59	2.045,50
	Total	83		

61 lentelė

	Užsienio kalbų mokytojai	Užsienio kalbų pedagogikos studentai
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	44,75	40,44
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	47,52	38,88
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	41,73	42,15
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	42,70	41,60
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	44,68	40,48
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	47,83	38,70
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	48,02	38,59

62 lentelė

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Atpažįsta vaikui taikomas mokymo(si) strategijas ir geba pasiūlyti racionalesnius mokymosi būdus	712,500	2.143,500	-0,822	0,411
Geba sudominti mokymosi negalių turinčius mokinius mokomuoju dalyku ir palaikyti mokymosi motyvaciją	629,500	2.060,500	-1,664	0,096
Moka parinkti ir taikyti alternatyvius (specialius) mokymo būdus	787,000	1.252,000	-0,082	0,935
Skatina SUP mokinių kūrybiškumą taikant aktyvius mokymo metodus (mokymasis bendradarbiaujant mažose grupėse, bendrų projektų kūrimas)	774,000	2.205,000	-0,217	0,828
Geba parinkti individualius mokymo būdus klausos, regos sutrikimų turintiems mokiniams	714,500	2.145,500	-0,791	0,429
Geba taikyti dalyko didaktines žinias ugdymo procese su SUP mokiniais	620,000	2.051,000	-1,743	0,081
Moka individualizuoti mokymosi pasiekimų vertinimą	614,500	2.045,500	-1,841	0,066

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(bendrauti su ugdymo proceso dalyviais ir ugdymo institucijomis)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	Mokytojas	30	45,15	1.354,50
	Studentas	53	40,22	2.131,50
	Total	83		
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	Mokytojas	30	41,10	1.233,00
	Studentas	53	42,51	2.253,00
	Total	83		
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	Mokytojas	30	49,23	1.477,00
	Studentas	53	37,91	2.009,00
	Total	83		
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	Mokytojas	30	48,50	1.455,00
	Studentas	53	38,32	2.031,00
	Total	83		
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	Mokytojas	30	51,17	1.535,00
	Studentas	53	36,81	1.951,00
	Total	83		
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	Mokytojas	30	49,50	1.485,00
	Studentas	53	37,75	2.001,00
	Total	83		
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	Mokytojas	30	45,87	1.376,00
	Studentas	53	39,81	2.110,00
	Total	83		
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	Mokytojas	30	32,75	982,50
	Studentas	53	47,24	2.503,50
	Total	83		

	Užsienio kalbų mokytojai	Užsienio kalbų pedagogikos studentai
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	45,15	40,22
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	41,10	42,51
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas*	49,23	37,91
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	48,50	38,32
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje**	51,17	36,81
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais*	49,50	37,75
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	45,87	39,81
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus**	32,75	47,24

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Žino specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo sistemą (etapus ir institucijas)	700,500	2.131,500	-0,945	0,345
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokytojais bei kitų sričių mokyklos specialistais (specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu ir kt.) tenkinant vaiko specialiuosius mokymosi poreikius	768,000	1.233,000	-0,277	0,781
Išmano specialiojo ugdymo komisijos veiklos turinį ir funkcijas	578,000	2.009,000	-2,144	0,032
Išmano pedagoginių-psichologinių tarnybų veiklos turinį ir funkcijas	600,000	2.031,000	-1,943	0,052
Žino teisės dokumentus, reglamentuojančius SUP mokinių ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje	520,000	1.951,000	-2,695	0,007
Moka bendrauti ir bendradarbiauti su SUP ugdytinių tėvais	570,000	2.001,000	-2,255	0,024
Geba konstruktyviai spręsti konfliktines situacijas su tėvais	679,000	2.110,000	-1,156	0,248
Geba teikti tėvams informaciją apie vaiko patiriamus mokymosi sunkumus	517,500	982,500	-2,797	0,005

**Jungtinių duomenų išdėstymas pagal rangus
(vertybinės nuostatos ir saugios mokymo(si) aplinkos sudarymas)
Ranks**

		N	Mean Rank (rangų vidurkiai)	Sum of Ranks (rangų suma)
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	Mokytojas	30	49,93	1.498,00
	Studentas	53	37,51	1.988,00
	Total	83		
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	Mokytojas	30	48,62	1.458,50
	Studentas	53	38,25	2.027,50
	Total	83		
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	Mokytojas	30	43,38	1.301,50
	Studentas	53	41,22	2.184,50
	Total	83		
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	Mokytojas	30	46,40	1.392,00
	Studentas	53	39,51	2.094,00
	Total	83		
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	Mokytojas	30	51,32	1.539,50
	Studentas	53	36,73	1.946,50
	Total	83		
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Mokytojas	30	47,58	1.427,50
	Studentas	53	38,84	2.058,50
	Total	83		
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	Mokytojas	30	50,52	1.515,50
	Studentas	53	37,18	1.970,50
	Total	83		
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	Mokytojas	30	46,20	1.386,00
	Studentas	53	39,62	2.100,00
	Total	83		

	Užsienio kalbų mokytojai	Užsienio kalbų pedagogikos studentai
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius*	49,93	37,51
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus*	48,62	38,25
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	43,38	41,22
Būna atleidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	46,40	39,51
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais**	51,32	36,73
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	47,58	38,84
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius*	50,52	37,18
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	46,20	39,62

Testo statistika
Test Statistics(a)

	Mann-Whitney U (parametro U reikšmė)	Wilcoxon W (mažesnioji rangų sumos reikšmė)	Z (parametro Z reikšmė)	Asymp. Sig. (2-tailed) P reikšmė
Turi teigiamas nuostatas į SUP turinčius ugdytinius	557,000	1.988,000	-2,378	0,017
Moka įsijausti, išklausti SUP vaikų išgyvenimus	596,500	2.027,500	-1,946	0,052
Moka valdyti savo neigiamas emocijas	753,500	2.184,500	-0,405	0,685
Būna atlaidūs, kantrūs dirbdami su SUP turinčiais mokiniais	663,000	2.094,000	-1,333	0,182
Moka atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus su SUP turinčiais ugdytiniais	515,500	1.946,500	-2,824	0,005
Sugeba kurti emociškai šiltus ir dalykinius SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	627,500	2.058,500	-1,669	0,095
Sugeba spręsti konfliktus, kilusius tarp SUP turinčių vaikų ir kitų mokinių santykius	539,500	1.970,500	-2,526	0,012
Geba valdyti nepageidaujamą mokinių elgesį	669,000	2.100,000	-1,257	0,209